

Latvijas Republikas Satversmes 91. pants

Tiesiskās vienlīdzības princips

Satversmes tiesas judikatūra

2022

© Satversmes tiesa, 2022

© SIA “Aģentūra Raugs”, dizains, 2022

© Tiesu namu aģentūra, 2022

ISBN

Grāmatžurnālu sagatavojuši Satversmes tiesas padomnieki Kristaps Tamužs, Gatis Bārdiņš, Sandijs Statkus, Uldis Krastiņš, Elīna Podzorova un Aleksandrs Potaičuks. Izmantoto nolēmumu rādītāju sastādījusi Satversmes tiesas konsultante Anete Suharževska. Valodas redaktore – Marika Satoriņa.

Grāmatžurnāls nav uzskatāms par tiesas nolēmumu vai tā daļu un nav saistošs Satversmes tiesai.

Grāmatžurnālā iekļauti nolēmumi, kas pieņemti līdz 2021. gada 2. decembrim.

Spriedumi, lēmumi un cita informācija par Satversmes tiesu atrodama tiesas mājaslapā www.satv.tiesa.gov.lv, tiesas oficiālajā Twitter kontā [@Satv_tiesa](https://twitter.com/Satv_tiesa) un Youtube kanālā [Latvijas Republikas Satversmes tiesa](https://www.youtube.com/channel/UC...).

Priekšvārds

Satversmes tiesas Juridiskais departaments ir sagatavojis apkopojumu par Satversmes tiesas judikatūrā atklāto Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 91. panta saturu un iedibināto šā panta piemērošanas metodoloģiju. Šī ir otrā publikācija Satversmes tiesas aizsāktajā publikāciju sērijā, kurā tiek apkopota Satversmes tiesas judikatūra par katru no Satversmes pantiem. Proti, Juridiskais departaments apkopo Satversmes tiesas atziņas par katru Satversmes pantu un šos apkopojumus publicē, lai informētu sabiedrību par Satversmes tiesas sniegto konkrētā panta tvēruma skaidrojumu un panta piemērošanu.

Šī sērija iecerēta ar mērķi lakoniski un precīzi sniegt ikvienam cilvēkam nepieciešamās zināšanas par valsts pamatlikumu – Satversmi. Šīs publikācijas, protams, noder tiesību jaunradē un profesionāliem tiesību normu piemērotājiem, taču viņi arī bez šā palīgļīdzekļa ir pienācīgi sagatavoti, lai prasmīgi orientētos tiesībās. Tāpēc apkopojumi par Satversmes tiesas judikatūru, kurā sniegta tiesiski saistoša Satversmes normu konkretizācija, ir īpaši noderīgi tiesību zinātņu studentiem, bet vēl jo vairāk cilvēkiem bez juridiskām zināšanām, kuri veido lielāko daļu no Latvijas pilsoniskās sabiedrības un, būdami politiski pilntiesīgi, kopīgi īsteno suverēna varu, kā arī bauda Satversmē noteiktās pamattiesības. Tieši viņiem ir vitāli svarīgi zināt katra Satversmes panta tvērumu un saturu.

Publikāciju sēriju aizsākot, Satversmes tiesa ņēma vērā savu ilggadējo pieredzi tajos jautājumos, kas ir izvirzīti personu iesniegtajās konstitucionālajās sūdzībās un bijuši īpaši aktuāli. Konstitucionālās sūdzības institūts Latvijas tiesību sistēmā tika iedibināts pirms vairāk nekā 20 gadiem, un kopš tā brīža līdz šim laikam nemainīgi visvairāk sūdzību tiek iesniegts par apstrīdēto normu neatbilstību Satversmes 92. pantam – tiesības uz taisnīgu tiesu, 91. pantam – prasība pēc vienlīdzības un diskriminācijas aizliegums, kā arī 105. pantam – tiesības uz īpašumu. Tāpēc likumsakarīgi ir tas, ka pirmais grāmatžurnāls veltīts Satversmes 92. pantam, bet otrais – Satversmes 91. pantam.

Cilvēktiesību īstenošana bez jebkādas diskriminācijas ir būtiska ikvienas personas cilvēka cieņas nodrošināšanai. Īstenojot jebkuras tiesības, piemēram, tiesības uz izglītību, uz darbu, uz veselības aprūpi, uz taisnīgu tiesu, persona var saskarties ar nevienlīdzīgu attieksmi. Citiem tas tiek dots, citiem tas tiek ļauts, bet man – ne! Šāda attieksme dziļi aizskar cilvēka taisnīguma izjūtu. Cilvēkam rodas aizvainojums un sajūta, ka valsts pret viņu ir bijusi netaisna, jo viņam liegtas vienlīdzīgas tiesības. Šis grāmatžurnāls sniegs atbildi uz minēto jautājumu, skaidrojot, pēc kādiem kritērijiem nosakāms, vai personai pienākas vienlīdzīga attieksme, un kādos gadījumos atkāpes no vienlīdzīgas attieksmes ir attaisnojamas. Piemēram, nereti rodas tāda situācija, ka cilvēks sevi salīdzina ar citiem cilvēkiem, bet tiesiski šāda salīdzināšana nemaz nav iespējama, jo personas atrodas atšķirīgos apstākļos.

Gribu uzsvērt, ka Satversmes 91. pants ir būtisks Satversmē iekļauts instruments, kas tiek lietots, lai Latvijā veidotu un koptu iekļaujošu sabiedrību. Ikviens ir vienvērtīgs – tā ir Satversmes 91. panta esence! Novēlu visiem interesentiem atrast atbildes uz sev svarīgiem jautājumiem, lai kopīgiem spēkiem veidotu Latviju par demokrātisku tiesisku valsti, kurā ikviens vienlīdzīgi ar citiem bauda visas viņam Satversmē noteiktās tiesības.

Profesore *Dr. iur.* Sanita Osipova

Satversmes tiesas priekšsēdētāja (2020–2022)

Satura rādītājs

Ievads	6
1. Vispārīgi apsvērumi	7
1.1. Satversmes 91. panta satura vispārīgs raksturojums.....	7
1.2. Tiesiskās vienlīdzības un diskriminācijas aizlieguma principu nozīme demokrātiskā tiesiskā valstī.....	10
1.3. Satversmes 91. pantā lietotie termini	11
1.3.1. “Visi cilvēki”	11
1.3.2. “Latvijā”	11
1.3.3. “Vienlīdzīgi”	12
1.3.4. “Likuma un tiesas priekšā”	12
1.3.5. “Cilvēka tiesības”	12
1.3.6. “Diskriminācija”	13
1.4. Panta satura noskaidrošana	14
1.4.1. Kopsakarā ar vispārējiem tiesību principiem un citām Satversmes normām	14
1.4.2. Kopsakarā ar Eiropas Savienības tiesībām.....	15
1.4.3. Kopsakarā ar starptautiskajām tiesībām	16
2. Satversmes 91. panta pirmais teikums	17
2.1. Vispārīgas piezīmes	17
2.2. Personu grupas.....	19
2.2.1. Personu grupas neveidojas.....	19
2.2.2. Tiesību normas tieši radīta attieksme (tiešā diskriminācija)	21
2.2.3. Tiesību normas netieši radīta attieksme (netiešā diskriminācija).....	23
2.3. Grupu salīdzināmība	25
2.3.1. Vienojošās pazīmes	26
2.3.2. Atšķirīgās pazīmes.....	34
2.4. Attieksme pret personu grupām.....	40
2.4.1. Vienāda.....	40

2.4.2. Atšķirīga	43
2.5. Attieksme, kas noteikta ar normatīvajos aktos paredzētā kārtībā pieņemtu tiesību normu	47
2.6. Objektīvs un saprātīgs pamats	51
2.6.1. Leģitīms mērķis	51
2.6.2. Samērīguma princips	54
3. Satversmes 91. panta otrais teikums.....	60
3.1. Vispārīgas piezīmes	60
3.2. Nepieļaujamie kritēriji	62
3.2.1. Vecums	62
3.2.2. Pilsonība un valstiskā piederība	64
3.2.3. Valoda un tautība.....	65
3.2.4. Dzimums.....	66
3.2.5. Invaliditāte	68
3.3. Īpašie pasākumi.....	71
4. Satversmes 91. pantā ietverto principu konkretizācija dažādās tiesību jomās	75
4.1. Vispārīgas piezīmes	75
4.2. Tiesību jomas.....	76
4.2.1. Sociālās aizsardzības joma	76
4.2.2. Nodarbinātības joma.....	78
4.2.3. Nodokļu joma	80
4.2.4. Izglītības joma	83
4.2.5. Veselības aizsardzības joma	84
4.2.6. Valsts dienesta joma	86
4.2.7. Sodū izpildes joma	88
4.2.8. Procesuālo tiesību joma	90
4.2.9. Vēlēšanu tiesību joma.....	91
Izmantoto nolēmumu rādītājs	94

Ievads

Satversmes tiesa vairāk nekā 25 gadu laikā ir uzkrājusi ievērojamu pieredzi Satversmes 91. pantā ietvertā tiesiskās vienlīdzības principa satura atklāšanā un piemērošanā. Sakarā ar šo principu Satversmes tiesā saņemto pieteikumu un ierosināto lietu skaits uzskatāmi pierāda, ka ar vienlīdzību saistītie jautājumi sabiedrībā nezaudē savu aktualitāti. Un tas ir likumsakarīgi, jo teju katra jauna tiesību norma, kas kādai personai paredz noteiktas tiesības vai uzliek zināmus pienākumus, uzreiz faktiski izšķir vismaz divas personu grupas, proti: personas, kurām attiecīgās tiesības vai pienākumi ir noteikti, un personas, uz kurām šis jaunais tiesiskais regulējums neattiecas. Turklāt tiesiskās vienlīdzības princips ir piemērojams ikvienā dzīves jomā un tā saturs bieži vien atklājas kopsakarā ar citām personas tiesībām.

Šā izdevuma mērķis ir veicināt izpratni par Satversmes 91. panta saturu un piemērošanu, kā arī izveidot pārskatāmu Satversmes tiesas judikatūras apkopojumu šajā jomā. Par tiesību normu atbilstību Satversmes 91. pantam Satversmes tiesā līdz šim ierosinātas vairāk nekā 260 lietas. Izdevuma tapšanā izmantoti gandrīz 160 Satversmes tiesas nolēmumi, bet tā tekstā iekļautas atziņas no 109 nolēmumiem. Tādējādi šis grāmatžurnāls uzskatāms par apjomīgāko Satversmes tiesas atziņu krājumu tiesiskās vienlīdzības principa satura izzināšanai.

No Satversmes tiesas judikatūras izriet, ka visbiežāk Satversmes 91. panta saturs atklāts lietās, kas saistītas ar tiesībām uz sociālo nodrošinājumu. Lielākoties apstrīdētās normas radījušas atšķirīgu attieksmi pret vienādos un salīdzināmos apstākļos esošām personu grupām. Bieži Satversmes tiesa secinājusi, ka pieteikumu iesniedzēju identificētās personu grupas to vai citu iemeslu dēļ nav savstarpēji salīdzināmas. Retāk Satversmes tiesa konstatējusi vienādu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos. Tāpat Satversmes tiesas judikatūrā nav bijis daudz tādu lietu, kas būtu saistītas ar diskriminācijas aizlieguma principu, proti, tādu attieksmi pret personām, kura balstīta uz kādu nepieļaujamu kritēriju. Šis grāmatžurnāls palīdzēs lasītājiem noskaidrot, kuros gadījumos ir pamats runāt par tiesiskās vienlīdzības principa pārkāpumu un kuros ne.

Grāmatžurnāla saturs veidots, visupirms pievēršoties vispārīgākiem jautājumiem un pēc tam fokusējoties uz konkrētiem tiesiskās vienlīdzības principa aspektiem. Pārskatāmības labad grāmatžurnāla tekstā atsaucies uz izmantotajiem nolēmumiem veidotas saīsinātā formā, norādot vienīgi lietas numuru un attiecīgo nolēmuma punktu. Lasītāju ērtības labad ir izveidots arī nolēmumu rādītājs, kurā atrodama pilnīga informācija par katru šajā grāmatžurnālā izmantoto nolēmumu ar norādi uz nodaļu, kurā tas pieminēts.

1. Vispārīgi apsvērumi

1.1. Satversmes 91. panta satura vispārīgs raksturojums

Satversmes 91. pantā ir ietverti divi savstarpēji cieši saistīti, tomēr dažādi principi: tiesiskās vienlīdzības princips – pirmajā teikumā – un diskriminācijas aizlieguma princips – otrajā teikumā.¹ Šā panta pirmajā teikumā nostiprinātais tiesiskās vienlīdzības princips citstarp liedz valsts institūcijām izdot tādas tiesību normas, kas bez saprātīga pamata pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos.² Savukārt Satversmes 91. panta otrais teikums ir vērsts uz cilvēka tiesību īstenošanu, nepieļaujot diskrimināciju, – tas novērš iespēju, ka demokrātiskā tiesiskā valstī, pamatojoties uz kādu nepieļaujamu kritēriju, piemēram, rasi, tautību vai dzimumu, tiktu ierobežotas personas pamattiesības.³ Satversmes 91. panta otrais teikums nevis ierobežo, bet papildina pirmo teikumu.⁴

Satversmes 91. panta pirmajā teikumā *expressis verbis* noteikta cilvēku vienlīdzība likuma un tiesas priekšā. Taču šajā Satversmes normā ietvertā tiesiskās vienlīdzības principa saturs ir plašāks. No tiesiskās vienlīdzības principa izriet prasība nodrošināt vienādu attieksmi pret personām, kas atrodas vienādās un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmās faktiskajās situācijās. Proti, vienāda attieksme ir nodrošināma ne tikai pret dažādām personām, kas ietilpst vienādās un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmās grupās. Atbilstoši vienlīdzības principam

¹ 2005-08-01, 5. punkts; 2005-02-0106, 9.3. punkts; 2006-10-03, 11. punkts; 2007-25-01, 7. punkts; 2010-01-01, 17. punkts; 2010-17-01, 6.2. punkts; 2012-09-01, 10. punkts; 2018-14-01, 16. punkts; 2018-22-01, 23. punkts; 2019-27-03, 20.3. punkts; 2019-36-01, 9. punkts; 2020-26-0106, 15.3. punkts; 2020-39-02, 17. punkts.

² 2002-15-01, 3. punkts; 2002-17-0103, 4. punkts; 2003-14-01, 11. punkts; 2003-19-01-03, 9. punkts; 2003-22-01, 8. punkts; 2003-23-01, 11. punkts; 2005-02-0106, 9.1. punkts; 2005-08-01, 5. punkts; 2006-04-01, 12. punkts; 2005-25-01, 10. punkts; 2006-10-03, 17. punkts; 2006-31-01, 13.2. punkts; 2007-01-01, 11. punkts; 2007-03-01, 16.2. punkts; 2007-08-01, 9. punkts; 2007-13-03, 11.1. punkts; 2007-25-01, 7.2. punkts; 2008-54-01, 13. punkts; 2008-37-03, 7. punkts; 2009-46-01, 7. punkts; 2010-01-01, 17. punkts; 2010-60-01, 16.1. punkts; 2010-29-01, 12. punkts; 2010-69-01, 10. punkts; 2010-70-01, 18. punkts; 2011-05-01, 16.1. punkts; 2011-14-03, 12. punkts; 2011-19-01, 11. punkts; 2011-20-01, 15. punkts; 2012-09-01, 11. punkts; 2012-21-01, 8. punkts; 2012-26-03, 9. punkts; 2012-14-03, 17.1. punkts; 2012-24-03, 20. punkts; 2013-01-01, 10. punkts; 2013-04-01, 20. punkts; 2013-09-01, 7. punkts; 2014-02-01, 10. punkts; 2014-03-01, 17. punkts; 2014-05-01, 14. punkts; 2014-08-03, 12. punkts; 2014-31-01, 19.1. punkts; 2015-11-03, 17. punkts; 2015-21-01, 13. punkts; 2016-07-01, 27.1. punkts; 2016-10-01, 13. punkts; 2017-25-01, 25. punkts; 2018-14-01, 13. punkts; 2018-21-01, 13.3. punkts; 2020-05-01, 8. punkts; 2020-14-01, 8. punkts; 2020-13-01, 14.2. punkts.

³ Sk., piemēram, 2010-17-01, 6.2.2. punkts; 2020-49-01, 30. punkts; 2020-39-02, 17. punkts.

⁴ 2000-07-0409, secinājumu daļas 1. punkts; 2001-07-0103, secinājumu daļas 3. punkts; 2002-09-01, secinājumu daļas 3.1. punkts; 2003-14-01, 11. punkts; 2003-23-01, 11. punkts; 2003-21-0306, 9. punkts; 2005-08-01, 5. punkts; 2005-13-0106, 20.1. punkts; 2006-04-01, 12. punkts; 2006-13-0103, 6. punkts; 2006-29-0103, 14. punkts; 2006-31-01, 13.2. punkts; 2007-08-01, 9. punkts; 2007-13-03, 11.1. punkts; 2008-54-01, 13. punkts; 2008-37-03, 7. punkts; 2009-44-01, 13. punkts; 2010-60-01, 16.1. punkts; 2010-29-01, 12. punkts; 2010-69-01, 10. punkts; 2010-70-01, 18. punkts; 2011-05-01, 16.1. punkts; 2011-14-03, 12. punkts; 2011-19-01, 11. punkts; 2011-20-01, 15. punkts; 2012-09-01, 11. punkts; 2012-21-01, 8. punkts; 2012-14-03, 17.1. punkts; 2012-24-03, 20. punkts; 2012-26-03, 9. punkts; 2013-01-01, 10. punkts; 2013-04-01, 20. punkts; 2013-09-01, 7. punkts; 2014-02-01, 10. punkts; 2014-03-01, 17. punkts; 2014-05-01, 14. punkts; 2014-08-03, 12. punkts; 2015-21-01, 13. punkts; 2016-07-01, 27.1. punkts; 2016-10-01, 13. punkts; 2017-25-01, 25. punkts; 2018-14-01, 13. punkts; 2018-22-01, 23. punkts; 2018-21-01, 13.3. punkts; 2019-27-03, 20.3. punkts; 2019-36-01, 9. punkts; 2020-14-01, 8. punkts; 2020-26-0106, 10.3. punkts; 2020-13-01, 14.2. punkts; 2020-39-02, 17. punkts.

arī attieksmei pret vienu un to pašu personu, tai nonākot vienādās un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmās faktiskajās situācijās, jābūt vienādai. Citiem vārdiem: ja divas faktiskās situācijas no tiesiskā viedokļa ir uzskatāmas par vienādām un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmām situācijām, tad likumdevējam atbilstoši vienlīdzības principam attiecībā uz abām šīm situācijām jānosaka vienāds tiesiskais regulējums.⁵

Tiesiskās vienlīdzības princips nozīmē arī to, ka atšķirīgos apstākļos ir nepieciešama atšķirīga izturēšanās.⁶ Proti, tiesiskās vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos, kā arī pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas vienādos apstākļos, ja tam ir objektīvs un saprātīgs pamats.⁷ Likumā nav iespējams noregulēt katras personas konkrēto situāciju, tomēr likumam būtu jānodrošina pietiekami diferencēta attieksme, lai tā norma atšķirīgā tiesiskā un faktiskā situācijā neizraisītu neatbilstību Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertajam tiesiskās vienlīdzības principam.⁸ Proti, no tiesiskās vienlīdzības principa var izrietēt likumdevēja pienākums noteikt diferencētāku, smalkāku noregulējumu, ja pārāk līdzīgi tiek regulētas divas pārāk atšķirīgas situācijas.⁹ Tāpat arī gadījumā, kad divās dažādās situācijās konstatēta vienāda attieksme, tā uzskatāma par tiesiskās vienlīdzības principa pārkāpumu, ja šī vienādā attieksme ir patvaļīga, tas ir, noteikta bez jebkāda saprātīga pamata. Likumdevējam arī šādā gadījumā ir pienākums attiecīgo attieksmi mainīt, nosakot diferencētāku regulējumu katrai atšķirīgajai situācijai.¹⁰

Ne vienmēr ir iespējams apstrīdēto normu satversmību vērtēt vienīgi Satversmes 91. panta pirmā teikuma aspektā.¹¹ Proti, noskaidrojot, vai tiesību normas nav pretrunā ar tiesiskās vienlīdzības principu, ir jāņem vērā tiesību joma, kurā tās ietilpst. Apstrīdēto normu raksturs, saikne ar citām Satversmes normām un vieta pamattiesību sistēmā ietekmē likumdevēja rīcības brīvību un secīgi arī Satversmes tiesas īstenotās kontroles apjomu.¹²

⁵ 2018-14-01, 15.1. punkts.

⁶ 2003-05-01, 18. punkts.

⁷ 2000-07-0409, secinājumu daļas 1. punkts; 2001-07-0103, secinājumu daļas 3. punkts; 2002-09-01, secinājumu daļas 3.1. punkts; 2003-14-01, 11. punkts; 2003-23-01, 11. punkts; 2003-21-0306, 9. punkts; 2005-08-01, 5. punkts; 2005-13-0106, 20.1. punkts; 2006-04-01, 12. punkts; 2006-13-0103, 6. punkts; 2006-29-0103, 14. punkts; 2006-31-01, 13.2. punkts; 2007-08-01, 9. punkts; 2007-13-03, 11.1. punkts; 2008-54-01, 13. punkts; 2008-37-03, 7. punkts; 2009-44-01, 13. punkts; 2010-60-01, 16.1. punkts; 2010-29-01, 12. punkts; 2010-69-01, 10. punkts; 2010-70-01, 18. punkts; 2011-05-01, 16.1. punkts; 2011-14-03, 12. punkts; 2011-19-01, 11. punkts; 2011-20-01, 15. punkts; 2012-09-01, 11. punkts; 2012-21-01, 8. punkts; 2012-14-03, 17.1. punkts; 2012-24-03, 20. punkts; 2012-26-03, 9. punkts; 2013-01-01, 10. punkts; 2013-04-01, 20. punkts; 2013-09-01, 7. punkts; 2014-02-01, 10. punkts; 2014-03-01, 17. punkts; 2014-05-01, 14. punkts; 2014-08-03, 12. punkts; 2015-21-01, 13. punkts; 2016-07-01, 27.1. punkts; 2016-10-01, 13. punkts; 2017-25-01, 25. punkts; 2018-14-01, 13. punkts; 2018-22-01, 23. punkts; 2018-21-01, 13.3. punkts; 2019-27-03, 20.3. punkts; 2019-36-01, 9. punkts; 2020-14-01, 8. punkts; 2020-26-0106, 10.3. punkts; 2020-13-01, 14.2. punkts; 2020-49-01, 30. punkts.

⁸ 2016-14-01, 27.3. punkts; 2020-14-01, 12. punkts.

⁹ 2020-14-01, 12. punkts.

¹⁰ 2019-27-03, 25. punkts, 2020-14-01, 12. punkts.

¹¹ Sk., piemēram, 2006-04-01, 15. punkts; 2012-26-03, 10. punkts; 2020-39-02, 18. punkts.

¹² 2006-04-01, 15. punkts; 2012-26-03, 10. punkts.

Diskriminācijas aizliegums ir tiesiskās vienlīdzības principa palīgelements, kas noteiktos gadījumos šo principu precizē un palīdz piemērot konkrētās situācijās.¹³ Pienākums pierādīt to, ka Satversmes 91. panta otrajā teikumā ietvertais diskriminācijas aizlieguma princips nav pārkāpts, gulstas uz valsti.¹⁴ Lai secinātu, ka ir pārkāpts Satversmes 91. panta otrais teikums, nepieciešams konstatēt, ka tiesiskās vienlīdzības principa visaptverošo piemērošanu bez pienācīga valsts rīcības attaisnojuma ierobežo kritērijs, kura izmantošana ir pretrunā ar demokrātiskas tiesiskas valsts pamatideju, dominējošajiem mūsdienu pilsoniskās sabiedrības mērķiem un ideāliem.¹⁵

Tiesiskās vienlīdzības princips ir jāievēro gan tiesību aktu izdevējiem, gan piemērotājiem. Proti, likumdevējam jāizstrādā tādas tiesību normas, kas paredz atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas atšķirīgos apstākļos, ja vien nav kādu saprātīgu un objektīvu iemeslu to nedarīt.¹⁶ Nevienlīdzīgu attieksmi var radīt ne vien tiesību norma, bet arī tās piemērošanas prakse.¹⁷ Piemēram, lietā Nr. 2010-60-01 no pieteikuma un tiesas sēdē paustā pieaicināto personu viedokļa izrietēja, ka nevienlīdzība varētu rasties kredītiestādes uzņēmuma sadales procesā – nevis apstrīdēto normu, bet gan to piemērotāju rīcības dēļ.¹⁸ Savukārt no lietai Nr. 2002-05-010306 pievienotajiem materiāliem izrietēja, ka tiek pieļautas nepilnības vai pat kļūdas, piemērojot muitas procedūru – ievešana uz laiku – vieglajiem automobiļiem vai motocikliem, kuri tiek ievesti Latvijā.¹⁹ Abās minētajās lietās Satversmes tiesa norādīja, ka tās kompetence ļauj izvērtēt tikai tiesību normu, nevis to piemērotāju rīcības atbilstību Satversmes 91. pantam.

¹³ 2015-10-01, 15. punkts; 2020-39-02, 17. punkts; 2020-49-01, 30. punkts.

¹⁴ 2005-02-0106, 9.2. punkts; 2008-37-03, 6. punkts; 2009-46-01, 6. punkts; 2010-29-01, 11. punkts.

¹⁵ 2005-02-0106, 9.2. punkts.

¹⁶ 2015-10-01, 15. punkts; 2017-15-01, 17. punkts; 2019-27-03, 25. punkts; 2020-14-01, 12. punkts.

¹⁷ 2006-05-01, 21., 22. punkts.

¹⁸ 2010-60-01, 16.2. punkts.

¹⁹ 2002-05-010306, secinājumu daļas 7. punkts.

1.2. Tiesiskās vienlīdzības un diskriminācijas aizlieguma principu nozīme demokrātiskā tiesiskā valstī

Tiesiskās vienlīdzības principam jāgarantē vienotas tiesiskās kārtības pastāvēšana.²⁰ Proti, tā uzdevums ir nodrošināt, lai tiktu īstenota tāda tiesiskās valsts prasība kā likuma aptveroša ietekme uz visām personām un lai likums tiktu piemērots bez jebkādam privilēģijām.²¹ Tas arī garantē likuma pilnīgu iedarbību, tā piemērošanas objektivitāti un bezkaislību, kā arī to, ka nevienam nav ļauts neievērot likuma priekšrakstus.²² Tomēr šāda tiesiskās kārtības vienotība nenozīmē nivelēšanu, jo “vienlīdzība pieļauj diferencētu pieeju, ja tā demokrātiskā sabiedrībā ir attaisnojama”.²³

Nav attaisnojama atsaukšanās uz tiesiskās vienlīdzības principu kā pamatojumu antikonstitucionālas normas piemērošanai. Tiesiskās valsts mērķis nevar būt prettiesisku normu vienlīdzīga piemērošana.²⁴ Citiem vārdiem, demokrātiskā tiesiskā valstī tiesiskās vienlīdzības princips nerada prasījuma tiesības attiecībā uz prettiesisku situāciju, pat ja tā ir identiska vai salīdzināma ar citu situāciju. Tas izriet no pašas tiesiskās vienlīdzības principa būtības – vienlīdzība nerodas prettiesiskumā (franču val. – *il n'y a pas d'égalité dans l'illégalité*; angļu val. – *there is no equality in illegality*).

²⁰ 2005-02-0106, 9.1. punkts; 2013-04-01, 20. punkts; 2017-25-01, 25. punkts; 2018-21-01, 13.3. punkts; 2020-05-01, 8. punkts; 2020-14-01, 8. punkts; 2020-26-0106, 10.3. punkts; 2020-13-01, 14.2. punkts.

²¹ 2005-02-0106, 9.1. punkts; 2012-12-01, 14.1. punkts; 2015-25-01, 20. punkts; 2015-10-01, 15. punkts; 2015-11-03, 17. punkts; 2015-21-01, 13. punkts; 2016-07-01, 27.1. punkts; 2016-10-01, 13. punkts; 2017-15-01, 17. punkts; 2017-25-01, 25. punkts; 2018-14-01, 13. punkts; 2018-14-01, 16. punkts; 2018-21-01, 13.3. punkts; 2019-27-03, 20.3. punkts; 2020-05-01, 8. punkts; 2020-13-01, 14.2. punkts; 2020-14-01, 8. punkts; 2020-26-0106, 10.3., 15.3.1. punkts; 2020-49-01, 30. punkts.

²² 2005-02-0106, 9.1. punkts; 2005-25-01, 10. punkts; 2006-31-01, 13.2. punkts; 2007-01-01, 11. punkts; 2007-03-01, 16.2. punkts; 2007-25-01, 7.2. punkts; 2008-37-03, 7. punkts; 2009-46-01, 7. punkts; 2010-01-01, 17. punkts; 2011-02-01, 7. punkts; 2011-05-01, 16.1. punkts; 2014-02-01, 10. punkts; 2016-07-01, 27.1. punkts; 2017-25-01, 25. punkts; 2020-26-0106, 10.3. punkts; 2020-13-01, 14.2. punkts.

²³ 2006-31-01, 13.2. punkts; 2007-01-01, 11. punkts; 2007-03-01, 16.2. punkts; 2007-25-01, 7.2. punkts; 2008-37-03, 7. punkts; 2009-46-01, 7. punkts; 2010-01-01, 17. punkts; 2010-29-01, 15. punkts; 2011-02-01, 7. punkts; 2011-14-03, 12. punkts; 2011-20-01, 15. punkts; 2012-09-01, 11. punkts; 2012-12-01, 14.1. punkts; 2012-14-03, 17.1. punkts; 2012-24-03, 20. punkts; 2012-26-03, 9. punkts; 2013-04-01, 20. punkts; 2013-09-01, 7. punkts; 2014-02-01, 10. punkts; 2015-10-01, 15. punkts; 2015-11-03, 17. punkts; 2015-21-01, 13. punkts; 2015-25-01, 20. punkts; 2016-07-01, 27.1. punkts; 2016-10-01, 13. punkts; 2017-15-01, 17. punkts; 2017-25-01, 25. punkts; 2020-26-0106, 10.3. punkts; 2020-13-01, 14.2. punkts.

²⁴ 2004-21-01, 10.2. punkts.

1.3. Satversmes 91. pantā lietotie termini

1.3.1. “Visi cilvēki”

Satversmes 91. pantā lietotais termins “visi cilvēki”, līdzīgi kā citās Satversmes 8. nodaļas pamattiesību normās lietotais termins “ikviens”, visupirms norāda, kas ir uzskatāms par šajā pantā ietverto tiesību subjektu. Lai gan Satversmes 91. panta formulējums attiecināts uz cilvēkiem jeb fiziskajām personām, tajā ietverto tiesiskās vienlīdzības principu var attiecināt arī uz juridiskajām personām kā fizisko personu kopumu.²⁵

Tomēr šajā kontekstā ir jāņem vērā Satversmes tiesas atzītais, ka Satversmē noteiktās personu tiesības, brīvības un pienākumi ir attiecināmi arī uz privāto tiesību juridiskajām personām tiktāl, ciktāl šīs tiesības, brīvības un pienākumus atbilstoši to būtībai iespējams piemērot juridiskajām personām. Ja vien pamattiesību, brīvību un pienākumu būtība pieļauj, tos var īstenot ne vien fiziskā persona, bet arī privāto tiesību juridiskā persona.²⁶

1.3.2. “Latvijā”

Termins “Latvijā” ir saprotams tādējādi, ka uz Satversmes 91. pantu var atsaukties ikviena persona, uz kuru attiecas Latvijā spēkā esoša tiesību norma un kura atrodas Latvijas valsts jurisdikcijā.

Piemēram, lietā Nr. 2017-28-0306 par nekustamā īpašuma nodokli Satversmes tiesa vērtēja normu, kas reglamentēja kārtību, kādā nekustamā īpašuma nodokļa maksātājam Rīgā piemēro samazinātās nodokļa likmes, ja īpašumā ir deklarēta ārzemnieka dzīvesvieta. Saskaņā ar minēto normu, ja persona, kas nebija Latvijas pilsonis vai nepilsonis, savā īpašumā deklarēja dzīvesvietu, tad samazinātās nekustamā īpašuma nodokļa likmes tai tika piemērotas tikai pēc septiņiem gadiem, taču Latvijas pilsonim vai nepilsonim tādā pašā situācijā minētās likmes tika piemērotas jau nākamajā taksācijas gadā. Tādējādi personai, kas nebija Latvijas pilsonis vai nepilsonis, septiņus gadus tika liegtas tiesības pretendēt uz samazinātajām nekustamā īpašuma nodokļa likmēm. Apstrīdētā norma radīja atšķirīgu attieksmi pret nekustamā īpašuma nodokļa maksātājiem – personām, kuras Latvijā atradās vienādos un salīdzināmos tiesiskajos apstākļos.²⁷ Satversmes 91. panta garantētā aizsardzība Latvijā ļāva novērst šādu atšķirīgu attieksmi pret minētajām personām.

²⁵ 2000-07-0409, secinājumu daļas 1. punkts; 2005-02-0106, 9.1. punkts.

²⁶ 2000-07-0409, secinājumu daļas 1. punkts; 2011-21-01, 9. punkts.

²⁷ 2017-28-0306, 11.–13. punkts.

1.3.3. “Vienlīdzīgi”

Vienlīdzīgas tiesības nenozīmē, ka tām jābūt vienādām. Vienlīdzība pieļauj diferencētu pieeju, ja tā demokrātiskā sabiedrībā ir attaisnojama.²⁸

Vienlīdzība Satversmes 91. panta izpratnē prasa vienādi izturēties tikai pret personām, kas atrodas patiešām vienādos un salīdzināmos apstākļos.²⁹ Vienlaikus vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos, kā arī pieļauj vienādu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos, un atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas vienādos apstākļos, ja tam ir objektīvs un saprātīgs pamats.³⁰

1.3.4. “Likuma un tiesas priekšā”

Satversmes 91. pantā lietotais termins “likuma un tiesas priekšā” attiecas kā uz tiesību normu konstitucionalitātes kontroli, ko veic Satversmes tiesa, tā arī uz tiesību piemērošanu, ko nodrošina jebkurš tiesību normas piemērotājs, tostarp arī vispārējās jurisdikcijas tiesas un administratīvās tiesas. Šajā ziņā Satversmes tiesai tās kompetence ļauj izvērtēt tikai tiesību normu, nevis to piemērotāju rīcības atbilstību Satversmes 91. pantam.³¹

Satversmes tiesa ir norādījusi, ka Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertā tiesiskās vienlīdzības principa saturs ir plašāks, nekā tas noformulēts gramatiski. Proti, no tiesiskās vienlīdzības principa izriet prasība nodrošināt vienādu attieksmi pret personām, kas “atrodas vienādās un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmās faktiskajās situācijās”.³²

Tomēr konstitucionālais princips – vienlīdzība likuma priekšā – neliedz noteikt likumā atšķirīgu tiesisku regulējumu attiecībā uz atsevišķām tādu personu kategorijām, kas atrodas atšķirīgās situācijās. Sociālās dzīves daudzveidība var būt par tiesiskā regulējuma veida un satura pamatu.³³

1.3.5. “Cilvēka tiesības”

Satversmes tiesas judikatūrā Satversmes 91. pantā lietotā termina “cilvēka tiesības” saturs līdz šim nav ticis detalizēti atklāts. Neraugoties uz panta formulējumu, Satversmes tiesa,

²⁸ 2001-02-0106, secinājumu daļas 4. punkts; 2007-08-01, 13. punkts; 2010-29-01, 15. punkts.

²⁹ 2000-07-0409, secinājumu daļas 1. punkts; 2006-10-03, 17. punkts; 2006-29-0103, 14. punkts; 2007-13-03, 11.1. punkts; 2015-25-01, 20. punkts.

³⁰ 2000-07-0409, secinājumu daļas 1. punkts; 2002-09-01, secinājumu daļas 3.1. punkts; 2003-23-01, 11. punkts; 2005-13-0106, 20.1. punkts; 2006-10-03, 17. punkts; 2006-13-0103, 6. punkts; 2006-29-0103, 14. punkts; 2006-31-01, 13.2. punkts; 2007-01-01, 11. punkts; 2007-08-01, 9. punkts; 2007-25-01, 7.2. punkts; 2008-54-01, 13. punkts; 2008-37-03, 7. punkts; 2009-44-01, 13. punkts; 2010-17-01, 6.2.1. punkts; 2010-69-01, 10. punkts; 2015-21-01, 13. punkts, 2018-14-01, 13. punkts, 2018-14-01, 16. punkts, 2018-22-01, 23. punkts, 2019-27-03, 20.3. punkts; 2019-36-01, 9. punkts; 2020-26-0106, 15.3.1. punkts; 2020-49-01, 30. punkts.

³¹ 2010-60-01, 16.2. punkts, sal. 2006-13-0103, 6. punkts.

³² 2018-14-01, 15.1. punkts.

³³ 2006-13-0103, 6. punkts.

atšķirībā no, piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūras Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 14. panta piemērošanā, tiesību normu atbilstību Satversmes 91. pantam vairākkārt vērtējusi bez to kopsakara ar kādu citu Satversmes 8. nodaļas normu vai Latvijas starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā reglamentējoša tiesību akta normu.³⁴

1.3.6. “Diskriminācija”

Satversmes 91. pants noteic, ka cilvēka tiesības īstenojamas bez jebkādas diskriminācijas. Ar diskrimināciju saprot atšķirīgu attieksmi, kas ir balstīta uz noteiktiem nepieļaujamiem kritērijiem.³⁵ Šādi kritēriji ir, piemēram, dzimums, rase, nacionālā piederība, reliģiskā pārliecība, piederība pie noteiktas sociālās grupas.³⁶

Satversmes tiesa savā judikatūrā izšķir tiešo diskrimināciju, kad atšķirīga attieksme ir balstīta uz kādu no nepieļaujamiem kritērijiem, un netiešo diskrimināciju, kad atšķirīga attieksme var būt balstīta uz neitrālu kritēriju, bet faktiski skart kādu cilvēku grupu, uz kuru šis neitrālais kritērijs tipiskā veidā attiecas kāda nepieļaujama kritērija dēļ.³⁷

Plašāks apskats par termina “diskriminācija” saturu ietverts šā grāmatžurnāla 3. nodaļā.

³⁴ Sk., piemēram, 2013-09-01; 2014-02-01; 2015-11-03.

³⁵ 2007-25-01, 7.1. punkts.

³⁶ 2007-25-01, 7.1. punkts.

³⁷ Sk., piemēram, 2015-10-01, 15. punkts.

1.4. Panta satura noskaidrošana

1.4.1. Kopsakarā ar vispārējiem tiesību principiem un citām Satversmes normām

Satversmes 91. panta pirmais un otrais teikums ir rakstītas tiesību normas, kurās atspoguļoti vispārējie tiesību principi – tiesiskās vienlīdzības princips un diskriminācijas aizlieguma princips. Tie abi ir cieši saistīti ar taisnīguma principu, jo vienlīdzība ir viena no taisnīguma sastāvdaļām. Piemēram, kā atzinusi Satversmes tiesa, nav taisnīgi vienai sabiedrības daļai negūtos darba ienākumus kompensēt divreiz, kamēr citu personu tiesības uz sociālo nodrošinājumu tiek apmierinātas minimālā līmenī.³⁸

Satversmes 91. pants aplūkojams arī saistībā ar patvaļas aizlieguma principu, kas nosaka likumdevēja rīcības brīvības ārējo robežu.³⁹ Piemēram, lietā par pašvaldības deputātam noteiktajiem amatu savienošanas ierobežojumiem Satversmes tiesa vērtēja, vai likumdevējs, paredzot izņēmumus no publisko amatu nesavienojamības principa, nav rīkojies patvaļīgi. Satversmes tiesa pārbaudīja: vai likumdevēja pieņemtajai tiesību normai ir legītīms mērķis; vai norma pieņemta, ievērojot labas likumdošanas principu, un izraudzīta, balstoties uz objektīviem kritērijiem; vai norma sasniedz legītīmo mērķi un nav acīmredzami nesamērīga.⁴⁰

Tiesiskās vienlīdzības principu un diskriminācijas aizlieguma principu Satversmes tiesa aplūkojusi arī kopsakarā ar cilvēka cieņas principu. Atbilstoši šiem vispārējiem tiesību principiem likumdevēja pieņemtais viendzimuma partneru ģimenes attiecību tiesiskais regulējums, kā arī sociālās un ekonomiskās aizsardzības un atbalsta tiesiskais regulējums nedrīkst bez racionāla pamata nostādīt šīs ģimenes nelabvēlīgākā stāvoklī salīdzinājumā ar dažādu dzimumu partneru ģimenēm.⁴¹

Tiesiskās vienlīdzības principa funkcionālo ietvaru katrā konkrētajā gadījumā nosaka Satversmes 8. nodaļas normas, kas paredz valsts pienākumus cilvēktiesību īstenošanas jomā vai piešķir personām noteikta satura prasījuma tiesības pret valsti.⁴² Līdz ar to tiesiskās vienlīdzības princips bieži ir piemērojams kopā ar citām pamattiesībām – jo sevišķi tādēļ, ka nereti, balstoties tikai uz šo principu, nevar secināt, kā izšķirama lieta.⁴³ Tādējādi šīs tiesības ir “salīdzinošas” – tās var pieprasīt vienlīdzīgu attieksmi, bet pašas par sevi nevar atklāt, kādai šai attieksmei jābūt – labvēlīgai vai nelabvēlīgai.⁴⁴ Piemēram, ja tiktu secināts, ka ieturējumi no

³⁸ 2010-17-01, 10.3. punkts.

³⁹ 2005-08-01, 5. punkts.

⁴⁰ 2019-03-01, 11.3. punkts.

⁴¹ 2020-34-03, 10.2. punkts.

⁴² 2006-10-03, 12. punkts.

⁴³ 2005-08-01, 6.1. punkts; 2006-04-01, 15.1. punkts; 2008-37-03, 10. punkts; 2009-43-01, 20. punkts; 2009-74-01, 13. punkts; 2010-17-01, 6.2.1. punkts, 2011-19-01, 8. punkts; 2012-14-03, 11. punkts; 2015-21-01, 10.2. punkts.

⁴⁴ 2006-04-01, 15.1. punkts; 2006-10-03, 12. punkts; 2007-01-01, 17. punkts; 2009-43-01, 20. punkts; 2010-17-01, 6.2.1. punkts; 2010-70-01, 9. punkts; 2011-19-01, 8. punkts; 2012-12-01, 8.1. punkts; 2012-14-03, 11. punkts;

valsts pensijas pārkāpj tiesiskās vienlīdzības principu, tad būtu zināms vienīgi tas, ka minētie ieturējumi vai nu bija nosakāmi visiem pensionāriem, vai arī nebija nosakāmi nevienam. Lai izvēlētos vienu no šiem risinājumiem, jāizmanto citi apsvērumi, kas atrodas ārpus vienlīdzības jēdziena robežām.⁴⁵ Ievērojot minēto, tiesiskās vienlīdzības principa saturs Satversmes tiesas judikatūrā noskaidrots kopsakarā ar tādām Satversmes 8. nodaļas normām kā 93. pants,⁴⁶ 95. pants,⁴⁷ 105. pants,⁴⁸ 106. pants,⁴⁹ 109. pants,⁵⁰ 110. pants⁵¹ un 111. pants.⁵²

1.4.2. Kopsakarā ar Eiropas Savienības tiesībām

Tiesiskās vienlīdzības princips un diskriminācijas aizlieguma princips ir arī Eiropas Savienības tiesību sastāvdaļa. Tie ietverti vairākos Eiropas Savienības tiesību aktos, tostarp Līgumā par Eiropas Savienības darbību (turpmāk – LESD), Eiropas Savienības Pamattiesību hartā un virknē direktīvu.

Interpretējot Satversmē, starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos un LESD ietvertās normas, jāmeklē tāds risinājums, kas nodrošinātu šo normu savstarpēju harmoniju. Satversmes 91. panta interpretāciju ietekmē starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos un noteiktos gadījumos arī LESD ietvertās normas un to piemērošanas prakse.⁵³ Piemēram, LESD 20. panta pirmajā daļā ir nostiprināts Eiropas Savienības pilsonības institūts, kas paredz, ka ikviena persona, kurai ir kādas dalībvalsts pilsonība, ir Eiropas Savienības pilsonis. Eiropas Savienības pilsoņa brīvas pārvietošanās tiesības nozīmē ne vien tiesības fiziski pārvietoties un uzturēties citā Eiropas Savienības dalībvalstī, bet arī tiesības netikt diskriminētam citā dalībvalstī tikai tā iemesla dēļ, ka viņš nav tās pilsonis. Tādējādi no saistībām, ko Latvija uzņēmusies līdz ar dalību Eiropas Savienībā, izriet tas, ka pilsonība ir kritērijs, uz kura pamata diskriminācija ir aizliegta. Līdz ar to pilsonība ir viens no Satversmes 91. panta saturā ietilpstošajiem kritērijiem.⁵⁴

2012-21-01, 9. punkts; 2018-06-0103, 12.1. punkts; 2019-09-03, 18. punkts; 2020-14-01, 12. punkts; 2020-34-03, 9.2. punkts.

⁴⁵ 2006-04-01, 15.1. punkts; sk. arī 2006-10-03, 12. punkts; 2007-01-01, 17. punkts; 2009-43-01, 20. punkts; 2010-17-01, 6.2.1. punkts; 2010-70-01, 9. punkts; 2011-19-01, 8. punkts; 2012-12-01, 8.1. punkts; 2012-14-03, 11. punkts; 2012-21-01, 9. punkts; 2019-36-01, 8. punkts; 2020-34-03, 9.2. punkts.

⁴⁶ 2020-39-02.

⁴⁷ 2020-39-02.

⁴⁸ 2010-70-01; 2015-21-01; 2017-35-03.

⁴⁹ 2011-04-01.

⁵⁰ 2005-08-01; 2006-04-01; 2006-10-03; 2010-17-01; 2012-12-01; 2013-01-01; 2015-21-01; 2018-06-0103; 2019-36-01.

⁵¹ 2006-10-03.

⁵² 2012-14-03; 2014-08-03; 2020-39-02.

⁵³ 2017-28-0306, 10. punkts.

⁵⁴ 2017-28-0306, 10.2. punkts.

1.4.3. Kopsakarā ar starptautiskajām tiesībām

Noskaidrojot Satversmē noteikto pamattiesību saturu, jāņem vērā arī Latvijas starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā. Starptautiskās cilvēktiesību normas un to piemērošanas prakse konstitucionālo tiesību līmenī kalpo par interpretācijas līdzekli pamattiesību un tiesiskas valsts principu satura un apjoma noteikšanai, ciktāl tas nenoved pie Satversmē ietverto pamattiesību sašaurināšanas.⁵⁵ Piemēram, lai noskaidrotu Satversmes 91. panta saturu, nevar aprobežoties tikai ar Konvencijas interpretāciju un Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru. Jau tas vien, ka Satversmes 91. pantā ietverts ne tikai otrais teikums, kurš pēc konstrukcijas ir analogs Konvencijas 14. pantam un vērsts uz attiecīgajā dokumentā nostiprinātajām tiesībām, bet arī pirmais teikums, norāda uz to, ka likumdevēja mērķis ir bijis noteikt salīdzinājumā ar Konvenciju plašāku tiesību apjomu.⁵⁶

Satversmes 91. panta otrajā teikumā ietverts vispārējs diskriminācijas aizliegums, bet nav norādīti tā saucamie nepieļaujamie kritēriji. Šie kritēriji pantā ir “jāielasa”, izmantojot tiesību normu interpretācijas metodes, kā arī pamatojoties uz tādu Latvijas tiesību sistēmu raksturojošu principu, ka tā ir atvērta starptautiskajām tiesībām. Līdz ar to uzmanība jāpievērš arī cilvēktiesību attīstības tendencēm pasaulē.⁵⁷ Par nepieļaujamiem kritērijiem Satversmes tiesas judikatūrā atzīti dzimums,⁵⁸ vecums,⁵⁹ pilsonība,⁶⁰ valoda un tautība,⁶¹ invaliditāte⁶² un citi.⁶³ Satversmes tiesa tos konstatējusi, piemērojot ne tikai Konvenciju,⁶⁴ bet arī Eiropas Sociālo hartu,⁶⁵ Starptautisko paktu par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām,⁶⁶ Starptautisko paktu par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām,⁶⁷ Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām,⁶⁸ Konvenciju par jebkuras sieviešu diskriminācijas izskaušanu,⁶⁹ kā arī citus starptautisko tiesību aktus.

⁵⁵ 2009-43-01, 20. punkts.

⁵⁶ 2001-06-03, secinājumu daļas 3. punkts.

⁵⁷ 2018-12-01, 21. punkts.

⁵⁸ 2018-25-01, 17. punkts; 2020-39-02, 19. punkts.

⁵⁹ 2002-21-01, secinājumu daļas 1. punkts.

⁶⁰ 2017-28-0306, 10.1. punkts.

⁶¹ 2018-12-01, 21. punkts.

⁶² 2019-27-03, 20.3.3. punkts.

⁶³ 2019-27-03, 20.3.2. punkts.

⁶⁴ Sk., piemēram, 2017-28-0306, 10.1. punkts.

⁶⁵ Sk., piemēram, 2019-36-01, 9. punkts.

⁶⁶ Sk., piemēram, 2018-12-01, 21. punkts.

⁶⁷ Sk., piemēram, 2019-27-03, 20.3.3. punkts.

⁶⁸ 2019-27-03, 20.3.3. punkts.

⁶⁹ 2018-25-01, 22.2. punkts.

2. Satversmes 91. panta pirmais teikums

“Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā.”

2.1. Vispārīgas piezīmes

Satversmes 91. panta pirmajā teikumā nostiprinātais tiesiskās vienlīdzības princips darbojas divos aspektos. No vienas puses, tas aizsargā personas, kas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos, pret patvaļīgu atšķirīgu attieksmi.⁷⁰ No otras puses, tas aizsargā personas, kas atrodas atšķirīgos apstākļos, pret patvaļīgu vienādu attieksmi.⁷¹ Vienāda vai atšķirīga attieksme pret noteiktām personām (personu grupām) pati par sevi nenozīmē tiesiskās vienlīdzības principa pārkāpumu. Pārkāpums būs konstatējams tikai tad, ja šādi attieksmei nav objektīva un saprātīga pamata jeb nav iemeslu šādas attieksmes noteikšanai. Tādējādi vienlīdzības princips prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos, kā arī pieļauj vienādu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos, un atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas vienādos apstākļos, ja tam ir objektīvs un saprātīgs pamats.⁷² Savukārt ar objektīvu un saprātīgu pamatu Satversmes tiesas judikatūrā tiek saprasts vienādās vai atšķirīgās attieksmes leģitīmais mērķis un tas, vai ir ievērots samērīguma princips.⁷³

Šāda izpratne par tiesiskās vienlīdzības principa saturu nosaka arī šā principa iespējamā pārkāpuma pārbaudes mērauklu jeb pārbaudes soļus. Tomēr jāatzīmē, ka metode, ar kuru tiek pārbaudīts, vai tiesību normas atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam, Satversmes tiesas judikatūrā veidojusies pakāpeniski. Pirmajos Satversmes tiesas nolēmumos par tiesiskās vienlīdzības principu vēl nebija nostiprinājušies skaidri pārbaudes kritēriji tādā formā, kādā tos pazīstam šobrīd.⁷⁴ Spriedumu lietā Nr. 2002-15-01 par pensijas apdrošināšanas stāžu var uzskatīt par vienu no pirmajiem, kuros secīgi izvērtēts: 1) vai norādītās personu grupas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos; 2) vai un kāds ir atšķirīgo attieksmi attaisnojošs (leģitīms)

⁷⁰ 2019-27-03, 25. punkts; 2020-14-01, 12. punkts.

⁷¹ Sk., piemēram, 2020-14-01, 8. punkts.

⁷² 2000-07-0409, secinājumu daļas 1. punkts; 2002-09-01, secinājumu daļas 3.1. punkts; 2003-21-0306, 9. punkts; 2003-23-01, 11. punkts; 2005-13-0106, 20.1. punkts; 2006-10-03, 17. punkts; 2006-13-0103, 6. punkts; 2006-29-0103, 14. punkts; 2006-31-01, 13.2. punkts; 2007-01-01, 11. punkts; 2007-08-01, 9. punkts, 2007-13-03, 11.1. punkts; 2007-25-01, 7.2. punkts; 2008-34-01, 13. punkts; 2008-37-03, 7. punkts; 2009-44-01, 13. punkts; 2010-17-01, 6.2.1. punkts; 2010-69-01, 10. punkts; 2015-10-01, 15. punkts; 2015-21-01, 13. punkts; 2015-11-03, 17. punkts; 2015-25-01, 20. punkts; 2017-15-01, 17. punkts; 2018-14-01, 13. punkts; 2018-21-01, 13.3. punkts; 2018-22-01, 23. punkts; 2019-27-03, 20.3.1. punkts; 2019-36-01, 9. punkts; 2020-14-01, 8. punkts; 2020-26-0106, 23. punkts; 2020-49-01, 30. punkts.

⁷³ Sk., piemēram, 2003-23-01, 11. punkts; 2003-22-01, 8. punkts; 2003-19-0103, 9. punkts; 2005-25-01, 11. punkts; 2006-04-01, 12. punkts; 2006-10-03, 17. punkts; 2007-01-01, 11. punkts; 2009-44-01, 14. punkts; 2010-01-01, 17. punkts; 2010-17-01, 14. punkts.

⁷⁴ Sk., piemēram, 2001-06-03; 2001-11-0106; 2002-09-01.

mērķis; 3) vai ir ievērots samērīguma princips.⁷⁵ Šie trīs pārbaudes kritēriji ar nelieliem, vairāk gramatiska rakstura precizējumiem konsekventi tiek piemēroti turpmākajos nolēmumos.⁷⁶ Savukārt kopš sprieduma lietā Nr. 2015-11-03 par Latvijas Bankas noteikumiem attiecībā uz ārvalstu valūtas pirkšanu un pārdošanu papildus minētajiem trim kritērijiem Satversmes tiesa noskaidro arī to, vai apstrīdētajā normā paredzētā attieksme ir noteikta ar normatīvajos aktos paredzētā kārtībā pieņemtu tiesību normu.⁷⁷ Tādējādi, lai izvērtētu, vai apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertajam tiesiskās vienlīdzības principam, Satversmes tiesa noskaidro:

1) vai un kuras personas (personu grupas) ir salīdzināmas un vai tās atrodas vienādos vai atšķirīgos apstākļos;

2) vai apstrīdētā norma paredz vienādu attieksmi pret atšķirīgos apstākļos esošām personām vai arī atšķirīgu attieksmi pret vienādos apstākļos esošām personām;

3) vai šāda attieksme ir noteikta ar normatīvajos aktos paredzētā kārtībā pieņemtu tiesību normu;

4) vai šādai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, proti, vai tai ir leģitīms mērķis un vai ir ievērots samērīguma princips.⁷⁸

⁷⁵ 2002-15-01, secinājumu daļas 3. punkts.

⁷⁶ 2003-23-01, 11. punkts; 2003-22-01, 8. punkts; 2003-21-0306, 9. punkts; 2003-19-0103, 9. punkts; 2005-25-01, 11. punkts; 2006-04-01, 12. punkts; 2006-10-03, 17. punkts; 2006-13-0103, 7. punkts; 2006-29-0103, 14. punkts; 2006-31-01, 13.3. punkts; 2007-01-01, 11. punkts; 2007-03-01, 16.2. punkts; 2007-08-01, 9. punkts; 2007-25-01, 7.2. punkts; 2008-54-01, 13. punkts; 2008-37-03, 7. punkts; 2009-44-01, 14. punkts; 2009-46-01, 7. punkts; 2010-01-01, 17. punkts; 2010-17-01, 14. punkts; 2010-60-01, 16.1. punkts; 2010-29-01, 12. punkts; 2010-69-01, 10. punkts; 2010-70-01, 18. punkts; 2011-02-01, 10. punkts; 2011-05-01, 16.2. punkts; 2011-09-01, 18. punkts; 2011-14-03, 12. punkts; 2011-19-01, 11. punkts; 2011-20-01, 15. punkts; 2012-09-01, 11. punkts; 2012-12-01, 14.2. punkts; 2012-24-03, 21. punkts; 2012-26-03, 9. punkts; 2013-01-01, 10. punkts; 2013-04-01, 20. punkts; 2013-09-01, 7. punkts; 2014-02-01, 10. punkts; 2014-03-01, 17. punkts; 2014-05-01, 14. punkts; 2014-08-03, 12. punkts; 2015-10-01, 16. punkts; 2015-25-01, 20. punkts; 2016-07-01, 27.1. punkts; 2017-10-01, 18. punkts; 2017-25-01, 25. punkts; 2020-13-01, 14.2. punkts.

⁷⁷ 2015-11-03, 17. punkts; 2016-14-01, 25. punkts; 2017-15-01, 20. punkts; 2017-28-0306, 11. punkts; 2017-35-03, 9. punkts; 2018-06-0103, 15. punkts; 2018-14-01, 13. punkts; 2018-21-01, 13.3. punkts; 2018-25-01, 21. punkts; 2019-03-01, 11.3. punkts; 2019-09-03, 18. punkts; 2019-11-01, 16. punkts; 2019-20-03, 20. punkts; 2019-36-01, 10. punkts; 2020-05-01, 8. punkts; 2020-14-01, 11. punkts.

⁷⁸ 2020-14-01, 8. punkts; 2020-26-0106, 23. punkts; 2020-39-02, 17. punkts.

2.2. Personu grupas

Vērtējot iespējamās tiesiskās vienlīdzības principa pārkāpumus, visbiežāk tiek konstatēts, ka tiesību norma tiešā veidā rada atšķirīgu vai vienādu attieksmi pret noteiktām personu grupām. Proti, tiesību normas izdevēja mērķis ir bijis radīt noteikta veida ietekmi uz personām, un rezultātā viena personu grupa salīdzināmos apstākļos nonāk nelabvēlīgākā stāvoklī nekā cita personu grupa. Tāpat mēdz būt gadījumi, kad pats apstrīdētais regulējums ir neitrāls, tā izdevējs nebija iecerējis radīt vienādu vai atšķirīgu attieksmi pret noteiktām personu grupām, tomēr faktiski tas ir noticis. Proti, atšķirīga attieksme var balstīties uz neitrālu kritēriju, bet faktiski skart kādu noteiktu personu grupu, uz kuru šis neitrālais kritērijs tipiskā veidā attiecas.⁷⁹ Attiecībā uz minētajām situācijām nav izšķirošas nozīmes tam, vai tiesību normas aplūkojamās Satversmes 91. panta pirmā teikuma vai otrā teikuma kontekstā.⁸⁰ Tātad ir iespējama gan tieša un netieša atšķirīga attieksme, gan tieša vai netieša diskriminācija. Tomēr, lai nošķirtu Satversmes 91. panta pirmo un otro teikumu, no svara ir tas, ka šā panta pirmā teikuma saturā ietilpst jebkura situācija, kas tieši vai netieši rada atšķirīgu vai vienādu attieksmi pret noteiktām personu grupām, savukārt Satversmes 91. panta otrais teikums piemērojams tad, ja tieši vai netieši radīta atšķirīga attieksme pret noteiktām personu grupām ir balstīta uz kādu no tā saucamajiem nepieļaujamiem kritērijiem.⁸¹

Tāpat jāņem vērā, ka ir iespējami arī gadījumi, kad salīdzināmas personu grupas nav identificējamās, proti, apstrīdētā norma vai regulējums vispār nešķiro personas grupās. Tādā gadījumā apstrīdētā norma nav vērtējama tiesiskās vienlīdzības principa kontekstā.

2.2.1. Personu grupas neveidojas

Lietā Nr. 2001-09-01 par cukurbiešu piegādes apjoma noteikšanu pieteikuma iesniedzējs uzskatīja, ka apstrīdētā Ministru kabineta noteikumu norma neatbilst Satversmes 91. pantam, jo tajā ietvertie cukurbiešu piegādes apjoma kritēriji noteikti diskriminējošā un patvaļīgā veidā. Tomēr Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētajā normā nav ietverti skaidri un izmēloši kritēriji cukurbiešu audzētāju iedalīšanai divās šādās grupās: tie, kuriem cukurbiešu piegādes apjomi tiek noteikti, un tie, kuriem piegādes apjomi netiek noteikti. Tāpēc nav iespējams izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 91. pantam.⁸²

Lietā Nr. 2012-24-03 par pašvaldību domju deputātiem izvirzītajām prasībām attiecībā uz valsts valodas zināšanām pieteikuma iesniedzējs uzskatīja, ka apstrīdētais regulējums iedala deputātus divās grupās atkarībā no tā, vai viņi ir vai nav atbrīvoti no valsts valodas prasmes

⁷⁹ 2015-10-01, 15. punkts; 2015-22-01, 16. punkts.

⁸⁰ Sk. arī 2015-10-01, 15. punkts.

⁸¹ Plašāk sk. šā grāmatžurnāla 3. nodaļu.

⁸² 2001-09-01, secinājumu daļa.

pārbaudes kārtošanas. Tomēr apstrīdētais regulējums noteica, ka pienākums prast un lietot valsts valodu noteiktā līmenī attiecas uz visām personām, kas ieņem pašvaldības domes deputāta amatu. Proti, tas nenošķir atsevišķā grupā tādus deputātus, kuri būtu atbrīvoti no pienākuma prast un lietot valsts valodu noteiktā līmenī un pakāpē. Tātad apstrīdētā regulējuma prasības ir saistošas visiem deputātiem un līdz ar to tas paredz tikai vienu personu grupu – visus pašvaldību domju deputātus, un tiem visiem noteiktās prasības par valsts valodas zināšanu un prasmes apjomu ir vienādas.⁸³

Pieteikuma iesniedzējs lietā Nr. 2016-07-01 par mantas labticīga ieguvēja aizsardzību norādīja, ka apstrīdētais regulējums pārkāpj tiesiskās vienlīdzības principu, jo civilprocesā un kriminālprocesā vienas lietas ietvaros pastāv nevienlīdzīga attieksme pret mantas labticīgo ieguvēju. Proti, civilprocesā tiekot prioritāri aizsargātas tās personas īpašuma tiesības, kura konkrētajā situācijā būtu uzskatāma par labticīgo ieguvēju. Savukārt kriminālprocesā nekustamais īpašums tiekot atdots īpašniekam, kas to zaudējis noziedzīga nodarījuma rezultātā. Satversmes tiesa norādīja, ka kriminālprocesa un civilprocesa kārtībā tiesa vērtē atšķirīgas tiesiskās attiecības. Ne kriminālprocesa mērķis, ne normatīvais regulējums nav vērsts uz trešās personas labticīguma vērtēšanu. Līdz ar to nav iespējams identificēt personu grupas, kas atrastos vienādos un salīdzināmos apstākļos, un apstrīdētais regulējums nav pretrunā ar Satversmes 91. panta pirmo teikumu.⁸⁴

Lietā Nr. 2016-10-01 par maksātnespējas procesa administratoriem noteikto valsts amatpersonas statusu pieteikuma iesniedzēji savienoja maksātnespējas procesa administratora amatu ar citiem nodarbošanās veidiem, citstarp sniedzot juridiskos pakalpojumus vai ieņemot zvērināta revidenta amatu. Viņi uzskatīja, ka lietā apstrīdētās normas paredz atšķirīgu attieksmi pret maksātnespējas procesa administratoriem atkarībā no viņu piederības advokāta profesijai. Valsts amatpersonas statuss esot bijis attiecināts vienīgi uz tiem maksātnespējas procesa administratoriem, kuri nav advokāti. Satversmes tiesa atzina, ka apstrīdētās normas nosaka valsts amatpersonas statusu ikvienam maksātnespējas procesa administratoram, tādēļ vērtēt šo normu atbilstību Satversmes 91. panta pirmajā teikumā nostiprinātajam vienlīdzības principam nav iespējams. Līdz ar to tiesvedība lietā šajā prasījuma daļā tika izbeigta.⁸⁵

Pieteikuma iesniedzēji – fiziskās personas – lietā Nr. 2016-14-01 par Solidaritātes nodokļa likumu apstrīdēja vairāku šā likuma normu – gan tādu, kas noteica nodokļa subjektu un objektu, gan tādu, kas regulēja nodokļa likmes, – atbilstību tiesiskās vienlīdzības principam. Satversmes tiesa, citstarp ņemot vērā likumdevēja rīcības brīvību nodokļu tiesību jomā un

⁸³ 2012-24-03, 22.1., 22.2. punkts.

⁸⁴ 2016-07-01, 27.2., 27.3. punkts.

⁸⁵ 2016-10-01, 15. punkts.

ikvienas personas konstitucionālo pienākumu maksāt pienācīgā kārtībā noteiktus nodokļus, secināja, ka nodokļa subjekts un objekts izskatāmās lietas apstākļos paši par sevi nerada vienlīdzības principa pārkāpumu. Proti, izskatāmajā lietā atšķirīga attieksme pret salīdzināmajām grupām izriet no noteiktajām nodokļa likmēm. Līdz ar to tiesvedība lietā par nodokļa subjektu un objektu noteicošās normas atbilstību Satversmes 91. panta pirmajam teikumam tika izbeigta.⁸⁶

Savukārt lietā Nr. 2019-11-01 par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību noteiktos mantiska rakstura strīdos pieteikuma iesniedzējs uzskatīja, ka apstrīdētajā normā ietverts mantiska rakstura ierobežojums kasācijas tiesvedības ierosināšanai, paredzot atšķirīgu attieksmi pēc finansiāla rakstura pazīmes. Proti, pēc viņa ieskata, ir salīdzināmas personas, kas kasācijas kārtībā pārsūdz apelācijas instances tiesas spriedumu mantiska rakstura strīdā daļā, kuras apmērs ir mazāks par 2000 *euro*, un personas, kas kasācijas kārtībā pārsūdz apelācijas instances tiesas spriedumu mantiska rakstura strīdā daļā, kuras apmērs ir vismaz 2000 *euro*, vai nemantiska rakstura strīdā. Satversmes tiesa atzina, ka apstrīdētā norma nosaka finansiāla rakstura kritēriju kasācijas sūdzību izvērtēšanai un šā kritērija piemērošanā Augstākās tiesas tiesnešu kolēģijai ir noteikta rīcības brīvība. Tā piemērošanas rezultātā neveidojas pēc kādas personiskas pazīmes atšķiramas personu grupas. Līdz ar to Pieteikuma iesniedzēja identificētās personu grupas nav salīdzināmas vienlīdzības principa aspektā. Tādējādi apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.⁸⁷

2.2.2. Tiesību normas tieši radīta attieksme (tiešā diskriminācija)

Lielākajā daļā nolēmumu par tiesību normu atbilstību Satversmes 91. pantam Satversmes tiesa konstatējusi tiesību normas tieši radītu vienādu vai atšķirīgu attieksmi pret noteiktām personu grupām.⁸⁸

Visbiežāk tieši radīta atšķirīga attieksme bijusi noteikta ar sociālajām tiesībām saistītās tiesību normās, paredzot dažādus kritērijus pensiju vai pabalstu saņemšanai. Piemēram, lietā Nr. 2003-19-0103 apstrīdētā norma paredzēja ievērojami mazāku sociālās apdrošināšanas izmaksu salīdzinājumā ar algu, no kuras veiktas sociālās apdrošināšanas iemaksas. Proti, viena sociālo iemaksu veicēju daļa saņēma pakalpojumu, kas nebija proporcionāls veiktajām sociālās apdrošināšanas iemaksām, turpretī otra – veiktajām iemaksām proporcionālu pakalpojumu. Tādējādi apstrīdētā norma paredzēja atšķirīgu attieksmi pret vienādos un salīdzināmos

⁸⁶ 2016-14-01, 23. punkts.

⁸⁷ 2019-11-01, 16. punkts.

⁸⁸ Sk., piemēram, 2000-07-0409; 2001-06-03; 2001-11-0106; 2001-16-01; 2002-09-01; 2002-15-01; 2002-16-03; 2003-19-0103; 2003-22-01; 2003-21-0306; 2007-13-03; 2010-69-01; 2010-70-01; 2011-02-01; 2011-09-01; 2011-19-01; 2012-09-01; 2012-26-03; 2013-01-01; 2014-03-01; 2015-11-03; 2016-11-01; 2017-15-01; 2017-28-0306; 2018-14-01; 2020-14-01.

apstākļos esošām personām – maternitātes vai slimības pabalsta saņēmējiem.⁸⁹ Līdzīgā veidā atšķirīgā attieksme izpaudusies arī lietā Nr. 2006-10-03, kurā apstrīdētā norma noteica bērna kopšanas pabalsta maksimālo apmēru atkarībā no vecāka iepriekš gūtajiem ienākumiem. Ar apstrīdēto normu noteiktais pabalsta maksimālais apmērs noteiktai personu grupai liedza saņemt pabalstu tādā pašā proporcijā, kādā tas tika aprēķināts citai personu grupai. Tādējādi vienai personu grupai tika liegtas tiesības saņemt pabalstu iepriekš darbā gūtajiem ienākumiem proporcionālā apmērā.⁹⁰ Savukārt lietā Nr. 2013-01-01 par vienādos un salīdzināmos apstākļos esošām personu grupām tika atzītas Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja (turpmāk – Birojs) amatpersonas, iekšlietu sistēmas darbinieki ar speciālajām dienesta pakāpēm un prokurori. Atšķirībā no kārtības, kas attiecās uz pārējām minētajām personām, šajā lietā apstrīdētā norma paredzēja, ka Biroja amatpersonu izdienas stāžā ieskaita tikai laiku, kas nodienēts Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēs, bet neieskaita laiku, kas nodienēts Latvijas PSR Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēs. Tādējādi apstrīdētā norma radīja atšķirīgu attieksmi pret minētajām personām.⁹¹

Tiesību normas tieši radīta atšķirīga attieksme konstatēta arī citās tiesību jomās. Piemēram, lietā Nr. 2010-69-01 apstrīdētais regulējums uz noteiktu laiku ierobežoja maksātnespējīgo darba devēju darbinieku iesniegumos Maksātnespējas administrācijai ietverto prasījumu apmierināšanu. Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētais regulējums nepārprotami šķir divas personu grupas: 1) personas, kuru prasījumi Maksātnespējas administrācijai iesniegti līdz 2009. gada 9. jūlijam; 2) personas, kuru prasījumi Maksātnespējas administrācijai iesniegti pēc 2009. gada 10. jūlija. Apstrīdētās normas abām personu grupām nodrošināja tiesības saņemt izmaksas no darbinieku prasījumu garantiju fonda, tomēr izmaksu apmēra ziņā paredzēja atšķirīgu attieksmi pret šīm personām.⁹²

Lietā Nr. 2014-03-01 Satversmes tiesa secināja, ka visi pilsoņi, kuri vēlas kandidēt republikas pilsētas vai novada domes vēlēšanās, atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos. Tomēr šajā lietā apstrīdētā norma noteica atšķirīgu kandidātu sarakstu iesniegšanas kārtību atkarībā no tās administratīvās teritorijas veida vai iedzīvotāju skaita, kuras domes vēlēšanās pilsonis vēlas kandidēt. Vienā gadījumā pilsonis bija tiesīgs kandidēt no reģistrētas politiskās partijas, reģistrētu politisko partiju reģistrētas apvienības vai divu vai vairāku politisko partiju neregistrētas apvienības saraksta, savukārt otrā – papildus minēto subjektu sarakstiem arī no vēlētāju apvienības saraksta.

⁸⁹ 2003-19-0103, 9.1., 9.2. punkts.

⁹⁰ 2006-10-03, 19. punkts.

⁹¹ 2013-01-01, 11., 12. punkts.

⁹² 2010-69-01, 11. punkts.

Lietā Nr. 2017-15-01 Satversmes tiesa atzina, ka apstrīdētā norma nosaka atšķirīgu attieksmi pret pagarināto normālo darba laiku strādājošām ārstniecības personām un neatliekamās medicīniskās palīdzības brigādes personām, kuras nav ārstniecības personas. Proti, minētajām personām salīdzinājumā ar citiem nodarbinātajiem, kuru darba laiks pārsniedz normālo darba laiku, darba samaksas likme bija zemāka nekā Darba likuma 68. panta pirmajā daļā noteiktā virsstundu darba apmaksas likme.⁹³

Lietā Nr. 2018-25-01 par brīvības atņemšanas soda izciešanas režīmu apstrīdētais regulējums paredzēja, ka vīrieši, kas ar brīvības atņemšanu notiesāti par smaga vai sevišķi smaga nozieguma izdarīšanu, sāk izciest šo sodu slēgtajā cietumā. Savukārt par tādu pašu noziegumu izdarīšanu ar brīvības atņemšanu notiesātās sievietes sodu izcieta daļēji slēgtajā cietumā. Satversmes tiesa nosprieda, ka šāds regulējums pēc dzimuma kritērija paredz atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos, proti – ar brīvības atņemšanu notiesātajiem vīriešiem un sievietēm, kas, būdami pilngadīgi, izdarījuši smagu vai sevišķi smagu noziegumu un izcieš brīvības atņemšanas sodu.⁹⁴

Savukārt lietā Nr. 2020-14-01 Satversmes tiesa vērtēja Civilprocesa likuma normu, kura noteica, ka tiesības iesniegt pieteikumu par valsts nodevas atmaksu personai ir trīs gadus pēc valsts nodevas samaksas. Tiesa secināja, ka ar apstrīdēto normu ir noteikts viens un tas pats tiesību īstenošanas termiņš gan personai, kuras lietā lēmums par tiesvedības izbeigšanu pieņemts triju gadu termiņā, gan personai, kuras lietā šāds lēmums pieņemts pēc triju gadu termiņa beigām. Tātad apstrīdētā norma attiecībā uz termiņu, kādā iesniedzams pieteikums par valsts nodevas atmaksu, paredz vienādu attieksmi pret ikvienu prasītāju civillietā, kurā tiesvedība izbeigta uz tā pamata, ka lietas izskatīšana nav pakļauta tiesai. Tādējādi apstrīdētā norma paredz vienādu attieksmi pret atšķirīgos apstākļos esošām personu grupām.⁹⁵

2.2.3. Tiesību normas netieši radīta attieksme (netiešā diskriminācija)

Satversmes tiesas izskatīšanā salīdzinoši mazāk bijis to lietu, kurās tiesību norma netieši radījusi vienādu vai atšķirīgu attieksmi pret noteiktām personu grupām.

Kā viens no spilgtākajiem piemēriem minama lieta Nr. 2015-10-01, kurā tika apstrīdēta norma, kas noteica amatu savienošanas ierobežojumus tiesnesim. Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētā norma vienādi attiecas uz visām tajā minētajām amatpersonām, tostarp tiesnešiem, bez jebkādu atšķirību atzīšanas. Tādējādi apstrīdētā norma pati par sevi ir neitrāla pret visiem tiesnešiem, tomēr tā nostāda tiesnesi atšķirīgā situācijā tad, ja viņam nepieciešams sniegt

⁹³ 2017-15-01, 18., 19. punkts.

⁹⁴ 2018-25-01, 17., 19. punkts.

⁹⁵ 2020-14-01, 9., 10. punkts.

asistenta pakalpojumu savam bērnam ar invaliditāti. Proti, tie vecāki, kuriem ir bērns ar invaliditāti, bet kuri neieņem tiesneša amatu, nepieciešamības gadījumā var sniegt asistenta pakalpojumu savam bērnam, turpretim tiesnesis apstrīdētajā normā noteikto amatu savienošanas ierobežojumu dēļ to nav tiesīgs darīt. Tādējādi apstrīdētā norma, lai gan ir neitrāla, tomēr rada atšķirīgu attieksmi pret tiesnesi, kuram liedz sniegt asistenta pakalpojumu savam bērnam ar invaliditāti.⁹⁶ Līdzīgi secinājumi izdarīti arī lietā Nr. 2015-22-01, kurā tā pati tiesību norma liedza tiesnesim sniegt asistenta pakalpojumu viņa ģimenē ar nedalītu mājsaimniecību dzīvojošai pilngadīgai personai ar invaliditāti.⁹⁷

Savukārt lietā Nr. 2020-35-01 Satversmes tiesa noraidīja argumentu par netiešo diskrimināciju uz dzimuma pamata. Lietā apstrīdētā norma neparedzēja, ka darba ņēmējs, kurš atrodas bērna kopšanas atvaļinājumā un kopj bērnu, kas ir pārsniedzis pusotra gada vecumu, bet vēl nav sasniedzis astoņu gadu vecumu, ir pakļauts valsts sociālajai apdrošināšanai bezdarba gadījumam. Kā viens no argumentiem minētās normas neatbilstībai Satversmes 91. pantam tika norādīts tas, ka bērna kopšanas atvaļinājumu Latvijā galvenokārt izmanto tieši sievietes un viņas apstrīdētās normas piemērošanas rezultātā esot pakļautas lielākam mazturības riskam nekā vīrieši. Tomēr Satversmes tiesa norādīja, ka pamats, uz kura tiek veiktas iemaksas bezdarba gadījumam, ir nevis personai piešķirtais bērna kopšanas atvaļinājums, bet gan tas, ka personai, kura kopj bērnu līdz pusotra gada vecumam, ir piešķirts bērna kopšanas pabalsts vai vecāku pabalsts, tāpēc nav nozīmes vērtēt, kā bērna kopšanas atvaļinājuma izmantošana pēc tam, kad bērns sasniedzis pusotra gada vecumu, ietekmē valsts sociālo apdrošināšanu bezdarba gadījumam dzimuma aspektā.⁹⁸

⁹⁶ 2015-10-01, 17.1., 17.2. punkts.

⁹⁷ 2015-22-01, 16. punkts.

⁹⁸ 2020-35-01, 14. punkts.

2.3. Grupu salīdzināmība

Izvērtējot, vai tiesību norma atbilst tiesiskās vienlīdzības principam, nepieciešams salīdzināt vismaz divas personu grupas.⁹⁹ Visbiežāk lietās tiek izvirzīti argumenti par to, ka apstrīdētā norma rada atšķirīgu attieksmi, tādēļ Satversmes tiesa noskaidro, vai un kuras personu grupas atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos.¹⁰⁰ Savukārt tad, ja tiek izvirzīts arguments, ka apstrīdētā norma rada vienādu attieksmi pret atšķirīgos apstākļos esošām personu grupām, tiek vērtēts, vai minētās grupas vispār ir salīdzināmas.¹⁰¹

Šāda salīdzināšana nav iespējama bez konkrēto situāciju izvērtējuma.¹⁰² Divas situācijas nekad nav pilnīgi identiskas. Tādēļ salīdzināšanai jāizvēlas tāda situācija, kurai ir viens vai vairāki kopīgi elementi ar pārbaudāmo situāciju. Kopējam elementam ir jāapvieno abas situācijas zem viena virsjēdziena.¹⁰³ Līdz ar to Satversmes tiesas judikatūrā vairākkārt atzīts: lai noskaidrotu, vai un kuras personu grupas atrodas pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, nepieciešams atrast šīs grupas vienojošo pazīmi. Turklāt jāatrod nevis jebkura, bet būtiska (svarīga) uz visām šīm personām attiecināmā pazīme.¹⁰⁴ Tomēr tiesa ir secinājusi arī to, ka viena kopīga pazīme pati par sevi ne vienmēr var kalpot par pietiekamu argumentu, lai konstatētu, ka divas personu grupas atrodas vienādos un savstarpēji salīdzināmos apstākļos. Satversmes tiesai jāpārbauda arī tas, vai nepastāv kādi būtiski apsvērumi, kas norāda, ka šādas personu grupas neatrodas vienādos un savstarpēji salīdzināmos apstākļos.¹⁰⁵ Proti, ir jākonstatē ne tikai kopīgas pazīmes esība, bet arī tas, vai apstākļi, kādos atrodas personas, patiešām ir vienādi un savstarpēji salīdzināmi.¹⁰⁶

Tāpat no Satversmes tiesas judikatūras izriet, ka tiesa nevadās tikai no tā, kādas personu grupas ir identificētas pieteikumā vai citos lietas materiālos. Satversmes tiesa citstarp ir atzinusi: lai nodrošinātu personu pamattiesību aizsardzību, ir būtiski noteikt visas personas, kas

⁹⁹ 2011-05-01, 17. punkts.

¹⁰⁰ Sk., piemēram, 2003-14-01, 12. punkts; 2003-23-01, 12. punkts; 2006-31-01, 14. punkts; 2007-25-01, 7.2. punkts; 2010-29-01, 12. punkts; 2012-09-01, 12. punkts; 2015-25-01, 21. punkts; 2016-07-01, 27.2. punkts; 2017-15-01, 18. punkts; 2018-14-01, 15. punkts; 2019-36-01, 10. punkts.

¹⁰¹ 2020-14-01, 9. punkts.

¹⁰² 2003-21-0306, 9.2. punkts.

¹⁰³ 2006-13-0103, 7. punkts; 2012-09-01, 12. punkts; 2015-10-01, 17. punkts; 2016-10-01, 16. punkts; 2017-10-01, 19. punkts; 2018-14-01, 19. punkts; 2020-14-01, 9. punkts; 2020-39-02, 18. punkts.

¹⁰⁴ 2003-14-01, 12. punkts; 2003-22-01, 9. punkts; 2003-23-01, 12. punkts; 2006-31-01, 14. punkts; 2007-01-01, 12. punkts; 2007-03-01, 17. punkts; 2007-08-01, 10. punkts; 2007-25-01, 8. punkts; 2012-09-01, 12. punkts; 2014-02-01, 11. punkts; 2015-10-01, 17. punkts; 2015-11-03, 8. punkts; 2015-25-01, 21. punkts; 2016-10-01, 16. punkts; 2016-11-01, 16. punkts; 2017-15-01, 18. punkts; 2017-25-01, 21. punkts; 2017-28-0306, 12. punkts; 2017-35-03, 10.3. punkts; 2018-14-01, 15. punkts; 2018-21-01, 14. punkts; 2019-36-01, 11. punkts; 2020-13-01, 14.2.1. punkts; 2020-14-01, 9. punkts; 2020-26-0106, 24. punkts; 2020-49-01, 32. punkts.

¹⁰⁵ 2012-14-03, 17.2. punkts; 2016-10-01, 16. punkts; 2017-10-01, 19. punkts; 2017-25-01, 25.2. punkts; 2018-14-01, 15. punkts; 2020-05-01, 10. punkts; 2020-13-01, 14.2.1. punkts; 2020-14-01, 9. punkts; 2020-26-0106, 24. punkts; 2020-49-01, 30. punkts.

¹⁰⁶ 2017-25-01, 25.2. punkts.

atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos.¹⁰⁷ Tādējādi atkarībā no lietas būtības un apstrīdētā regulējuma satura Satversmes tiesa pati konstatē un precīzi definē, kuras personu grupas būtu savstarpēji salīdzināmas. Rezultātā Satversmes tiesa var definēt šīs grupas plašāk¹⁰⁸ vai šaurāk,¹⁰⁹ nekā to norādījis pieteikuma iesniedzējs.

2.3.1. Vienojošās pazīmes

Personu grupas tiesiskās vienlīdzības principa kontekstā netiek salīdzinātas abstrakti, šajā posmā ir svarīgi gan faktiskie, gan tiesiskie apstākļi. Tādēļ, izvērtējot, vai apstrīdētā norma nav pretrunā ar vienlīdzības principu, citstarp jāņem vērā arī tiesību joma, kurā šī norma ietilpst.¹¹⁰ Lai šīs apakšnodaļas ietvaros pilnīgāk ilustrētu Satversmes tiesas atziņas par personas vienojošām pazīmēm, tās tiks grupētas pēc piederības kādai no tiesību jomām vai tiesību jautājumiem.

Tiesības uz sociālo nodrošinājumu

Satversmes tiesai vairākkārt nācies vērtēt, vai Satversmes 91. panta pirmajam teikumam atbilst tiesiskais regulējums, kas saistīts ar tiesībām uz sociālo nodrošinājumu. Tā lietā Nr. 2001-11-0106 pieteikuma iesniedzējs uzskatīja, ka prasība par pastāvīgās uzturēšanās atļaujas nepieciešamību bezdarbnieka statusa iegūšanai citstarp neatbilst Satversmes 91. pantam, jo termiņuzturēšanās atļauju saņēmušie ārvalstnieki ir sociāli apdrošināti bezdarba gadījumam, bet šādā gadījumā tomēr nevar realizēt savas tiesības. Satversmes tiesa atzina, ka termiņuzturēšanās atļauju saņēmušās personas un pastāvīgo uzturēšanās atļauju saņēmušās personas valsts sociālās apdrošināšanas sistēmā tiek iesaistītas, balstoties uz vienādiem kritērijiem. Proti, tās kā darba ņēmēji ir obligāti apdrošināmas atbilstoši visiem sociālās apdrošināšanas veidiem, tostarp arī bezdarba gadījumam. Tādējādi tās atrodas salīdzināmos apstākļos.¹¹¹

Lietā Nr. 2002-15-01 par pensijas pārrēķinu sakarā ar papildu apdrošināšanas stāžu tiesa norādīja: lai noteiktu, vai personas atrodas salīdzināmos apstākļos, jāņem vērā, vai tās līdz 1991. gada 1. janvārim atradās vienādā statusā vai veica līdzīgus darbus, kas ieskaitāmi apdrošināšanas stāžā. Tiesības papildināt apdrošināšanas stāžu rada pats nodarbinātības fakts, nevis tā konstatēšanas brīdis. Tādējādi personas, kuras pensionējušās līdz 1996. gada 1. janvārim, atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos ar personām, kuras pensionējas pēc

¹⁰⁷ 2016-11-01, 16. punkts.

¹⁰⁸ Sk., piemēram, 2016-11-01, 16. punkts.

¹⁰⁹ Sk., piemēram, 2013-01-01, 11. punkts; 2017-28-0306, 12. punkts; 2018-14-01, 15. punkts; 2018-25-01, 19. punkts.

¹¹⁰ 2015-21-01, 10.2. punkts.

¹¹¹ 2001-11-0106, secinājumu daļas 3. punkts.

minētā datuma.¹¹² Pie līdzīga secinājuma Satversmes tiesa nonāca arī lietā Nr. 2012-12-01 par piemaksu vecuma un invaliditātes pensijas saņēmējiem un atzina: izskatāmajā lietā apstrīdētās normas kontekstā vienādos un salīdzināmos apstākļos atrodas visas tās personas, kurām piešķirta pensija un kurām līdz apstrīdētajā normā noteiktajam datumam ir uzkrāts apdrošināšanas stāžs.¹¹³

Lietā Nr. 2003-19-0103 par maternitātes un slimības pabalsta apmēru Satversmes tiesa secināja, ka personas, veicot sociālās apdrošināšanas iemaksas, likumā noteiktajos gadījumos tiek apdrošinātas maternitātes un slimības gadījumam. Iestājoties šādam apdrošināšanas gadījumam, personai ir tiesības saņemt attiecīgo pabalstu. Līdz ar to visas personas, kurām ir tiesības saņemt maternitātes vai slimības pabalstu, ir vienādos un salīdzināmos apstākļos.¹¹⁴ Arī no lietas Nr. 2012-09-01 izriet, ka sociālo iemaksu veikšana ir būtiska vienojoša pazīme gadījumos, kad tiek vērtētas sociālos pakalpojumus saņemošu personu grupu kopīgās un atšķirīgās pazīmes. Konkrētās lietas apstākļos kā būtisks salīdzināmās personu grupas vienojošs elements tika identificēts personas kā darba ņēmēja statuss valsts sociālās apdrošināšanas sistēmas ietvaros un sociālo iemaksu veikšana normatīvajos aktos noteiktu laika posmu.¹¹⁵ Līdzīga atziņa pausta arī lietā Nr. 2014-05-01 par pensijas pārrēķinu, mainoties invaliditātes grupai.¹¹⁶

Lietā Nr. 2006-07-01 par bērna kopšanas pabalstu tika atzīts, ka ģimenes ar bērniem līdz viena gada vecumam atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos, proti, tām rodas papildu vajadzības – gan finansiāli materiālajā aspektā, gan arī vajadzība izbrīvēt personiskam kontaktam ar bērnu nepieciešamo laiku. Visi bērni šajā vecumā ir tiesīgi saņemt nepieciešamo valsts atbalstu, kas viņiem nodrošinātu iespējami labāko aprūpi, un, vēlams, arī vecāku klātbūtni.¹¹⁷ Līdzīga pieeja bijusi lietā Nr. 2020-13-01, kurā tika apstrīdēts vecāku pabalsta un bērna kopšanas pabalsta izmaksas ilgums. Satversmes tiesa secināja, ka līdz bērna divu gadu vecumam visiem vecākiem rodas papildu vajadzības – gan finansiālajā aspektā, gan arī attiecībā uz personiskam kontaktam ar bērnu nepieciešamā laika izbrīvēšanu. Tādēļ atzīstams, ka vienādos un salīdzināmos apstākļos atrodas visi vecāki, kuriem ir bērns līdz divu gadu vecumam.¹¹⁸

Attiecībā uz izdienas pensiju saņēmējiem Satversmes tiesa vairākkārt atzinusi, ka visus izdienas pensiju saņēmējus visupirms raksturo viens būtisks kopējs elements, proti, dienesta vai

¹¹² 2002-15-01, secinājumu daļas 3.1. punkts.

¹¹³ 2012-12-01, 14.2.1. punkts.

¹¹⁴ 2003-19-0103, 9.1. punkts.

¹¹⁵ 2012-09-01, 12.1., 12.2., 12.3. punkts.

¹¹⁶ 2014-05-01, 15.1., 15.2. punkts.

¹¹⁷ 2006-07-01, 15. punkts.

¹¹⁸ 2020-13-01, 14.2.3. punkts.

darba attiecības ar valsti. Raugoties no šā viedokļa, visas personas, kuras ir vai ir bijušas vai nu dienesta, vai arī darba attiecībās ar valsti, atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos. Tomēr tiesa parasti savstarpēji salīdzina nevis visas personas, kas atrodas valsts dienestā, bet gan personas, kuras nodarbina noteikta veida valsts institūcija (ievērojot konkrēto institūciju funkcijas), vai arī ņem vērā konkrētās izdienas pensijas mērķi.¹¹⁹ Tāpat Satversmes tiesa ir norādījusi, ka atšķirīga attieksme pret atsevišķām personām, citstarp nosakot atalgojuma vai izdienas pensijas apmēru, pieļaujama tikai tiktāl, ciktāl tā izriet no pildāmā dienesta specifikas un citiem objektīviem apstākļiem.¹²⁰

Lietā Nr. 2018-06-0103 par transporta pabalstu personām ar invaliditāti tika atzīts, ka visas personas ar invaliditāti, kurām ir pārvietošanās grūtības, atrodas vienādos un pēc noteikta kritērija salīdzināmos apstākļos. Kritērijs, pēc kura salīdzināmas minētās personas, ir pārvietošanās grūtības, kas šīm personām liedz piekļuvi sabiedriskajam transportam vai padara tā izmantošanu nesamērīgi apgrūtināšu.¹²¹

Savukārt lietā Nr. 2018-21-01 par aizbildņa atlīdzību Satversmes tiesa secināja, ka ikviens aizbildnis velta laiku un rūpes bērna aprūpei un tiesību aizsardzībai un ka aizbildņa pienākumu apjoms nemainās, kamēr saglabājas aizbildņa statuss. Tāpat aizbildņa pienākumu apjoms nav atkarīgs no aizbildņa un aizbilstamā pastāvīgās dzīvesvietas maiņas, jo tā pati par sevi neietekmē aizbildnības spēkā esību, uzraudzības piekritību un neaptur bāriņtiesas lēmumu par aizbildnības nodibināšanu. Tādējādi visas personas, kuras pilda aizbildņa pienākumus, atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos.¹²²

Nodokļu tiesības

Izvērtējot nodokļu tiesiskā regulējuma atbilstību tiesiskās vienlīdzības principam, Satversmes tiesai vairākās lietās nācies noskaidrot, vai un kurus nodokļa maksātājus iespējams savstarpēji salīdzināt.

Piemēram, lietā Nr. 2007-01-01 par pensiju aplikšanu ar ienākuma nodokli pieteikuma iesniedzējs uzskatīja, ka ir salīdzināmas divas personu grupas: personas, kurām pensija piešķirta līdz 1996. gada 1. janvārim, un personas, kurām pensija piešķirta pēc šā datuma. Lietā apstrīdētā norma noteica, ka pirmajai grupai ar nodokli neapliekamais minimums ir pensijas apmērā, bet otrajai – 165 lati mēnesī. Satversmes tiesa norādīja, ka abas personu grupas saņem

¹¹⁹ 2006-13-01, 7.1. punkts; 2013-01-01, 11. punkts.

¹²⁰ 2006-13-01, 7.3. punkts.

¹²¹ 2018-06-0103, 16. punkts.

¹²² 2018-21-01, 14. punkts.

vecuma pensiju, kas piešķirta līdzīgā kārtībā un tiek maksāta no valsts sociālā budžeta. Līdz ar to visas šīs personas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos.¹²³

Savukārt vēlākajā Satversmes tiesas judikatūrā nostiprinājusies atziņa, ka nodokļu maksāšanas pienākuma aspektā attiecīgā nodokļa maksātāji atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos arī tad, ja normatīvie akti nosaka atšķirīgu attiecīgā nodokļa maksāšanas kārtību.¹²⁴ Tā lietā Nr. 2010-70-01 apstrīdētajās normās bija paredzēts, ka komercsabiedrības kontroles maiņas vai pamatdarbības veida maiņas gadījumā nodokļu maksātājs zaudē tiesības segt iepriekšējo taksācijas periodu zaudējumus, un rezultātā pieauga maksājamā uzņēmumu ienākuma nodokļa apmērs. Satversmes tiesa atzina, ka vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos atrodas visi nodokļa maksātāji – komercsabiedrības, kurās notikusi kontroles maiņa.¹²⁵

Lietās par Solidaritātes nodokļa likuma normām gan attiecībā uz pašnodarbinātajiem un darba ņēmējiem, gan attiecībā uz darba devējiem tika atzīts, ka pazīme, kas ļauj salīdzināt personu grupas, ir solidaritātes nodokļa objekts, proti, noteikts ienākumu apjoms. Tas, ka pašnodarbinātajiem un darba ņēmējiem ienākumu uzskaites un nodokļu maksāšanas kārtība ir atšķirīga, neliedz šīs grupas salīdzināt solidaritātes nodokļa maksāšanas pienākuma aspektā. Tādējādi šajā aspektā darba ņēmēji un pašnodarbinātās personas, kurām ir pienākums maksāt solidaritātes nodokli, atrodas salīdzināmos apstākļos un arī visi darba devēji, kam ir pienākums maksāt minēto nodokli, atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos.¹²⁶

Lietā Nr. 2017-28-0306 par atšķirīgu pašvaldības nekustamā īpašuma nodokļa likmi personām, kas nav Latvijas Republikas pilsoņi vai nepilsoņi, tiesa secināja, ka pienākums maksāt nekustamā īpašuma nodokli ir personu grupas vienojošā pazīme.¹²⁷ Līdzīgi arī lietā Nr. 2017-35-03 par kārtību, kādā personai tiek aprēķināts nekustamā īpašuma nodoklis atkarībā no īpašuma veida, par vienojošo pazīmi tika atzīts pienākums maksāt nekustamā īpašuma nodokli par tādu nekustamā īpašuma objektu, kura lietošanas veids ir dzīvošana un kurā ir deklarēta kādas personas dzīvesvieta.¹²⁸

Tiesības uz īpašumu

Lietā Nr. 2003-23-01 apstrīdētā norma noteica, ka pašvaldība ir tiesīga izdot saistošos noteikumus par īpašumam piegulošās publiskā lietošanā esošās teritorijas kopšanu. Satversmes tiesa secināja, ka minēto teritoriju kopšanas pienākums gulstas uz visiem īpašniekiem, kuriem

¹²³ 2007-01-01, 12. punkts.

¹²⁴ Sk. arī 2019-09-03, 20.3. punkts.

¹²⁵ 2010-70-01, 18.2. punkts.

¹²⁶ 2016-14-01, 22.2. punkts; 2016-16-01, 15.2. punkts.

¹²⁷ 2017-28-0306, 12. punkts.

¹²⁸ 2017-35-03, 10.3. punkts.

pieder nekustamais īpašums attiecīgajā administratīvajā teritorijā, ja šim īpašumam tieši blakus ir publiskā lietošanā esoša teritorija. Tādējādi personas, kurām pieder nekustamais īpašums, neatkarīgi no tā formas šajā gadījumā atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos.¹²⁹

Lietā Nr. 2008-34-01 par piespiedu nomu Satversmes tiesa atzina, ka personas, kurām saskaņā ar likumu “Par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās” atjaunotas īpašuma tiesības uz zemi, uz kuras atrodas citām personām piederošas ēkas un būves, atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos. Gan vienā, gan otrā gadījumā zemes īpašniekiem vai viņu mantiniekiem pēc viņu pieprasījuma tika atjaunotas īpašuma tiesības. Tāpat ne vieni, ne otri zemes īpašnieki nevar neierobežoti rīkoties ar savu zemi. Līdz ar to minētās personas neatkarīgi no tā, vai zeme atrodas ostas (brīvostas) teritorijā vai citviet pilsētā, atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos.¹³⁰

Lietā Nr. 2011-02-01 personas, kurām kā bijušajiem zemes īpašniekiem zaudētais zemes īpašums kompensēts ar līdzvērtīgu zemi, varēja pretendēt uz valsts apmaksātu zemes kadastrālo uzmērīšanu tikai tad, ja saņemtā līdzvērtīgā zeme atradās tajā administratīvajā teritorijā, kurā bija atradies bijušais zemes īpašums. Satversmes tiesa secināja, ka visas personas, kurām zaudētais zemes īpašums kompensēts ar līdzvērtīgu zemi, ir vienādos un salīdzināmos apstākļos – neatkarīgi no tā, kurā administratīvajā teritorijā līdzvērtīgā zeme atrodas un kādu apstākļu dēļ tā piešķirta citā administratīvajā teritorijā.¹³¹ Līdzīgs secinājums izdarīts arī lietā Nr. 2011-19-01, kurā apstrīdētais regulējums noteica, ka tiesības saņemt kompensāciju par mežsaimnieciskās darbības ierobežojumu ir tikai tādām personām, kuras nekustamo īpašumu ieguvušas uz kāda no kompensācijas piešķiršanas pamatiem un savas īpašuma tiesības ir nostiprinājušas zemesgrāmatā. Satversmes tiesa atzina, ka konkrētajā gadījumā par likuma “Par zemes īpašnieku tiesībām uz kompensāciju par saimnieciskās darbības ierobežojumiem īpaši aizsargājamās dabas teritorijās un mikroliegumos” 6. panta otrajā daļā norādīto personu grupu vienojošo pazīmi ir atzīstams tas, ka mežsaimnieciskās darbības ierobežojuma noteikšanas gadījumā visām šīm personām ir tiesības saņemt kompensāciju. Līdz ar to visas šīs personas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos.¹³²

Lietā Nr. 2014-02-01 apstrīdētā norma neparedzēja garantētās atlīdzības¹³³ izmaksu kredītiestādes valdes locekļiem. Par svarīgāko salīdzināmās personu grupas vienojošo pazīmi Satversmes tiesa atzina noguldījumu esību kredītiestādē brīdī, kad iestājusies noguldījumu

¹²⁹ 2003-23-01, 12. punkts.

¹³⁰ 2008-34-01, 14.1., 14.2., 14.3. punkts.

¹³¹ 2011-02-01, 12. punkts.

¹³² 2011-19-01, 12. punkts.

¹³³ Atlīdzība, kas Noguldījumu garantiju likumā noteiktajā kārtībā tiek izmaksāta noguldītājam kredītiestādes noguldījumu nepieejamības gadījumā (piemēram, ja pasludināta kredītiestādes maksātnespēja, tai anulēta licence vai pieņemts lēmums par noguldījumu nepieejamības iestāšanos).

nepieejamība. Līdz ar to tika secināts, ka kredītiestādes valdes loceklis un citas personas, kurām bijuši noguldījumi šajā kredītiestādē brīdī, kad tajā iestājusies noguldījumu nepieejamība, atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos.¹³⁴

Komerccdarbība

Satversmes tiesas judikatūrā nostiprināta pieeja arī jautājumam par to, vai komersanti, kas sniedz noteiktus pakalpojumus vai darbojas noteiktā tirgū, ir savstarpēji salīdzināmi.

Lietā Nr. 2003-21-0306 pieteikuma iesniedzējs uzskatīja, ka apstrīdētais regulējums rada atšķirīgu attieksmi pret sabiedrībām, kuras sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas (turpmāk – OCTA) pakalpojumus tirgū sniedz jau vairākus gadus, un sabiedrībām, kuras šos pakalpojumus sākušas piedāvāt salīdzinoši nesen. Satversmes tiesa atzina, ka visas apdrošināšanas sabiedrības, kuras sniedz OCTA pakalpojumus, savu darbību īsteno saskaņā ar OCTA likumu. Brīvas uzņēmējdarbības vides uzturēšanas labad apdrošināšanas sabiedrības ir jāsalīdzina kā dalībnieki, kas konkurē vienā tirgū, nevis pēc tā, cik ilgu laiku konkrētā sabiedrība darbojas OCTA tirgū. Tādējādi visas apdrošināšanas sabiedrības, kuras sniedz OCTA pakalpojumus, atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos.¹³⁵ Lietā Nr. 2011-05-01 par dalību publiskā iepirkuma procedūrā tiesa secināja, ka visi pretendenti piedalās vai ir ieinteresēti piedalīties iepirkuma procedūrā par tiesībām sniegt informācijas tehnoloģiju pakalpojumus valsts vai pašvaldību iestādēm. Līdzīgi arī visās citās komerccdarbības nozarēs darbojošies uzņēmumi, kuri piedalās iepirkuma procedūrās vai ir ieinteresēti iegūt publiskā iepirkuma līguma noslēgšanas tiesības, atrodas vienādos un savstarpēji salīdzināmos apstākļos. Tādējādi konkrētajā lietā salīdzināmās personu grupas – pretendenti, kuru darba ņēmēju vidējais atalgojums ir lielāks par apstrīdētajā normā noteikto 70 procentu robežu, un pretendenti, kuru darba ņēmēju vidējais atalgojums ir mazāks par minēto robežu, – atrodas vienādos un savstarpēji salīdzināmos apstākļos.¹³⁶

Arī lietā Nr. 2015-11-03 par Latvijas Bankas noteikumiem ārvalstu valūtas pirkšanai un pārdošanai Satversmes tiesa par kapitālsabiedrību un kredītiestāžu kopīgo pazīmi atzina apstākli, ka abas grupas ir viena un tā paša tirgus dalībnieki. Proti, kapitālsabiedrības, kas nodarbojas ar skaidras naudas tirdzniecību, un kredītiestādes, kas skaidras naudas tirdzniecības pakalpojumu sniedz kā vienu no finanšu pakalpojuma veidiem, sniedzot šādu pakalpojumu, atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos.¹³⁷

¹³⁴ 2014-02-01, 11. punkts.

¹³⁵ 2003-21-0306, 9.2. punkts.

¹³⁶ 2011-05-01, 17. punkts.

¹³⁷ 2015-11-03, 18. punkts.

Nodarbinātība

Salīdzinot dažādas nodarbināto personu grupas tiesiskās vienlīdzības principa kontekstā, Satversmes tiesa parasti ņem vērā konkrētos amatus raksturojošās pazīmes, tostarp amata ierobežojumus, darba organizācijas noteikumus un citus ar amata izpildi saistītos apstākļus. Piemēram, lietā Nr. 2006-29-0103 par prasību civildienesta ierēdņiem iegūt augstāko izglītību tiesa secināja, ka visas personas, kas bija nokārtojušas ierēdņa (ierēdņa kandidāta) eksāmenu (atestāciju), bija ieceltas ierēdņa amatā un ar savu darbu pierādījušas savu piemērotību ierēdņa amata izpildei, atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos.¹³⁸

Lietā Nr. 2017-15-01 par pagarinātā normālā darba laika apmaksu Satversmes tiesa norādīja, ka ārstniecības personas un neatliekamās medicīniskās palīdzības brigādes personas, kuras nav ārstniecības personas, strādājot pagarināto normālo darba laiku, pēc būtības veic virsstundu darbu Darba likuma izpratnē. Tātad salīdzināmajām grupām kopīgā tās raksturojošā pazīme ir darba laiks, kas pārsniedz 40 stundas nedēļā. Tādējādi izskatāmajā lietā salīdzināmā situācijā atradās visi nodarbinātie, kuriem noteiktais darba laiks pārsniedz normālo darba laiku.¹³⁹ Savukārt lietā Nr. 2018-14-01 par salīdzināmām grupām tika atzītas nevis visas amatpersonas, kas veic virsstundu darbu, bet tikai amatpersonas ar speciālajām dienesta pakāpēm, kas veic virsstundu darbu pārtraukuma laikā, un amatpersonas ar speciālajām dienesta pakāpēm, kas veic virsstundu darbu citā laikā. Satversmes tiesa norādīja, ka minētās personu grupas atrodas no tiesiskā viedokļa vienādā faktiskajā situācijā, proti, nodrošina būtisku valsts funkciju izpildi, ir pakļautas līdzīgiem darba laika organizācijas noteikumiem un ar amatu saistītiem ierobežojumiem un tiek nodarbinātas virs tām noteiktā normālā dienesta pienākumu izpildes laika.¹⁴⁰

Procesuālās tiesības

Satversmes tiesas judikatūrā vairākkārt atzīts, ka, savstarpēji salīdzinot dažādu tiesvedības procesu tiesisko regulējumu, neapšaubāmi būtu iespējams atrast vairākas visiem procesiem kopīgas pazīmes. Tomēr starp šiem procesiem pastāv arī objektīvas atšķirības un šo procesu kopīgās pazīmes nevarētu kalpot par pamatu personas prasībai procesu pilnībā vienādot.¹⁴¹ Savukārt viena tiesvedības procesa ietvaros noteiktos gadījumos var veidoties arī tiesiskās vienlīdzības principa kontekstā salīdzināmas personu grupas.

¹³⁸ 2006-29-0103, 14.1. punkts.

¹³⁹ 2017-15-01, 18. punkts.

¹⁴⁰ 2018-14-01, 15.2. punkts.

¹⁴¹ Sk., piemēram, 2010-01-01, 17. punkts; 2016-07-01, 27.2. punkts.

Piemēram, lietā Nr. 2007-25-01 apstrīdētā norma paredzēja kārtību, kādā tiek noteikti pirmstiesas procesa termiņi krimināllietās, kas tika ierosinātas līdz Kriminālprocesa likuma spēkā stāšanās dienai. Satversmes tiesa atzina, ka tiesības, kas garantētas personām, kuras iegūst tiesības uz aizstāvību saskaņā ar Kriminālprocesa likumu, ir gandrīz identiskas tiesībām, kas bija noteiktas Latvijas Kriminālprocesa kodeksā. Arī tādu tiesības uz aizstāvību ieguvušo personu kā aizturētais, aizdomās turētais un apsūdzētais procesuālais stāvoklis abos likumos ir reglamentēts ļoti līdzīgi, savukārt atšķirības abu likumu regulējumā attiecībā uz minēto personu tiesībām nav tik būtiskas. Tādējādi personas, kuras tiesības uz aizstāvību ieguva saskaņā ar Latvijas Kriminālprocesa kodeksu, un personas, kuras tiesības uz aizstāvību ir ieguvušas saskaņā ar Kriminālprocesa likumu, atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos.¹⁴²

Lietā Nr. 2013-04-01 apstrīdētā norma liedza piedzīt no otras puses izdevumus, kas radušies, saņemot juridisko palīdzību no personas, kas nav advokāts. Satversmes tiesa secināja, ka lietā aplūkojamās personu grupas vieno šādas pazīmes: puses statuss civilprocesā; tām par labu izšķirta lieta; izdevumi, kas tām radušies sakarā ar nepieciešamību vērsties pēc juridiskās palīdzības. Līdz ar to abas personu grupas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos.¹⁴³

Savukārt lietā Nr. 2013-09-01 norādīts, ka visas personas, uz kurām attiecas apstrīdētā norma, ir izdarījušas kādu no Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā paredzētajiem administratīvajiem pārkāpumiem. Līdz ar to vienādos un salīdzināmos apstākļos atrodas visas personas, kurām piemērots kāds no Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā paredzētajiem naudas sodiem.¹⁴⁴

Sodu izpildes tiesības

Attiecībā uz dažādu notiesāto personu grupu savstarpējo salīdzināšanu Satversmes tiesas judikatūrā pieeja bijusi atšķirīga atkarībā no konkrētā apstrīdētā regulējuma un lietas faktiskajiem apstākļiem. Piemēram, lietā Nr. 2006-31-01 par ieturējumiem no ieslodzīto darba samaksas Satversmes tiesa secināja, ka visi ieslodzītie atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos.¹⁴⁵ Savukārt lietā Nr. 2018-25-01 par brīvības atņemšanas soda izciešanas režīmu tiesa atzina, ka vienādos un salīdzināmos apstākļos atrodas vīrieši un sievietes, kas, būdami pilngadīgi, izdarījuši smagu vai sevišķi smagu noziegumu, notiesāti ar brīvības atņemšanu un izcieš sodu. Turklāt, definējot salīdzināmās personu grupas, Satversmes tiesa uzsvēra, ka

¹⁴² 2007-25-01, 8.3. punkts.

¹⁴³ 2013-04-01, 21. punkts.

¹⁴⁴ 2013-09-01, 8. punkts.

¹⁴⁵ 2006-31-01, 16. punkts.

vienādos un salīdzināmos apstākļos ar minētajām personām neatrodas tās notiesātās sievietes, kuras ir grūtnieces vai baro bērnu ar krūti.¹⁴⁶

2.3.2. Atšķirīgās pazīmes

Līdzīgi kā attiecībā uz personu grupas vienojošajām pazīmēm arī attiecībā uz atšķirīgajām pazīmēm izšķiroša nozīme ir konkrētās lietas tiesiskajiem un faktiskajiem apstākļiem. Tomēr Satversmes tiesas judikatūrā atkarībā no tiesību jomas vai jautājuma, uz kuru attiecas apstrīdētā norma, iespējams novērot noteiktas kopsakarības atšķirīgo pazīmju konstatēšanā. Tāpēc arī šīs apakšnodaļas ietvaros Satversmes tiesas atziņas tiks grupētas pēc piekritības kādai no tiesību jomām vai tiesību jautājumiem.

Tiesības uz sociālo nodrošinājumu

Lietā Nr. 2003-14-01 par prokurora tiesībām saņemt izdienas pensiju pieteikuma iesniedzējs uzskatīja, ka visi prokurori, kuri vecuma pensijas piešķiršanai noteikto vecumu sasniedza pirms 1994. gada 1. jūlija, ir vienādos un salīdzināmos apstākļos neatkarīgi no tā, vai viņi atbrīvoti no darba prokuratūrā pirms minētā datuma vai arī turpināja darbu prokuratūrā prokuroru amatos pēc 1994. gada 1. jūlija. Satversmes tiesa šādam uzskatam nepiekrita, norādot, ka konkrētajā lietā izdienas stāžs nevar būt vienīgā personu grupas vienojošā pazīme. Ir ņemams vērā arī darbs prokuratūrā pēc 1994. gada 1. jūlija. Līdz ar to minētās personas neatrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos.¹⁴⁷

Lietā Nr. 2009-44-01 par vecāku pabalstu strīds bija par sociāli apdrošinātām personām izmaksājamā pabalsta apmēru, kas atkarīgs no tā, vai persona turpina strādāt vai atrodas bērna kopšanas atvaļinājumā.¹⁴⁸ Tāpēc Satversmes tiesa vērtēja, vai personas, kuras saņem vecāku pabalstu un atrodas bērna kopšanas atvaļinājumā (turpmāk – nestrādājošie vecāki), un personas, kuras saņem vecāku pabalstu un turpina strādāt (turpmāk – strādājošie vecāki), atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos. Tiesa secināja, ka nestrādājošie vecāki bērna pirmajā dzīves gadā paši aprūpē bērnu. Šādā situācijā personai ne tikai rodas papildu izdevumi sakarā ar bērna piedzimšanu, bet tā arī negūst ienākumus no algota darba, jo atrodas bērna kopšanas atvaļinājumā, tāpēc ievērojami pasliktinās ģimenes labklājības līmenis. Tādējādi atbalsts ir nepieciešams gan jaundzimušajam bērnam, gan viņa vecākam (ģimenei), kas nespēj gūt ienākumus. Savukārt strādājošie vecāki bērna pirmajā dzīves gadā viņa aprūpi savieno ar darbu vai arī uztic trešajai personai. Šādā gadījumā vecāki nezaudē savus ienākumus un spēj

¹⁴⁶ 2018-25-01, 19. punkts.

¹⁴⁷ 2013-14-01, 12. punkts.

¹⁴⁸ Sal. sk. šā grāmatžurnāla 2.3.1. apakšnodaļu.

nodrošināt ģimenes labklājību tādā pašā līmenī kā iepriekš. Tādējādi atbalsts nepieciešams tikai izdevumiem sakarā ar bērnu. Līdz ar to minētās personu grupas neatrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos.¹⁴⁹

Lietā Nr. 2011-20-01 apstrīdētā norma citstarp noteica, ka regulāri izmaksājamo valsts sociālo pabalstu izmaksu pārtrauc uz laiku, kamēr pabalsta saņēmējs atrodas pilnā valsts apgādībā. Pieteikuma iesniedzējam tika pārtraukta valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta izmaksa, jo viņš atradās ieslodzījuma vietā. Satversmes tiesa pārbaudīja, vai personas ar invaliditāti, kuras atrodas ieslodzījuma vietā un kurām pārtraukta valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta izmaksa, ir vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos ar citām personu grupām. Satversmes tiesa norādīja, ka jāņem vērā atšķirība starp sociālās apdrošināšanas un sociālās palīdzības sistēmām. Atšķirībā no invaliditātes pensijas vai cita maksājuma sociālās apdrošināšanas ietvaros, valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta piešķiršana un apmērs nav atkarīgs no veiktajām sociālās apdrošināšanas iemaksām, to apmēra vai apdrošināšanas stāža. Līdz ar to ieslodzījuma vietā esošas personas ar invaliditāti, kurām pārtraukta valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta izmaksa un kurām tiek izmaksāta invaliditātes pensija, nav vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos.¹⁵⁰ Tāpat salīdzināmos apstākļos neatrodas personas ar invaliditāti, kuras atrodas ieslodzījuma vietā un kurām pārtraukta valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta izmaksa, un personas ar invaliditāti, kuras neatrodas ieslodzījuma vietā un kurām tiek izmaksāts piešķirtais valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts. Brīvībā esošajām personām ar invaliditāti sociālā nodrošinājuma pabalsts un pašvaldības sniegtā sociālā palīdzība bieži vien ir vienīgais avots visu pamatvajadzību apmierināšanai, tostarp invaliditātes seku mazināšanai, bet ieslodzīto pamatvajadzības vismaz minimālā līmenī tiek apmierinātas par valsts budžeta līdzekļiem.¹⁵¹

Savukārt lietā Nr. 2020-13-01 par pabalstiem priekšlaikus dzimušu bērnu vecākiem, kopsakarā izvērtējusi vecāku pabalsta, bērna kopšanas pabalsta, kā arī maternitātes pabalsta piešķiršanas nosacījumus, Satversmes tiesa secināja: sievietei, kurai bērns ir dzimis pirms grūtniecības atvaļinājuma un par to aprēķinātā maternitātes pabalsta piešķiršanas brīža, un sievietei, kurai bērns ir dzimis pēc grūtniecības atvaļinājuma un par to aprēķinātā maternitātes pabalsta piešķiršanas brīža, atrodas atšķirīgos apstākļos, jo viņu tiesības uz maternitātes pabalstu un tā apmēru ir atkarīgas no bērna dzimšanas brīža.¹⁵² Satversmes tiesa arī norādīja, ka katra bērna gadījums ir individuāls. Tāpēc bērna dzimšanas brīdi un bērna veselības stāvokli

¹⁴⁹ 2009-44-01, 14. punkts.

¹⁵⁰ 2011-20-01, 16.1. punkts.

¹⁵¹ 2011-20-01, 16.2. punkts.

¹⁵² 2020-13-01, 14.2.2. punkts.

nevar uzskatīt par tādām pazīmēm, kuras nošķirtu salīdzināmās grupas un kuru dēļ būtu pielāgojams bērna kopšanas pabalsta un vecāku pabalsta izmaksas termiņš.¹⁵³

Vēlēšanu tiesības

No lietas Nr. 2005-13-0106 par vēlēšanu tiesību ierobežojumiem PSRS, Latvijas PSR vai ārvalstu valsts drošības dienestu, izlūkdienestu vai pretizlūkošanas dienestu štata darbiniekiem izriet, ka visi bijušie Valsts drošības komitejas štata darbinieki neatrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos. Proti, Satversmes tiesa atzina, ka pret personām, kuras Latvijas valstij kritiskajā laikā izdarījušas nepārprotamu izvēli par labu Latvijai kā neatkarīgai un demokrātiskai republikai, sniegušas tai savu atbalstu un ar savu rīcību sekmējušas Latvijas kā neatkarīgas un demokrātiskas republikas atjaunošanu, ir nepieciešama atšķirīga attieksme.¹⁵⁴

Savukārt lietā Nr. 2017-25-01 tika vērtēta tiesību norma, kas ierobežo to Latvijas pilsoņu tiesības kandidēt Saeimas vēlēšanās, kuri pēc 1991. gada 13. janvāra darbojās šajā normā minētajās organizācijās (piemēram, Latvijas Komunistiskajā partijā). Satversmes tiesa atkārtoti uzsvēra, ka apstrīdētā norma paredz vēlēšanu tiesību ierobežojumu sakarā ar aktīvu darbošanos pret atjaunoto demokrātisko iekārtu, nevis atšķirīgu attieksmi atkarībā no personas politiskās pārliecības.¹⁵⁵ Tādēļ tie Latvijas pilsoņi, uz kuriem attiecas apstrīdētajā normā paredzētais ierobežojums, un tie Latvijas pilsoņi, uz kuriem tas neattiecas, atrodas atšķirīgos un savstarpēji nesalīdzināmos apstākļos.¹⁵⁶

Nodokļu tiesības

Jau pieminētajā lietā par Solidaritātes nodokļa likuma normām Satversmes tiesa norādīja arī uz situācijām, kad nodokļa maksātāji nevarētu tikt savstarpēji salīdzināti. Lietā Nr. 2016-14-01 tiesa atzina, ka pēc jauna nodokļa ieviešanas tiesiskā regulējuma izmaiņas vienmēr pašas par sevi nosaka divas personu grupas, proti, personas, kas ir nodokļa maksātājas, un personas, kam nodoklis nav jāmaksā, un vienlaikus paredz arī atšķirīgu attieksmi pret tām. Tomēr tikai tas apstāklis, ka jauna nodokļa regulējuma ietvaros abu šo personu grupu tiesības ir reglamentētas pēc būtības atšķirīgi, pats par sevi nav vienlīdzības principa pārkāpums. Tādējādi darba ņēmēji, kas ir solidaritātes nodokļa maksātāji, un darba ņēmēji, kas nav solidaritātes nodokļa maksātāji, šā nodokļa maksāšanas pienākuma aspektā neatrodas salīdzināmos apstākļos.¹⁵⁷ Savukārt lietā Nr. 2016-16-01 attiecībā uz juridiskajām personām –

¹⁵³ 2020-13-01, 14.2.3. punkts.

¹⁵⁴ 2005-13-0106, 20.1. punkts.

¹⁵⁵ Sk. arī 2000-03-01, secinājumu daļas 4. punkts.

¹⁵⁶ 2017-25-01, 25.2. punkts.

¹⁵⁷ 2016-14-01, 22.1. punkts.

darba devējiem – tika secināts, ka darba devējus, kas ir solidaritātes nodokļa maksātāji, un darba devējus, kas nav solidaritātes nodokļa maksātāji, nošķirošā pazīme ir solidaritātes nodokļa objekts, proti, ienākumu apmērs, kam tiek piemērots solidaritātes nodoklis. Darba devējiem, kas nodarbina darba ņēmējus, kuru ienākumi gada laikā nesasniedz robežu, pēc kuras rodas solidaritātes nodokļa maksāšanas pienākums, šīs pazīmes nav. Līdz ar to izskatāmās lietas ietvaros šie darba devēji pēc būtības nav salīdzināmi ar darba devējiem, kas nodarbina darba ņēmējus, kuru ienākumi šo robežu pārsniedz.¹⁵⁸

Nodarbinātība

Kā tika norādīts iepriekš, Satversmes tiesa, salīdzinot dažādas nodarbināto personu grupas, citstarp ņem vērā konkrētos amatus raksturojošās pazīmes.¹⁵⁹ Tādēļ nereti nākas secināt, ka lietā identificētās personu grupas neatrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos.

Piemēram, lietā Nr. 2006-31-01 par ieturējumiem no ieslodzīto darba samaksas pieteikuma iesniedzējs uzskatīja, ka vienādos un salīdzināmos apstākļos atrodas visas personas, kas strādā algotu darbu. Tomēr Satversmes tiesa norādīja, ka, strādājot algotu darbu, persona gūst savu fizioloģisko, sociālo un kultūras vajadzību apmierināšanai nepieciešamos finanšu līdzekļus, turpretī ieslodzījuma vietās personas tiek nodarbinātas citu mērķu sasniegšanai – sociālās rehabilitācijas vajadzībām, lai šīs personas nezaudētu sociālās prasmes un darba iemaņas. Tādējādi nodarbinātie ieslodzītie un nodarbinātie, kas neatrodas ieslodzījumā, nav uzskatāmi par personu grupām, kas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos.¹⁶⁰

Lietā Nr. 2016-10-01 par maksātnespējas procesa administratoriem noteikto valsts amatpersonas statusu Satversmes tiesa, citstarp atsaucoties uz savu iepriekšējo judikatūru,¹⁶¹ ņēma vērā to, ka advokātiem kā tiesu sistēmai piederīgām personām salīdzinājumā ar citiem kvalificētiem juristiem ir atšķirīga rakstura pilnvaras un īpaši nosacījumi attiecībā uz klientu pārstāvību. Proti, kvalificētu juristu un advokātu profesionālās darbības noteikumi, atbildība un statuss ir atšķirīgi. Tāpat arī prasības, tostarp attiecībā uz konfidencialitāti, kas attiecināmas uz zvērīnātiem revidentiem un advokātiem, ir pietiekami atšķirīgas un nevar tikt salīdzinātas. Tādējādi maksātnespējas procesa administratori, kuri ieņem arī advokāta amatu, un maksātnespējas procesa administratori, kuri savu profesionālo darbību savieno ar citām privātā sektora profesijām, tostarp kvalificēti juristi un zvērīnāti revidenti, atrodas atšķirīgos un savstarpēji nesalīdzināmos apstākļos.¹⁶²

¹⁵⁸ 2016-16-01, 15.1. punkts.

¹⁵⁹ Sk. šā grāmatžurnāla 2.3.1. apakšnodaļu.

¹⁶⁰ 2006-31-01, 14.2., 14.3. punkts.

¹⁶¹ 2015-03-01, 21. punkts; 2015-04-01, 18. punkts.

¹⁶² 2016-10-01, 16. punkts.

Līdzīga pieeja bijusi arī jau pieminētajā lietā Nr. 2018-14-01 par amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm virsstundu darba apmaksu. Proti, Satversmes tiesa secināja, ka amatpersonas ar speciālajām dienesta pakāpēm neatrodas salīdzināmos apstākļos ar citām amatpersonām un valsts institūciju vai privātā sektora darbiniekiem.¹⁶³

Tiesības uz izglītību

Vairākās lietās Satversmes tiesai nācies vērtēt tādu normu atbilstību tiesiskās vienlīdzības principam, kuras nosaka izglītības ieguves valodu. Lietā Nr. 2004-18-0106 Satversmes tiesa secināja, ka pie mazākumtautības piederoša persona neatrodas vienādos apstākļos ar personu, kura pieder pie pamatnācijas. Starp kritērijiem, kas nosaka šādu atšķirību, var minēt valodu un etnisko piederību.¹⁶⁴ Līdzīgas atziņas paustas arī lietās Nr. 2018-12-01, Nr. 2018-22-01 un Nr. 2019-20-03. Proti, Satversmes tiesa secināja, ka Latvijā izglītojamie, kuru dzimtā valoda ir nevis valsts valoda, bet kāda cita valoda, neatrodas salīdzināmos apstākļos ar izglītojamiem, kuru dzimtā valoda ir valsts valoda. Šāds secinājums pamatots ar valsts valodas konstitucionālo statusu un nozīmi demokrātiskas valsts funkcionēšanā, kā arī to, ka ne Satversme, ne Latvijai saistošās starptautisko tiesību normas neuzliek valstij pienākumu nodrošināt, ka izglītojamais izglītības ieguves procesā var sev vēlamā proporcijā lietot citu valodu, kas nav valsts valoda. Tāpat izglītojamie, kas iegūst izglītību valsts un pašvaldību izglītības iestādēs, citstarp padziļināti apgūstot kādu no Eiropas Savienības dalībvalstu valodām, nav salīdzināmi ar izglītojamiem, kas izvēlējušies apgūt valsts izglītības saturu valsts un pašvaldību izglītības iestādēs, kurās īsteno mazākumtautību izglītības programmas. Minētās atziņas attiecinātas arī uz izglītojamiem privātās izglītības iestādēs.¹⁶⁵

Savukārt lietā Nr. 2011-14-03 tika vērtēts pienākums pēc rezidentūras pabeigšanas vismaz trīs gadus strādāt noteiktā ārstniecības iestādē. Satversmes tiesa pārbaudīja, vai vienādos un salīdzināmos apstākļos atrodas rezidenti, kuru apmācības izdevumi tiek segti no valsts budžeta līdzekļiem, un jebkuri citi augstskolu studenti, kuri studē par valsts budžeta līdzekļiem.¹⁶⁶ Šajā sakarā tika ņemta vērā veselības aizsardzības jomas nozīme valstī un ārsta izglītībai izvirzītās augstās prasības, rezidentūras īpatnības un mērķi un tika atzīts, ka rezidenti neatrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos ar citiem studējošajiem.¹⁶⁷

¹⁶³ 2018-14-01, 15. punkts.

¹⁶⁴ 2004-18-0106, secinājumu daļas 13. punkts.

¹⁶⁵ 2018-12-01, 21.1., 21.2. punkts; 2018-22-01, 23.1. punkts; 2019-20-03, 21. punkts.

¹⁶⁶ 2011-14-03, 13.2. punkts.

¹⁶⁷ 2011-14-03, 13.2. punkts.

Komercedarbība

Lietā Nr. 2015-25-01 par valdes locekļu atbildību par komercsabiedrības nodokļu parādiem pieteikuma iesniedzējs uzskatīja, ka tiesiskās vienlīdzības princips pārkāpts citstarp tādējādi, ka apstrīdētās normas attiecinātas uz kapitālsabiedrības valdi kā vienu no kapitālsabiedrības pārvaldes institūcijām, bet nav attiecinātas uz citām kapitālsabiedrības pārvaldes institūcijām, kā arī personālsabiedrību lietvežiem un biedriem, kas vada un pārstāv personālsabiedrību. Satversmes tiesa, izvērtējusi atšķirības starp personālsabiedrībām un kapitālsabiedrībām, kā arī dažādo kapitālsabiedrības pārvaldes institūciju kompetenci, secināja, ka valde neatrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos ar citām kapitālsabiedrības pārvaldes institūcijām.¹⁶⁸

Savukārt lietā Nr. 2020-26-0103 par azartspēļu rīkošanas aizliegumu ārkārtējās situācijas laikā Satversmes tiesai visupirms bija jānoskaidro, vai ir salīdzināmi azartspēļu organizētāji un izložu organizētāji, un pēc tam – vai ir salīdzināmi azartspēļu organizatori, kas nodrošina spēļu zāļu darbību, un citi komersanti. Attiecībā uz pirmajām divām komersantu grupām tika konstatētas vairākas līdzības. Tomēr lielāka nozīme tika piešķirta vairākām būtiskām atšķirībām to darbībā – spēles veidā, formā un piesaistes vietā, kā arī norises vietā, laimesta noskaidrošanas laikā, veicamā ieguldījuma apjomā un veiksmes faktora būtiskumā. Rezultātā klātienē azartspēļu organizatori un izložu organizatori netika atzīti par salīdzināmām grupām Satversmes 91. panta izpratnē. Attiecībā uz otrajām salīdzināmajām grupām Satversmes tiesa norādīja, ka salīdzinājums ir pārāk plašs, turklāt aptver arī cilvēka pamatvajadzību apmierināšanai nepieciešamos komersantus (ēdināšanas uzņēmumus), bet azartspēles ir izklaides veids. Lai gan abas grupas vienojošais elements varētu būt pakalpojumu sniegšana, tomēr starp tām pastāvošo atšķirību ir pārāk daudz. Tādēļ arī azartspēļu organizatori, kas nodrošina spēļu zāļu darbību, un citi komersanti netika atzīti par vienādos un salīdzināmos apstākļos esošiem.¹⁶⁹

¹⁶⁸ 2015-25-01, 21.2. punkts.

¹⁶⁹ 2020-26-0103, 24.2., 24.3. punkts.

2.4. Attieksme pret personu grupām

2.4.1. Vienāda

Gadījumi, kad apstrīdētā norma paredz vienādu attieksmi pret noteiktām personu grupām, Satversmes tiesas judikatūrā līdz šim bijuši salīdzinoši reti. Visus šos gadījumus iespējams iedalīt divās kategorijās: pirmkārt, gadījumi, kad apstrīdētā norma paredz vienādu attieksmi pret vienādos un salīdzināmos apstākļos esošām personu grupām un attiecīgi Satversmes 91. panta pirmais teikums nav pārkāpts; otrkārt, gadījumi, kad apstrīdētā norma paredz vienādu attieksmi pret atšķirīgos apstākļos esošām personu grupām, – šādos gadījumos tiesiskās vienlīdzības princips būs pārkāpts, ja minētajai attieksmei nav objektīva un saprātīga pamata.

Piemēram, lietā Nr. 2002-09-01 par konstitucionālās sūdzības iesniegšanas termiņu pieteikuma iesniedzējs uzskatīja, ka apstrīdētā norma rada atšķirīgu attieksmi pret pieteikuma iesniedzēju un tiem konstitucionālo sūdzību iesniedzējiem, kuriem apstrīdētajā normā noteiktais sešu mēnešu termiņa skaitījums sākas pēc 2001. gada 1. jūlija. Spriedumā secināts, ka pēc apstrīdētās normas spēkā stāšanās visām tām personām, kurām pēdējās institūcijas nolēmums stājās spēkā pirms 2001. gada 1. jūlija, un tām personām, kurām tas stājās spēkā pēc minētā datuma, ir noteikts vienāds konstitucionālās sūdzības iesniegšanas termiņš – seši mēneši. Apstrīdētā norma gan iesniedzējam, gan citām personām, kuras uzskata, ka tām Satversmē noteiktās pamattiesības ir aizskartas, paredz vienādu termiņu konstitucionālās sūdzības sagatavošanai un iesniegšanai. Tādējādi apstrīdētā norma nerada atšķirīgu attieksmi pret pieteikuma iesniedzēju.¹⁷⁰

Līdzīgi lietā Nr. 2003-23-01 par īpašumam piegulošo publiskā lietošanā esošo teritoriju kopšanas pienākumu tika secināts, ka visas personas, kurām pieder nekustamais īpašums, atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos. Apstrīdētajā normā noteiktais pienākums gulstas uz visiem īpašniekiem, ja viņu īpašumam tieši blakus ir publiskā lietošanā esoša teritorija. Šis pienākums vienādi attiecas gan uz privātmāju īpašniekiem, gan daudzdzīvokļu mājā esošo dzīvokļu īpašniekiem, gan arī zemes īpašniekiem. Turklāt šis pienākums attiecināms arī uz īrniekiem. Tādējādi apstrīdētā norma vienādi attiecas uz dažādu veidu īpašumu īpašniekiem. Var atšķirties tikai veids, kādā attiecīgais pienākums tiek pildīts. Līdz ar to apstrīdētā norma nepārkāpj tiesiskās vienlīdzības principu.¹⁷¹

Arī lietā Nr. 2010-17-01 pieteikuma iesniedzēja uzskatīja, ka visas personas, kas cietušas nelaimes gadījumā darbā vai saslimušas ar arodslimību, atrodas tiesiski salīdzināmos apstākļos, taču tikai daļai no tām netiek izmaksāta darbnespējas atlīdzība. Satversmes tiesa

¹⁷⁰ 2002-09-01, secinājumu daļas 3.2. punkts.

¹⁷¹ 2003-23-01, 13. punkts.

atzina, ka minētās personas atrodas salīdzināmos apstākļos tiktāl, ciktāl tām ir nepieciešams sociālais nodrošinājums ar nelaimes gadījumu vai arodslimību saistīto vajadzību apmierināšanai. Taču konkrētās vajadzības var būt atšķirīgas atkarībā no nelaimes gadījuma vai arodslimības rakstura. Vienāda attieksme šajā gadījumā nozīmē to, ka zināmā līmenī tiek apmierinātas dažādās sakarā ar nelaimes gadījumu vai arodslimību radušās vajadzības (piemēram, pēc medicīniskās palīdzības, zālēm, protezēšanas, pārkvalificēšanās utt.), nevis to, ka visām personām tiek nodrošināti vai apmaksāti vieni un tie paši pakalpojumi. Vajadzība kompensēt zaudētos ienākumus rodas tad, ja persona darbspējas zaudējusi tik lielā mērā, ka pati vairs nespēj gūt atbilstošus darba ienākumus. Likumdevēja rīcības brīvībā ietilpst iespēja noteikt robežu, līdz kurai var prezumēt, ka persona, neraugoties uz darbspēju zaudējumu, ir spējīga nopelnīt sev iztiku atbilstošā līmenī un līdz ar to šai personai nemaz nav vajadzības pēc zaudēto ienākumu kompensācijas. Tātad pret visām personām, kas cietušas nelaimes gadījumā darbā vai saslimušas ar arodslimību, attieksme ir vienāda – ir paredzēts, ka noteiktas to vajadzības tiks apmierinātas zināmā līmenī. Līdz ar to apstrīdētā norma tika atzīta par atbilstošu Satversmes 91. pantam.¹⁷²

Turpretī jau pieminētajā lietā Nr. 2005-13-0106 Satversmes tiesa pirmo reizi savā judikatūrā norādīja, ka vienlīdzības princips tiek pārkāpts arī tad, ja bez objektīva un saprātīga pamata netiek noteikta atšķirīga attieksme pret personām, kuras atrodas būtiski atšķirīgos apstākļos. Proti, tiesa secināja, ka 1991. gada janvāris faktiski kļuva par robežpunktu, kad cilvēki Latvijā izdarīja savu izvēli par to, kurā “barikāžu pusē” nostāties. Personas, kuras tolaik cīnījās par Latviju kā neatkarīgu un demokrātisku valsti, un personas, kuras aktīvi iestājās pret to, nevar uzskatīt par vienlīdz bīstamām valsts drošībai, teritoriālajai vienotībai un demokrātijai. Tādējādi pret personām, kuras Latvijas valstij kritiskajā laikā izdarījušas nepārprotamu izvēli par labu Latvijai kā neatkarīgai un demokrātiskai republikai, un sniegušas tai savu atbalstu, ir nepieciešama atšķirīga attieksme. Savukārt likumdevējs, nosakot vienlīdz smagus pasīvo vēlēšanu tiesību ierobežojumus visiem bijušajiem Valsts drošības komitejas štata darbiniekiem un neparedzot iespēju atšķirīgi izturēties pret personām, kuras ar savu rīcību sekmējušas Latvijas kā neatkarīgas un demokrātiskas republikas atjaunošanu, ir pieļāvis vienādu attieksmi pret personām, kas atrodas būtiski atšķirīgos apstākļos.¹⁷³

Lietā Nr. 2019-27-03 tika atzīts, ka likumdevējs tiesības saņemt valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu ir attiecinājis uz vairākām atšķirīgos apstākļos esošām personu grupām: uz nodarbinātiem pabalsta saņēmējiem – personām ar invaliditāti; uz nenodarbinātiem pabalsta saņēmējiem – personām ar invaliditāti un senioriem. Savukārt apstrīdētā norma noteica

¹⁷² 2010-17-01, 14.1. punkts.

¹⁷³ 2005-13-0106, 20.1. punkts.

atšķirīgu valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru minētajām personām. Taču ne apstrīdētā norma, nedz arī kāda cita tiesību norma nediferencēja pabalsta apmēru atkarībā no tā, vai pabalsts tā saņēmējam ir galvenais iztikas līdzekļu avots vai arī tikai papildu iztikas līdzekļu avots, jo viņš ir nodarbināts un gūst ienākumus. Tātad, nosakot valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru, nebija ņemts vērā tas, vai šā pabalsta saņēmējs ir nodarbināts un gūst ienākumus. Tādējādi ar apstrīdēto normu ir pieļauta vienāda attieksme pret atšķirīgos apstākļos esošām personu grupām.¹⁷⁴

Lietā Nr. 2019-20-03 par valsts valodas lietojumu pirmsskolas izglītības iestādēs Satversmes tiesa norādīja: lai bērnam ar īpašām vajadzībām tiktu nodrošinātas tiesības uz izglītību, Latvijā tiek atzīta attiecīga atsevišķa izglītības mērķgrupa un ir izveidotas speciālas tai paredzētas izglītības programmas. Savukārt saskaņā ar apstrīdētajām normām neatkarīgi no tā, vai pirmsskolas izglītības iestāde īsteno mazākumtautību izglītības programmu vai mazākumtautību speciālo izglītības programmu, visā pirmsskolas izglītības posmā ir jāsekmē latviešu valodas apguve, turklāt bērnam no piecu gadu vecuma rotaļnodarbībā galvenais saziņas līdzeklis ir latviešu valoda. Tādējādi apstrīdētās normas paredz vienādu attieksmi pret indivīdu grupām, kuras atrodas atšķirīgos apstākļos, proti, bērniem ar īpašām vajadzībām un bērniem, kuriem šādu vajadzību nav.¹⁷⁵

Arī lietā Nr. 2020-14-01 Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētā norma paredz vienādu attieksmi pret atšķirīgos apstākļos esošām personu grupām – prasītājiem civillietās, kurās tiesvedība izbeigta tādēļ, ka lietas izskatīšana nav pakļauta tiesai, pirms triju gadu termiņa beigām, un prasītājiem civillietās, kurās tiesvedība izbeigta uz tā paša pamata, bet pēc triju gadu termiņa beigām. Proti, apstrīdētā norma paredz, ka ikvienai personai termiņš, kurā tai ir tiesības prasīt valsts nodevas atmaksu, beidzas pēc trim gadiem no brīža, kad nodeva iemaksāta valsts budžetā. Ar apstrīdēto normu ir noteikts viens un tas pats tiesību īstenošanas termiņš gan personai, kuras lietā lēmums par tiesvedības izbeigšanu pieņemts minētajā triju gadu termiņā, gan personai, kuras lietā šāds lēmums pieņemts pēc minētā triju gadu termiņa beigām. Civilprocesa likumā nav paredzēta nedz šā valsts nodevas atmaksas termiņa atjaunošanas iespēja, nedz arī kādi izņēmumi no šā termiņa aprēķina gadījumos, kad tiesvedība civillietā izbeigta vēlāk nekā triju gadu laikā no valsts nodevas samaksas. Tātad apstrīdētā norma attiecībā uz termiņu, kādā iesniedzams pieteikums par valsts nodevas atmaksu, paredz vienādu attieksmi pret ikvienu prasītāju civillietā, kurā tiesvedība izbeigta uz tā pamata, ka lietas izskatīšana nav pakļauta tiesai.¹⁷⁶

¹⁷⁴ 2019-27-03, 22., 23. punkts.

¹⁷⁵ 2019-20-03, 23. punkts.

¹⁷⁶ 2020-14-01, 9., 10. punkts.

2.4.2. Atšķirīga

Ja personas atrodas atšķirīgos apstākļos un arī attieksme pret tām ir atšķirīga, tad Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertais tiesiskās vienlīdzības princips ir ievērots.¹⁷⁷ Tāpat Satversmes tiesa ir norādījusi, ka atsevišķos gadījumos nepietiekama dažādās faktiskajās situācijās esošu personu grupu diferencēšana var izraisīt vienlīdzības principa pārkāpumu. Lai arī normatīvajos aktos nav iespējams noregulēt katras personas konkrēto situāciju, tomēr būtu jānodrošina pietiekami diferencēta attieksme, lai norma atšķirīgā tiesiskā un faktiskā situācijā neizraisītu neatbilstību Satversmes 91. panta pirmajam teikumam. Valstij ir rīcības brīvība izvērtēt, vai un līdz kādai robežai atšķirīgā attieksme ir pieļaujama un pamatojama, bet šo robežu nosaka katras konkrētās lietas būtība un cēlonis.¹⁷⁸

Tomēr visbiežāk Satversmes tiesas nolēmumos secināts, ka apstrīdētā norma rada atšķirīgu attieksmi pret vienādos un salīdzināmos apstākļos esošām personu grupām.¹⁷⁹ Ne vienmēr šāda attieksme nozīmē arī tiesiskās vienlīdzības principa pārkāpumu. Proti, ja šāda attieksme noteikta ar normatīvajos aktos paredzētā kārtībā pieņemtu tiesību normu, tai ir legītīms mērķis un tā ir samērīga, atzīstams, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.¹⁸⁰

Piemēram, lietā Nr. 2001-16-01 secināts, ka visas personas, kas absolvējušas akreditētu augstskolu akreditētas studiju programmas un ieguvušas valsts atzītu diplomu par augstāko juridisko izglītību, atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos, jo valsts noteiktā kārtībā ir ieguvušas jurista kvalifikāciju. Tomēr saskaņā ar apstrīdētajām normām personas, kas nav absolvējušas Latvijas Universitāti, nebija tiesīgas kandidēt uz prokurora, zvērināta advokāta vai zvērināta notāra amatu. Tādējādi pret šīm personām apstrīdētajās normās bija noteikta atšķirīga attieksme.¹⁸¹

Lietā Nr. 2003-22-01 Satversmes tiesa norādīja, ka vienādos un salīdzināmos apstākļos ir personas, kurām piešķirta invaliditātes pensija un atlīdzība par darbspēju zaudējumu un kuras atzītas par personām ar invaliditāti. Arī tad, ja persona atradās brīvības atņemšanas vietā, tai

¹⁷⁷ 2008-34-01, 15. punkts.

¹⁷⁸ 2015-15-01, 18.2. punkts.

¹⁷⁹ Sk., piemēram, 2001-06-03, secinājumu daļas 9. punkts; 2001-16-01, secinājumu daļas 5. punkts; 2002-15-01, secinājumu daļas 3.3., 4. punkts; 2003-12-01, 10. punkts; 2003-22-01, 10. punkts; 2008-37-03, 9. punkts; 2010-69-01, 12. punkts; 2010-70-01, 18.2. punkts; 2011-02-01, 12. punkts; 2011-05-01, 18. punkts; 2011-09-01, 20. punkts; 2012-09-01, 13. punkts; 2012-12-01, 13. punkts; 2013-01-01, 12. punkts; 2013-04-01, 22. punkts; 2013-09-01, 9. punkts; 2014-02-01, 12. punkts; 2014-03-01, 19. punkts; 2014-05-01, 17. punkts; 2015-11-03, 19. punkts; 2016-11-01, 17. punkts; 2016-14-01, 24. punkts; 2016-16-01, 17. punkts; 2017-28-0306, 12. punkts; 2017-35-03, 11. punkts; 2018-06-0103, 17. punkts; 2019-09-03, 21. punkts; 2020-39-02, 19. punkts.

¹⁸⁰ Sk., piemēram, 2008-37-03; 2010-69-01; 2010-70-01; 2011-09-01; 2013-09-01; 2014-02-01; 2014-03-01; 2017-35-03.

¹⁸¹ 2001-16-01, secinājumu daļas 5. punkts.

invaliditātes pensija tika izmaksāta. Savukārt apstrīdētā norma paredzēja atšķirīgu attieksmi, jo atbilstoši tai atlīdzības par darbspēju zaudējumu izmaksa personai tika apturēta par brīvības atņemšanas iestādē pavadāmo laiku.¹⁸²

Lietā Nr. 2008-37-03 Satversmes tiesa secināja, ka vienādos un salīdzināmos apstākļos atrodas personas, kurām ir diagnosticēta hroniska, dzīvību apdraudoša slimība vai slimība, kas izraisa smagu neatgriezenisku invaliditāti, un ir jālieto attiecīgas zāles, lai uzturētu dzīvības funkcijas. Minētās personas ir tiesīgas saņemt zāļu iegādes izdevumu kompensāciju noteiktā apmērā atbilstoši diagnozei. Tomēr apstrīdētās normas individuālā zāļu kompensācijas mehānisma ietvaros noteica ierobežojumus, paredzot, ka konkrētos gadījumos vienam pacientam 12 mēnešu periodā zāļu iegādes izdevumus kompensē ne vairāk kā 10 000 latu apmērā. Vispārējā zāļu kompensācijas mehānisma ietvaros šāda ierobežojuma nav un kompensējamo zāļu sarakstā ir iekļautas arī tādas zāles, kuru izmaksas 12 mēnešu periodā var būt lielākas par minēto apmēru. Tātad apstrīdētās normas paredz atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos.¹⁸³

Lietā Nr. 2011-09-01 par vienādos un salīdzināmos apstākļos esošām tika atzītas personas, kuras Latvijas teritorijā ceļu satiksmē izmanto ārvalstīs pastāvīgi reģistrētu vieglo automobili, un personas, kuras Latvijas teritorijā ceļu satiksmē izmanto Latvijas Republikā pastāvīgi reģistrētu vieglo automobili. Tā kā apstrīdētā norma ietvēra vispārēju aizliegumu Latvijas teritorijā ceļu satiksmē izmantot ārvalstīs pastāvīgi reģistrētu vieglo automobili, tika atzīts, ka tā paredz atšķirīgu attieksmi pret minētajām personu grupām.¹⁸⁴

Pieteikuma iesniedzēja lietā Nr. 2013-09-01 uzskatīja, ka vienādos un salīdzināmos apstākļos atrodas visas tās personas, kurām piemērots kāds no Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā paredzētajiem naudas sodiem, un Satversmes tiesa šim viedoklim piekrita. Apstrīdētais regulējums piešķir institūcijai vai amatpersonai tiesības maznozīmīga pārkāpuma gadījumā atbrīvot vainīgo personu no administratīvās atbildības, to aizstājot ar mutvārdu aizrādījumu. Savukārt ceļu satiksmē izdarīta pārkāpuma atzīšanai par maznozīmīgu apstrīdētajā regulējumā bija paredzēti papildu kritēriji: noteikts par attiecīgo pārkāpumu paredzētais naudas soda apmērs un pārkāpuma radītās sekas. Tiesa norādīja, ka atšķirīgā attieksme konkrētajā gadījumā izpaužas tādējādi, ka tā sašaurina tiesību normas piemērotāja rīcības brīvību ceļu satiksmē izdarīta administratīvā pārkāpuma atzīšanā par maznozīmīgu.¹⁸⁵

Lietā Nr. 2014-02-01 Satversmes tiesa secināja, ka vienādos un salīdzināmos apstākļos atrodas kredītiestādes valdes loceklis un citas personas, kurām bijuši noguldījumi šajā

¹⁸² 2003-22-01, 10. punkts.

¹⁸³ 2008-37-03, 8., 9. punkts.

¹⁸⁴ 2011-09-01, 19., 20. punkts.

¹⁸⁵ 2013-09-01, 8., 9. punkts.

kredītiestādē brīdī, kad tajā iestājusies noguldījumu nepieejamība. Savukārt ar apstrīdēto normu noteiktā atšķirīgā attieksme izpaudās tādējādi, ka noguldījumu nepieejamības gadījumā kredītiestādes valdes locekļiem tika liegtas tiesības saņemt garantēto atlīdzību no noguldījumu garantiju fonda.¹⁸⁶

Lietā Nr. 2016-11-01 visas personas, kuras vismaz astoņus gadus ir aprūpējušas bērnus, kuriem vismaz astoņus gadus līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai ir bijušas vienas un tās pašas slimības vai viens un tas pats patoloģiskais stāvoklis, tika atzītas par vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos esošām. Savukārt apstrīdētā norma nostādīja atšķirīgā situācijā personas, kurām tiesības priekšlaicīgi pensionēties bija liegtas, jo to bērna aprūpes laikā spēkā bijušie invaliditātes noteikšanas kritēriji atšķirībā no vēlāk pieņemtajiem kritērijiem neietvēra bērnam konstatēto slimību vai patoloģisko stāvokli kā invaliditātes noteikšanas pamatu un tādēļ bērnam invaliditāti nebija iespējams noteikt uz vismaz astoņus gadus ilgu laika posmu līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai. Tādējādi tika secināts, ka apstrīdētā norma rada atšķirīgu attieksmi pret personu atkarībā no tās bērna dzimšanas laika un viņa aprūpes laikā spēkā esošajos normatīvajos aktos paredzētajiem invaliditātes noteikšanas kritērijiem.¹⁸⁷

Lietā Nr. 2017-28-0306 vienādos un salīdzināmos apstākļos atradās, no vienas puses, nekustamā īpašuma nodokļa maksātāji, kuru īpašumā deklarēta Latvijas pilsoņa, nepilsoņa vai apstrīdētajā normā noteiktajai prasībai atbilstoša ārzemnieka dzīvesvieta, un, no otras puses, šā nodokļa maksātāji, kuru īpašumā deklarēta apstrīdētajā normā noteiktajai prasībai neatbilstoša ārzemnieka dzīvesvieta. Saskaņā ar apstrīdēto normu gadījumā, kad nekustamā īpašuma nodokļa objektā deklarēta ārzemnieka dzīvesvieta, samazinātās nodokļa likmes piemēroja vienīgi tad, ja šim ārzemniekam dzīvesvieta Latvijā bija deklarēta 1. janvārī septiņus gadus pirms attiecīgā taksācijas gada. Turpretī gadījumā, ja nodokļa objektā dzīvesvieta ir deklarēta Latvijas pilsonim vai nepilsonim, šāda papildu prasība netika izvirzīta. Attiecīgi nodokļa maksātājiem piemēroja atšķirīgas nodokļa likmes. Līdz ar to Satversmes tiesa atzina, ka apstrīdētā norma paredz atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos.¹⁸⁸

Lietā Nr. 2019-09-03 Satversmes tiesa atzina, ka visi finanšu un kapitāla tirgus dalībnieki, kuriem ir pienākums veikt maksājumus Finanšu un kapitāla tirgus komisijas darbības finansēšanai, atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Taču apstrīdētā norma noteica atšķirīgu attieksmi pret kredītiestādēm, jo vienīgi tām 2019. gadā

¹⁸⁶ 2014-02-01, 11., 12. punkts.

¹⁸⁷ 2016-11-01, 16., 17. punkts.

¹⁸⁸ 2017-28-0306, 12. punkts.

tika palielināts komisijas darbības finansēšanai veicamā maksājuma apmērs procentuālā izteiksmē.¹⁸⁹

¹⁸⁹ 2019-09-03, 20.3., 21. punkts.

2.5. Attieksme, kas noteikta ar normatīvajos aktos paredzētā kārtībā pieņemtu tiesību normu

Satversmes tiesas judikatūrā ir nostiprināta atziņa, ka tiesību normas pieņemšanas kārtības ievērošana ir šīs normas tiesiskuma un spēkā esības priekšnoteikums.¹⁹⁰ Tādēļ tiesību normu pieņemšanas procedūra tiek aplūkota teju katrā Satversmes tiesas spriedumā kā viens no tiesību normas satversmības izvērtēšanas kritērijiem. Šajā ziņā atšķirīgas bijušas tieši lietas par tiesību normu atbilstību Satversmes 91. pantam, jo tajās šāds izvērtēšanas kritērijs ilgāku laiku netika atsevišķi izcelts.

Satversmes tiesai tās darbības pirmsākumos nācies risināt jautājumu par tiesību normas izdevēja kompetenci izdot tādas normas, kas varētu radīt Satversmes 91. panta pārkāpumu. Piemēram, lietā Nr. 2000-07-0409 pieteikuma iesniedzējs uzskatīja, ka ar Ministru kabineta noteikumiem paredzētie dažādie augļu, ogu un dārzeņu tirdzniecības ierobežojumi atkarībā no uzņēmējdarbības formas un komersantu darbījumu apjoma citstarp neatbilst Satversmes 91. pantam. Satversmes tiesa norādīja, ka ar pievienotās vērtības nodokli neapliekamās personas – zemnieku saimniecības, individuālie uzņēmumi, individuālā darba veicēji un fiziskās personas, kuras realizē pašu audzētos augļus, ogas, dārzeņus, – atrodas atšķirīgā saimnieciskā situācijā, proti, ir mazāk aizsargāti tirgus dalībnieki. Tas, ka šīm personām tiek noteiktas priekšrocības vai atvieglojumi tirgū, pats par sevi nav vienlīdzības principa pārkāpums, ciktāl attiecīgās normas izdevējs ir rīkojies savas kompetences ietvaros. Savukārt, pārbaudot Ministru kabineta kompetenci izdot šādas normas, Satversmes tiesa secināja, ka ir pārkāpts Satversmes 64. un 81. pants.¹⁹¹

Lietā Nr. 2001-06-03 tika apstrīdēta Saeimas Prezidija noteiktā kārtība, kādā deputātiem kompensē ar viņu pilnvaru īstenošanu saistītos izdevumus. Satversmes tiesa secināja, ka ar apstrīdēto aktu daļai deputātu nepamatoti radīta iespēja saņemt vairākus ar nodokļiem neapliekamus ienākumus. Tāpat tika norādīts, ka Saeimas Prezidijs ir pārkāpis tam Saeimas kārtības rullī piešķirto pilnvarojumu un nav noteicis deputātiem vienlīdzīgas iespējas pildīt deputāta pilnvaras. Atšķirības, pēc kurām deputāti iedalīti tādos, kuri var un kuri nevar saņemt noteiktu kompensāciju, nebija objektīvas. Līdz ar to apstrīdētais akts tika atzīts par neatbilstošu Satversmes 1. un 91. pantam.¹⁹²

Savukārt jaunākajā Satversmes tiesas judikatūrā par pirmo lietu, kurā kā atsevišķs kritērijs, pēc kura pārbaudāma apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 91. panta pirmajam teikumam, tika izcelts jautājums par to, vai atšķirīgā attieksme noteikta ar normatīvajos aktos

¹⁹⁰ Sk., piemēram, 2015-11-03, 20. punkts.

¹⁹¹ 2000-07-0409, secinājumu daļas 1., 5., 6. punkts.

¹⁹² 2001-06-03, secinājumu daļas 7.–10. punkts.

paredzētā kārtībā pieņemtu tiesību normu, uzskatāma lieta Nr. 2015-11-03 par Latvijas Bankas noteikumiem ārvalstu valūtas pirkšanai un pārdošanai. Šajā lietā apstrīdētās normas vienam tirgus dalībniekam – kapitālsabiedrībai, kas nodarbojas ar skaidras naudas tirdzniecību, – izvirzīja prasību identificēt klientu vai patieso labuma guvēju, bet citam tirgus dalībniekam – kredītiestādei, kas arī nodarbojas ar skaidras naudas tirdzniecību, – šāda prasība netika izvirzīta. Tādējādi tika secināts, ka apstrīdētās normas paredz atšķirīgu attieksmi pret personu grupām, kuras atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Tomēr atšķirībā no citām lietām, kurās pēc šāda secinājuma tiktu izvērtēts, vai atšķirīgajai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, Satversmes tiesa norādīja, ka visupirms jāpārbauda, vai atšķirīgā attieksme ir noteikta ar normatīvajos aktos paredzētajā kārtībā pieņemtu tiesību normu. Tiesa atzina, ka atšķirīga attieksme var tikt noteikta saskaņā ar likumu. Vārds “likums” aptver ne tikai Saeimas pieņemtus likumus, bet arī citus vispārsaistošus (ārējus) normatīvos aktus, ja vien tie izdoti, pamatojoties uz likumu, publicēti normatīvajos aktos noteiktā kārtībā un ir pietiekami skaidri formulēti, lai adresāts varētu izprast savas tiesības un pienākumus, kā arī tie atbilst tiesiskas valsts principiem. Konkrētajā lietā izšķiroši bija jautājumi par to, vai Latvijas Bankas demokrātiskā leģitimitācija ir atbilstoša, lai likumdevējs varētu to pilnvarot izdot ārējos normatīvos aktus, un vai, izdodot apstrīdētās normas, ir ievērots likumdevēja piešķirtais pilnvarojums. Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētās normas ir izdotas *ultra vires*. Attiecīgi tajās ietvertā atšķirīgā attieksme nav noteikta ar likumu, un tāpēc tās neatbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam. Ņemot vērā minēto, nebija nepieciešams papildus izvērtēt, vai ar apstrīdētajām normām paredzētās atšķirīgās attieksmes noteikšanas mērķis ir leģitīms un vai šāda attieksme ir samērīga.¹⁹³

Turpmākajās lietās Satversmes tiesa ir samērā konsekventi izcēlusi apstrīdētās normas pieņemšanas kārtības ievērošanu kā atsevišķu pārbaudes posmu, izvērtējot tās atbilstību tiesiskās vienlīdzības principam.¹⁹⁴ Citstarp, ņemot vērā Satversmes tiesas judikatūrā atzīto, tika izvērtēti arī šīs pārbaudes kritēriji. Tādējādi attiecībā uz atšķirīgo vai vienādo attieksmi, kas noteikta ar Saeimas pieņemtu likumu, Satversmes tiesa pārbauda:

- 1) vai likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību;
- 2) vai likums ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām;

¹⁹³ 2015-11-03, 19.–24. punkts.

¹⁹⁴ 2016-14-01, 25. punkts; 2017-15-01, 20. punkts; 2017-28-0306, 11. punkts; 2017-35-03, 9. punkts; 2018-06-0103, 15. punkts; 2018-14-01, 13. punkts; 2018-21-01, 13.3. punkts; 2018-25-01, 21. punkts; 2019-03-01, 11.3. punkts; 2019-09-03, 18. punkts; 2019-11-01, 16. punkts; 2019-20-03, 20. punkts; 2019-36-01, 10. punkts; 2020-05-01, 8. punkts; 2020-14-01, 11. punkts; 2020-39-02, 20. punkts.

3) vai likums ir pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas, kā arī nodrošina aizsardzību pret tā patvaļīgu piemērošanu.¹⁹⁵

Savukārt attiecībā uz attieksmi, kas noteikta ar citiem ārējiem normatīvajiem aktiem, tiek noskaidrots, vai tie:

1) izdoti, pamatojoties uz likumu un ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību;

2) ir publicēti un publiski pieejami atbilstoši normatīvo aktu prasībām;

3) ir pietiekami skaidri formulēti, lai persona varētu izprast no tiem izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt to piemērošanas sekas, kā arī nodrošina aizsardzību pret to patvaļīgu piemērošanu.¹⁹⁶

Līdz šim tiesību normu neatbilstība Satversmes 91. pantam uz minēto kritēriju pamata tikusi atzīta lietās par Ministru kabineta vai autonomo valsts pārvaldes iestāžu izdotajiem ārējiem normatīvajiem aktiem. Piemēram, lietā Nr. 2018-06-0103 par pabalstu transporta izdevumu kompensēšanai Satversmes tiesa secināja, ka Ministru kabinets noteicis tādu uz transporta pabalstu tiesīgo personu ar invaliditāti loku, kas atšķiras no likumā paredzētā. Tādējādi apstrīdētais regulējums, ciktāl tas neparedz transporta pabalstu personai ar invaliditāti, kurai ir garīga rakstura veselības traucējumi un arī pārvietošanās grūtības, neatbilst likumdevēja noteiktajam mērķim. Līdz ar to atšķirīgā attieksme pret vienādos apstākļos esošām personu grupām nav noteikta ar normatīvajos aktos paredzētā kārtībā pieņemtām tiesību normām.¹⁹⁷

Lietā Nr. 2019-09-03 par maksājumiem Finanšu un kapitāla tirgus komisijas darbības finansēšanai Satversmes tiesa pievērsās jautājumam par to, vai komisijas demokrātiskā legitimācija bijusi atbilstoša, lai tā būtu tiesīga izdot ārējos normatīvos aktus, ar kuriem paredzēta atšķirīga attieksme pret vienādos un salīdzināmos apstākļos esošām personu grupām. Tika secināts, ka apstrīdētās normas izdošanas laikā Saeimas apstiprināti bija tikai divi no pieciem šīs komisijas padomes locekļiem. Tātad Saeimai nebija tiesību lemt par pārējo triju padomes locekļu iecelšanu vai atbrīvošanu no amata. Šāda situācija tika atzīta par neatbilstošu demokrātiskas tiesiskas valsts prasībām. Attiecīgi arī apstrīdētajā normā paredzētā atšķirīgā attieksme nebija noteikta saskaņā ar normatīvajos aktos paredzētā kārtībā pieņemtu tiesību normu. Līdz ar to apstrīdētā norma tika atzīta par neatbilstošu Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.¹⁹⁸

Savukārt lietā Nr. 2019-27-03 par valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu Satversmes tiesa atzina: Saeima, piešķirot Ministru kabinetam pilnvarojumu noteikt valsts sociālā

¹⁹⁵ Sk., piemēram, 2016-14-01, 25. punkts; 2016-16-01, 18. punkts; 2017-15-01, 20. punkts.

¹⁹⁶ Sk., piemēram, 2019-27-03, 24. punkts.

¹⁹⁷ 2018-06-0103, 18. punkts.

¹⁹⁸ 2019-09-03, 23. punkts.

nodrošinājuma pabalsta apmēru, atbilstoši racionāla likumdevēja principam nevarēja būt vēlējusies, lai Ministru kabinets pieļauj vienādu attieksmi pret atšķirīgos apstākļos esošām personu grupām, proti, nodarbinātajiem un nenodarbinātajiem pabalsta saņēmējiem. Tādējādi Ministru kabinets, izdodot apstrīdēto normu, nav ievērojis likumdevēja piešķirto pilnvarojumu. Līdz ar to no apstrīdētās normas izrietošā attieksme pret nenodarbinātām personām ar invaliditāti nav noteikta ar normatīvajos aktos paredzētā kārtībā pieņemtu tiesību normu.¹⁹⁹

¹⁹⁹ 2019-27-03, 26.5. punkts.

2.6. Objektīvs un saprātīgs pamats

Lai atzītu atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos, vai vienādu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos, par atbilstošu tiesiskās vienlīdzības principam, šādai attieksmei jābūt noteiktai ar kādu objektīvu, pamatotu iemeslu. Proti, šādai attieksmei ir nepieciešami kādi saprātīgi attaisnojumi.

Kopš pirmajiem Satversmes tiesas nolēmumiem par tiesību normu atbilstību Satversmes 91. pantam tiek vērtēts, vai apstrīdētajā normā noteiktā atšķirīgā attieksme ir objektīvi pamatota.²⁰⁰ Turpmāk Satversmes tiesas judikatūrā nostiprinājusies atziņa, ka atšķirīgai vai vienāgai attieksmei pret noteiktām personu grupām nav objektīva un saprātīga pamata, ja tai nav leģitīma mērķa vai ja nav samērīgas (proporcionālas) attiecības starp izraudzītajiem līdzekļiem un nospraustajiem mērķiem.²⁰¹ Tādējādi, lai noskaidrotu, vai attiecīgajai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, jāpārbauda, vai tai ir leģitīms mērķis un ir ievērots samērīguma princips.²⁰² Vairākās lietās Satversmes tiesa ir atzinusi, ka atšķirīgai attieksmei pret salīdzināmām personu grupām nav objektīva un saprātīga pamata.²⁰³

2.6.1. Leģitīms mērķis

Satversmes tiesas nolēmumos atzīts: lai atšķirīgā attieksme pret personām, kas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos, būtu attaisnojama, regulējumam jākalpo noteiktam leģitīmam mērķim – citu konstitucionāla ranga vērtību aizsardzībai.²⁰⁴ Leģitīmie mērķi, kuri var attaisnot šādu attieksmi, ir noteikti Satversmes 116. pantā.²⁰⁵ Tāpat ir atzīts arī tas, ka Satversmes 91. panta kontekstā atšķirīgās attieksmes pamatā ir jābūt “saprātīgiem iemesliem” jeb saprātīgiem apsvērumiem. Likumdevēja ziņā ir noteikt tiesiskās situācijas, uz kurām tas attiecinā vienas un tās pašas tiesiskās sekas, ja šādai pieejai ir objektīvs attaisnojums. Tādējādi par atšķirīgas attieksmes attaisnojumu var kalpot ne tikai Satversmes 116. pantā minētie leģitīmie mērķi, bet arī jebkuri citi saprātīgi mērķi.²⁰⁶ Tomēr vairākumā lietu Satversmes tiesa

²⁰⁰ Sk., piemēram, 2001-02-0106, secinājumu daļas 4. punkts; 2002-16-01, secinājumu daļas 3. punkts.

²⁰¹ 2002-15-01, secinājumu daļas 3. punkts; 2006-10-03, 17. punkts; 2007-01-01, 11. punkts; 2007-03-01, 16.3. punkts; 2007-13-03, 11.1. punkts; 2007-25-01, 7.3. punkts; 2008-34-01, 13. punkts; 2009-46-01, 7. punkts; 2010-29-01, 12. punkts; 2010-60-01, 16.1. punkts; 2010-69-01, 10. punkts; 2010-70-01, 18. punkts; 2011-02-01, 10. punkts; 2011-05-01, 16.1. punkts; 2012-24-03, 20. punkts; 2012-26-03, 9. punkts; 2013-01-01, 10. punkts; 2013-09-01, 7. punkts; 2014-02-01, 10. punkts; 2017-10-01, 18. punkts; 2017-25-01, 25. punkts; 2020-05-01, 8. punkts; 2020-13-01, 14.2. punkts.

²⁰² Sk., piemēram, 2003-14-01, 11. punkts; 2007-01-01, 11. punkts.

²⁰³ Sk., piemēram, 2006-13-0103, 7.1. punkts; 2018-25-01, 29.3. punkts; 2019-27-03, 26.4. punkts; 2020-14-01, 12. punkts.

²⁰⁴ Sk., piemēram, 2006-31-01, 18.4. punkts; 2007-08-01, 14. punkts; 2011-19-01, 15. punkts; 2013-09-01, 11. punkts; 2018-21-01, 16.1. punkts.

²⁰⁵ Sk., piemēram, 2007-03-01, 22.1. punkts;

²⁰⁶ Sk., piemēram, 2007-25-01, 10. punkts.

atzinusi, ka noteikta attieksme pret personām kalpo tieši kādam no Satversmes 116. pantā norādītajiem mērķiem.

Satversmes tiesa ir uzsvērusi arī to, ka nozīme ir nevis vispārīgajam apstrīdētā regulējuma mērķim, bet gan tieši ar šo regulējumu radītās atšķirīgās vai vienādās attieksmes legītimajam mērķim.²⁰⁷ Lai noskaidrotu, vai legītimais mērķis pastāv, jāanalizē apstrīdētās normas izdevēja saprātīga argumentācija, kas vērsta uz atšķirīgās attieksmes attaisnošanu.²⁰⁸ Attiecīgi pienākums norādīt un pamatot atšķirīgās attieksmes legītīmo mērķi Satversmes tiesas procesā visupirms gulstas uz institūciju, kas izdevusi apstrīdēto aktu.²⁰⁹ Savukārt tas, ka minētā institūcija nav norādījusi atšķirīgās attieksmes legītīmo mērķi, tomēr neatbrīvo Satversmes tiesu no pienākuma to noskaidrot.²¹⁰ Proti, Satversmes tiesai ir pienākums *ex officio* objektīvi izvērtēt visus lietas apstākļus un noskaidrot šāda mērķa esību vai – tieši pretēji – neesību.²¹¹

Par legītīmiem (saprātīgiem) mērķiem, kuru dēļ var tikt noteikta atšķirīga attieksme pret personām, kas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos, vai vienāda attieksme pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos, citstarp atzīti šādi mērķi: citu cilvēku tiesību aizsardzība;²¹² demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība;²¹³ sabiedrības drošības aizsardzība;²¹⁴ sabiedrības labklājības aizsardzība;²¹⁵ sabiedrības interešu aizsardzība;²¹⁶ valsts budžeta intereses vai valsts sociālā budžeta nodrošināšana;²¹⁷ sociālās aizsardzības sistēmas ilgtspējība;²¹⁸ valsts valodas lietojuma stiprināšana;²¹⁹ saprātīgas pārejas no iepriekšējā tiesiskā regulējuma uz jauno tiesisko regulējumu noteikšana.²²⁰

Vairākās lietās Satversmes tiesa ir secinājusi, ka atšķirīgai attieksmei pret salīdzināmām personu grupām nav legītīma mērķa.²²¹ Piemēram, lietās par Solidaritātes nodokļa likuma

²⁰⁷ Sk., piemēram, 2018-21-01, 16.2. punkts.

²⁰⁸ Sal. sk. 2005-25-01, 13. punkts.

²⁰⁹ Sk., piemēram, 2007-03-01, 22.1. punkts; 2007-25-01, 10. punkts; 2018-14-01, 18. punkts.

²¹⁰ Sk., piemēram, 2007-03-01, 22.2. punkts.

²¹¹ Sk., piemēram, 2007-01-01, 23. punkts; 2018-14-01, 18. punkts; 2018-21-01, 16.1. punkts.

²¹² Sk., piemēram, 2004-18-0106, secinājumu daļas 16. punkts; 2006-10-03, 21. punkts; 2006-31-01, 18. punkts; 2007-03-01, 22.3. punkts; 2007-08-01, 14. punkts; 2008-37-03, 11.3. punkts; 2010-29-01, 15. punkts; 2010-69-01, 13.2. punkts; 2010-70-01, 13. punkts; 2011-05-01, 19. punkts; 2011-09-01, 11., 22. punkts; 2011-19-01, 15. punkts; 2012-09-01, 14.1. punkts; 2012-12-01, 14.2.3. punkts; 2013-04-01, 24. punkts; 2013-09-01, 11.3. punkts; 2014-02-01, 13. punkts; 2015-10-01, 17.3. punkts; 2015-22-01, 17. punkts; 2019-20-03, 25. punkts.

²¹³ Sk., piemēram, 2013-01-01, 13. punkts; 2014-03-01, 20.1. punkts; 2015-10-01, 17.3. punkts; 2015-22-01, 17. punkts; 2019-03-01, 12. punkts.

²¹⁴ Sk., piemēram, 2006-31-01, 18. punkts; 2013-01-01, 13. punkts; 2013-09-01, 11.3. punkts.

²¹⁵ Sk., piemēram, 2007-01-01, 23. punkts; 2010-29-01, 15. punkts; 2010-69-01, 13.2. punkts; 2011-05-01, 15. punkts; 2011-09-01, 11., 22. punkts; 2014-02-01, 13. punkts; 2014-05-01, 18. punkts; 2016-11-01, 18. punkts; 2017-35-03, 13.4. punkts.

²¹⁶ 2011-02-01, 13. punkts.

²¹⁷ Sk., piemēram, 2003-19-0103, 9.3. punkts; 2006-10-03, 21. punkts.

²¹⁸ 2010-17-01, 14.2. punkts.

²¹⁹ Sk., piemēram, 2004-18-0106, 16. punkts; 2005-02-0106, 15.3. punkts.

²²⁰ 2007-25-01, 10. punkts.

²²¹ Sk., piemēram, 2006-13-0103, 7.1. punkts; 2016-14-01, 27.2., 27.3. punkts; 2016-16-01, 19. punkts; 2018-14-01, 18. punkts; 2018-21-01, 16.3. punkts; 2017-15-01, 21.2. punkts; 2017-28-0306, 15.3., 15.4.2. punkts.

normām Satversmes tiesa norādīja, ka nodokļa administrēšanas vienkāršība nevar būt vienīgais objektīvais pamatojums atšķirīgas attieksmes noteikšanai pret savstarpēji salīdzināmām solidaritātes nodokļa maksātāju grupām. Arī neliels nodokļa maksātāju skaits un nodokļa fiskālais efekts pats par sevi nevar tikt izmantots kā atšķirīgas attieksmes attaisnojums.²²² Līdzīgi lietā Nr. 2018-14-01 par amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm virsstundu darba apmaksu Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētā norma nodrošina vienīgi valsts budžeta līdzekļu ietaupījumu, bet tas nevar kalpot par leģitīmu mērķi atšķirīgas attieksmes noteikšanai pret personu grupām, kas atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos.²²³ Tāpat arī lietā Nr. 2018-21-01 par aizbildņa atlīdzību tika attīstīta minētā pieeja, norādot, ka nepieciešamība taupīt valsts budžeta līdzekļus var attaisnot valsts atteikšanos piešķirt līdzekļus mazāk svarīgu tās funkciju veikšanai vai vispārēju taupības pasākumu ieviešanu ekonomiskās lejupslīdes apstākļos. Taču valsts budžeta līdzekļu ietaupījums nevar kalpot par leģitīmu mērķi atšķirīgas attieksmes noteikšanai pret personām, kas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos, īpaši ja tā skar bērna vislabākās intereses uzaugt ģimeniskā vidē. Līdz ar to nav saskatāms leģitīms mērķis, kura dēļ pret personām, kas pilda aizbildņa pienākumus, būtu nosakāma atšķirīga attieksme atkarībā no šo personu un to aizbilstamo pastāvīgās dzīvesvietas.²²⁴

Lietā Nr. 2017-15-01 par pagarinātā normālā darba laika apmaksu tika vērtēta tāda atšķirīga attieksme, kas bija noteikta pārejas periodā. Saeima bija norādījusi uz šāda regulējuma leģitīmo mērķi, citstarp nepieciešamību nodrošināt valsts budžeta stabilitāti ekonomiskās lejupslīdes apstākļos. Satversmes tiesa atzina, ka pārejas perioda noteikšanas pamatā var būt apsvērumi, kas saistīti ar nepieciešamību nodrošināt valsts budžeta stabilitāti. Tomēr šādi argumenti paši par sevi nav pietiekami, lai pamatotu to, ka pret vienu personu grupu joprojām tiek īstenota atšķirīga attieksme. Likumdevējam, arī pieņemot pārejas perioda regulējumu, ir pienākums norādīt un pamatot ar to noteiktā ierobežojuma leģitīmo mērķi. Šāds izvērtējums jāveic arī tad, ja tiek paredzēta pakāpeniska atteikšanās no iepriekš pastāvējuša tiesiskā regulējuma. Tādējādi atšķirīgajai attieksmei pret ārstniecības personām un neatliekamās medicīniskās palīdzības brigādes personām, kuras nav ārstniecības personas, nosakot pagarinātā normālā darba laika apmaksas likmes pārejas periodā, nav leģitīma mērķa.²²⁵

Lietā Nr. 2017-28-0306, noskaidrojot, vai apstrīdētajā normā noteiktajai atšķirīgajai attieksmei pret ārzemniekiem ir leģitīms mērķis, Satversmes tiesa visupirms norādīja, ka kopumā apstrīdētais regulējums varētu noteiktos gadījumos veicināt pašvaldības funkciju un

²²² 2016-14-01, 27.2., 27.3. punkts; 2016-16-01, 19. punkts.

²²³ 2018-14-01, 18. punkts.

²²⁴ 2018-21-01, 16.3. punkts.

²²⁵ 2017-15-01, 21.2. punkts.

uzdevumu izpildi. Tomēr tika atzīts, ka tieši ar šo regulējumu noteiktajai atšķirīgajai attieksmei pret vienu konkrētu personu grupu nav leģitīma mērķa. Proti, pēc normas izdevēja argumentācijas bija iespējams pieņemt, ka apstrīdētā norma izdota ar mērķi nodrošināt īres dzīvojamo telpu pieejamību vai gādāt par nodokļa sloga samazināšanu Latvijas pilsoņiem un nepilsoņiem. Taču nebija rodams apstiprinājums tam, ka atšķirīgā attieksme pret nodokļa maksātājiem atkarībā no tā, kuras valsts pilsonis ir deklarēts nodokļa maksātājam piederošajā īpašumā, varētu kalpot minēto mērķu sasniegšanai. Tāpat tiesa nesaskatīja, ka apstrīdētajā normā noteiktā prasība pēc ārzemnieka ilgstošas un pastāvīgas saiknes ar Latviju veicinātu to pašvaldības funkciju un uzdevumu izpildi, kuru dēļ tiek iekasēts nekustamā īpašuma nodoklis.²²⁶

Savukārt lietā Nr. 2018-25-01 par brīvības atņemšanas soda izciešanas režīmu Satversmes tiesa atzina, ka atšķirīgā attieksme pret notiesātajiem vīriešiem radusies, valstij īstenojot īpašus pasākumus notiesāto sieviešu tiesību nodrošināšanai un vēsturiski radušās dzimumu nevienlīdzības mazināšanai. Tomēr Satversmes tiesa nolēma pārbaudīt, vai šādai attieksmei joprojām ir objektīvs un saprātīgs pamats. Satversmes tiesa ņēma vērā gan to, kā pēdējos gadu desmitos mainījušies priekšstati par katra dzimuma tradicionālajām lomām, gan arī ekonomiska rakstura apsvērumus. Attiecībā uz pēdējiem tika norādīts: nosakot sodu izpildes sistēmu, likumdevējam citstarp jāņem vērā valstī pieejamie resursi. Tomēr attiecībā uz ieslodzīto personu tiesībām valstij nav tiesību, aizbildinoties ar ekonomiska rakstura apsvērumiem, atteikties no tās pamatpienākuma izpildes, ja tā rezultātā netiek ievērotas minimālās cilvēktiesību aizsardzības prasības. Tātad likumdevējs nedrīkst ar ekonomiska rakstura apsvērumiem pamatot to, kādēļ gadiem ilgi nav pārskatīts tāds regulējums, kas paredz atšķirīgu attieksmi pret notiesātajiem vīriešiem. Līdz ar to apstrīdētajā normā paredzētajai atšķirīgajai attieksmei pret notiesātajiem vīriešiem nav objektīva un saprātīga pamata.²²⁷

2.6.2. Samērīguma princips

Samērīgums tiesiskās vienlīdzības principa kontekstā nozīmē, ka labumam, ko sabiedrība iegūst no atšķirīgas attieksmes pret personām, kas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos, vai vienādas attieksmes pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos, ir jābūt lielākam nekā zaudējumam, ko cieš tās personas, kuras atrodas nelabvēlīgākajā no abām situācijām.²²⁸

²²⁶ 2017-28-0306, 15.3., 15.4.2. punkts.

²²⁷ 2018-25-01, 23.3., 24., 28., 29.3. punkts.

²²⁸ 2006-10-03, 22. punkts; 2007-03-01, 23. punkts; 2007-25-01, 11. punkts.

Lai izvērtētu, vai tiesību norma, kas paredz vienādu vai atšķirīgu attieksmi pret personām, atbilst samērīguma principam, Satversmes tiesa noskaidro:

pirmkārt, vai likumdevēja lietotie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai;

otrkārt, vai šāda rīcība ir nepieciešama, t. i., vai mērķi nevar sasniegt ar citiem, personas tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;

treškārt, vai likumdevēja darbība ir samērīga jeb atbilstoša, t. i., vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par personas tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu.²²⁹

Ja, izvērtējot tiesību normu, tiek atzīts, ka tā neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tad tā neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesiska.²³⁰

Bieži vien, vērtējot to, vai atšķirīgā vai vienādā attieksme pret noteiktām personu grupām atbilst samērīguma principam, tiek ņemta vērā tiesību joma, kurā ietilpst apstrīdētā norma. Pamatā tas tiek darīts, lai pārbaudītu, vai tiesību normas izdevējs nav pārkāpis tam noteiktās rīcības brīvības robežas. Proti, attiecībā uz atsevišķām tiesību nozarēm, citstarp valsts pārvaldes organizāciju, nodokļu tiesībām, sociālajām tiesībām vai sodu izpildes tiesībām, Satversmes tiesa ir atzinusi, ka likumdevējam ir plašāka rīcības brīvība nekā citās jomās un tas ietekmē arī Satversmes tiesas izdarītos secinājumus samērīguma principa kontekstā.²³¹ Piemēram, lietā Nr. 2017-35-03 par kārtību, kādā personai tiek aprēķināts nekustamā īpašuma nodoklis atkarībā no īpašuma veida, apstrīdētās normas atbilstība tiesiskās vienlīdzības principam tika vērtēta kopsakarā ar Satversmes 105. panta pirmo teikumu. Atsaucoties uz savu judikatūru nodokļu tiesību jomā, Satversmes tiesa norādīja, ka nodokļu tiesību specifika ietekmē konstitucionālās kontroles apjomu. Proti, ja ir ievēroti vispārējie tiesību principi un citas Satversmes normas, izšķiršanās par to, kāda nodokļa likme vai nodokļa aprēķināšanas princips būtu samērīgs un nepieciešams, ir politikas un lietderības jautājums. Savukārt, lai noteiktu, vai likumdevēja lietotie līdzekļi ir piemēroti atšķirīgās attieksmes leģitīmā mērķa sasniegšanai, Satversmes tiesa pārbaudīja, vai izraudzītajam un apstrīdētajā normā ietvertajam nodokļa aprēķināšanas principam ir saprātīgs izskaidrojums, bet, noskaidrojot, vai atšķirīgā attieksme ir atbilstoša, apsvēra citstarp arī to, vai konkrētā nodokļa maksājums nav nesamērīgs slogs adresātam.²³²

²²⁹ Sk., piemēram, 2001-12-01, secinājumu daļas 3.1. punkts; 2007-03-01, 23. punkts; 2007-08-01, 15. punkts; 2007-25-01, 11. punkts; 2010-29-01, 16. punkts; 2010-69-01, 14. punkts; 2013-04-01, 25. punkts; 2014-02-01, 14. punkts; 2014-03-01, 21. punkts; 2015-10-01, 18. punkts; 2017-35-03, 14. punkts.

²³⁰ Sk., piemēram, 2001-12-01, secinājumu daļas 3.1. punkts; 2007-03-01, 23. punkts; 2007-08-01, 15. punkts; 2007-25-01, 11. punkts; 2010-29-01, 16. punkts; 2010-69-01, 14. punkts; 2011-05-01, 23. punkts; 2011-19-01, 18.4. punkts; 2015-10-01, 18. punkts.

²³¹ Sk., piemēram, 2004-18-0106, secinājumu daļas 19. punkts; 2006-10-03, 22.1. punkts; 2013-09-01, 10. punkts; 2017-35-03, 15. punkts; 2019-03-01, 10., 11.3., 14. punkts.

²³² 2017-35-03, 15., 15.1., 15.2., 17.1. punkts.

Satversmes tiesa ir vairākkārt secinājusi, ka ar apstrīdēto normu noteiktā atšķirīgā attieksme pret personām, kas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos, neatbilst samērīguma principam un tātad tai trūkst objektīva un saprātīga pamata.²³³ Tāpat vairākās lietās ir atzīts, ka neviens no samērīguma principa elementiem nav pārkāpts.²³⁴

Līdzekļu piemērotība leģitīmā mērķa sasniegšanai

Likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, ja ar konkrēto regulējumu šis mērķis tiek sasniegts.²³⁵ Šā kritērija ietvaros Satversmes tiesa ir vērtējusi arī to, vai izraudzītie līdzekļi neierobežo tādu personu tiesības, kuru tiesības ierobežot likumdevējs nav vēlējies.²³⁶ Vairākās lietās ar apstrīdēto normu noteiktās atšķirīgās attieksmes pret personām, kas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos, neatbilstība samērīguma principam izpaudās tieši tādējādi, ka likumdevēja lietotie līdzekļi nebija piemēroti šādas attieksmes leģitīmā mērķa sasniegšanai.²³⁷

Piemēram, lietā Nr. 2011-02-01 apstrīdētais regulējums paredzēja, ka personas, kurām zaudētais zemes īpašums kompensēts ar līdzvērtīgu zemi kā bijušajiem zemes īpašniekiem, var pretendēt uz valsts apmaksātu zemes kadastrālo uzmērīšanu tikai tad, ja saņemtā līdzvērtīgā zeme atrodas tajā administratīvajā teritorijā, kurā atradās bijušais zemes īpašums. Šāda atšķirīga attieksme bija noteikta visas sabiedrības interesēs, lai veicinātu Latvijas valsts teritorijas vienmērīgu attīstību un mazinātu to gadījumu skaitu, kad personas pašas izvēlas zemes īpašuma atrašanās vietu. Tomēr tika atzīts, ka gadījumos, kad personai no tās gribas neatkarīgu iemeslu dēļ (piemēram, attiecīgajā administratīvajā teritorijā nav brīvas zemes vai bijusī administratīvā teritorija vairs neietilpst Latvijas teritorijā) nav iespējams saņemt līdzvērtīgu zemi tajā administratīvajā teritorijā, kurā atradās bijušais zemes īpašums, izraudzītais līdzeklis nesasniedz leģitīmo mērķi – neatjauno iepriekšējo tiesisko stāvokli un arī neattur personu no zemesgabala izvēles pēc sava ieskata. Līdz ar to atšķirīgā attieksme attiecībā uz šīm personām neatbilst samērīguma principam, jo nav piemērota leģitīmā mērķa sasniegšanai.²³⁸

Savukārt lietā Nr. 2013-01-01 apstrīdētā norma salīdzinājumā ar Iekšlietu ministrijas sistēmas darbiniekiem ar speciālajām dienesta pakāpēm un prokuroriem noteikto regulējumu

²³³ Sk., piemēram, 2001-16-01, secinājumu daļas 5. punkts; 2002-15-01, secinājumu daļas 3. punkts; 2003-19-0103, 9.3. punkts; 2007-03-01, 25.6. punkts; 2011-02-01, 15. punkts; 2011-05-01, 22.2. punkts; 2011-19-01, 18.4. punkts; 2012-09-01, 14.3. punkts; 2013-01-01, 14.–16. punkts; 2014-05-01, 19.1.–19.3. punkts; 2015-10-01, 18.3. punkts; 2015-22-01, 17. punkts; 2016-11-01, 21.3. punkts.

²³⁴ Sk., piemēram, 2006-10-03; 2007-08-01; 2007-25-01; 2010-29-01; 2010-69-01; 2011-09-01; 2013-04-01; 2013-09-01; 2014-02-01; 2014-03-01; 2017-35-03.

²³⁵ Sk., piemēram, 2013-04-01, 26. punkts.

²³⁶ Sk., piemēram, 2011-05-01, 21.2. punkts; 2011-19-01, 17. punkts.

²³⁷ Sk., piemēram, 2007-03-01, 25.6. punkts; 2011-02-01, 15. punkts; 2012-09-01, 14.3. punkts; 2013-01-01, 14.–16. punkts; 2014-05-01, 19.1.–19.3. punkts; 2015-10-01, 18.3. punkts; 2015-22-01, 17. punkts.

²³⁸ 2011-02-01, 13., 15. punkts.

neparedzēja iespēju Biroja amatpersonu izdienas stāžā ieskaitīt Latvijas PSR Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēs nodienēto (pat salīdzināmos amatos) laiku. Atšķirīgā attieksme bija noteikta ar mērķi aizsargāt demokrātisko valsts iekārtu un sabiedrības drošību, neļaujot personām iegūt papildu sociālās garantijas saistībā ar to darbību nedemokrātiska režīma iekšlietu sistēmā. Tomēr Satversmes tiesa norādīja: pat ja dienests Latvijas PSR Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēs kādos konkrētos gadījumos tiešām varētu radīt šaubas par personas lojalitāti valstij, šā dienesta neieskaitīšana izdienas stāžā tomēr nav piemērots līdzeklis tam, lai nodrošinātu Biroja amatpersonu uzticību Latvijas valstij. Neieskaitot attiecīgo laiku personas izdienas stāžā, bet ļaujot tai strādāt Birojā, šis mērķis netiek sasniegts.²³⁹

Rīcības nepieciešamība

Izvērtējot, vai likumdevēja rīcība, ar apstrīdēto normu paredzot atšķirīgu attieksmi pret salīdzināmām personu grupām, bija nepieciešama, jānoskaidro, vai šādas attieksmes leģitīmo mērķi likumdevējs varēja sasniegt ar līdzekļiem, kas ir saudzējošāki attiecībā uz indivīda tiesībām un likumiskajām interesēm.²⁴⁰ Satversmes tiesas judikatūrā ir konsekventi uzsvērts: vērtējot minēto kritēriju, jāņem vērā, ka saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru leģitīmo mērķi var sasniegt vismaz tādā pašā kvalitātē.²⁴¹

Satversmes tiesas kompetencē ir pārbaudīt to, vai nepastāv alternatīvi līdzekļi, kas personām Satversmē noteiktās pamattiesības aizskartu mazāk, kā arī to, vai likumdevējs, ierobežojot kādas personas vai personu grupas pamattiesības, ir pienācīgi izvērtējis vai apsvēris šādus alternatīvus līdzekļus.²⁴² Tomēr Satversmes tiesas uzdevums ir izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmē noteiktajām pamattiesībām, nevis aizstāt likumdevēja rīcības brīvību ar savu viedokli par racionālāko risinājumu.²⁴³ Proti, alternatīvu vai saudzējošāku līdzekļu izraudzīšanās leģitīmā mērķa sasniegšanai ir likumdevēja kompetencē.²⁴⁴

Savukārt tad, ja likumdevējs ir apsvēris, ar kādu līdzekli leģitīmais mērķis būtu sasniedzams, un izšķīries par vienai personu grupai nosakāmu ierobežojumu, par saudzējošāku nevarētu uzskatīt tādu līdzekli, kas uzliek ierobežojumu citai personu grupai.²⁴⁵ Tāpat par

²³⁹ 2013-01-01, 13., 14. punkts.

²⁴⁰ Sk., piemēram, 2007-25-01, 13. punkts.

²⁴¹ Sk., piemēram, 2004-18-0106, secinājumu daļas 19. punkts; 2007-08-01, 15. punkts; 2010-69-01, 14.2. punkts; 2011-19-01, 18. punkts; 2014-02-01, 14.2. punkts; 2014-03-01, 23. punkts; 2016-11-01, 21.1. punkts; 2017-35-03, 16. punkts.

²⁴² 2016-11-01, 21.1. punkts.

²⁴³ Sk., piemēram, 2004-18-0106, secinājumu daļas 19. punkts; 2010-29-01, 16.2. punkts.

²⁴⁴ Sk., piemēram, 2010-69-01, 14.2. punkts.

²⁴⁵ 2010-69-01, 14.2. punkts.

saudzējošāku netiek uzskatīts tāds līdzeklis, kas prasītu papildu laiku, līdzekļus vai ievērojami palielinātu valsts vai pašvaldību institūciju darba apjomu.²⁴⁶

Tomēr atsevišķos gadījumos Satversmes tiesa nospriedusi, ka atšķirīgās attieksmes leģitīmo mērķi var sasniegt ar citiem, personas tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem.²⁴⁷ Piemēram, lietā Nr. 2016-11-01 par tādu personu priekšlaicīgu pensionēšanos, kuras aprūpējušas bērnu ar invaliditāti, apstrīdētā norma bija radījusi atšķirīgu attieksmi atkarībā no bērna dzimšanas laika un viņa aprūpes laikā spēkā esošajos normatīvajos aktos paredzētajiem invaliditātes noteikšanas kritērijiem. Satversmes tiesa secināja, ka citas valsts, proti, PSRS, normatīvais regulējums par invaliditātes noteikšanu bērniem tajā ietvertu kritēriju ziņā ievērojami atšķiras no starptautiskajās tiesībās nostiprinātajiem bērnu ar invaliditāti un viņu ģimenes locekļu tiesību aizsardzības principiem un demokrātiskas tiesiskas valsts, proti, Latvijas, pieņemtā regulējuma. Šādi totalitāras valsts noteikti kritēriji nedrīkst būt par pamatu tam, lai personai liegtu tādas tiesības, kas citai personai, kura atrodas tādos pašos un salīdzināmos apstākļos, tiek nodrošinātas. Beidzot piemērot tādu normatīvo regulējumu, kas nav saskanīgs ar bērnu ar invaliditāti un viņu ģimenes locekļu tiesību aizsardzības principiem, personu pamattiesības tiktu ierobežotas mazāk, turklāt netiktu destabilizēta sociālā nodrošinājuma sistēma, jo to vecāku skaits, uz kuriem attiecas apstrīdētā norma un kuru bērna aprūpes laikā tika piemēroti PSRS normatīvajos aktos ietvertie invaliditātes noteikšanas kritēriji, ir salīdzinoši neliels. Tādējādi pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas pieņemto normatīvo aktu un tajos ietvertu invaliditātes noteikšanas kritēriju piemērošana attiecībā uz bērna aprūpi iepriekšējā laika posmā ir uzskatāma par vienu no iespējamiem alternatīvajiem līdzekļiem, kas mazāk aizskartu personām Satversmē noteiktās pamattiesības.²⁴⁸

Rīcības samērīgums (atbilstība)

Noskaidrojot, vai atšķirīgā attieksme ir samērīga jeb atbilstoša, Satversmes tiesa pārbauda, vai labums, ko no šādas attieksmes gūst sabiedrība, ir lielāks par personas tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto kaitējumu.²⁴⁹ Proti, no vienas puses, tiek svērtas sabiedrības intereses un tās gūtais labums un, no otras puses, personas intereses un tai nodarītais kaitējums.

No Satversmes tiesas judikatūras izriet, ka atkarībā no izskatāmās lietas būtības šā izvērtējuma kritērija ietvaros tiek ņemti vērā visdažādākie argumenti. Satversmes tiesa citstarp

²⁴⁶ 2017-35-03, 16.2. punkts.

²⁴⁷ 2011-05-01, 22.2. punkts; 2011-19-01, 18.4. punkts; 2016-11-01, 21.3. punkts.

²⁴⁸ 2016-11-01, 17.1., 21.3. punkts.

²⁴⁹ 2017-35-03, 17. punkts.

ir ņēmusi vērā: tiesību jomu vai nozari, uz kuru attiecas apstrīdētā norma;²⁵⁰ apstrīdētās normas piemērošanas praksi un to, cik lielu personu vai gadījumu skaitu tā skar;²⁵¹ apstrīdētās normas spēku laikā, pieņemot, ka mazāks kaitējums personai rodas, ja norma darbojas ierobežotu laiku;²⁵² atšķirīgās attieksmes leģitīmā mērķa sasniegšanas efektivitāti.²⁵³

Piemēram, lietā Nr. 2006-10-03 Satversmes tiesa piešķir ievērojamu nozīmi tam, ka apstrīdētā norma attiecas uz sociālo tiesību jomu. Šo tiesību īstenošana ir atkarīga no valsts ekonomiskajām un finansiālajām iespējām. Proti, likumdevējs ir tiesīgs, izvērtējot minētās iespējas un ņemot vērā sabiedrības vai atsevišķu tās grupu vajadzības, noteikt gan sociālās drošības pakalpojumus, gan katra sociālās drošības pakalpojuma maksimālo un minimālo apmēru, gan arī tā saņemšanas nosacījumus. Sociālo tiesību jomā gandrīz vienmēr ir iespējams juridiski pamatots un personai labvēlīgāks risinājums, kas ļautu tai saņemt lielāku sociālo pabalstu no valsts. Taču juridiskas argumentācijas ceļā nav iespējams ņemt vērā valsts finansiālās iespējas, ekonomisko situāciju, tiesībpolitiskās prioritātes un atsevišķu sociālo grupu īpašās vajadzības. Vienlaikus, respektējot valsts rīcības brīvību šajā jomā, tiesa pārbaudīja arī to, vai noteiktais sociālā pabalsta maksimālais apmērs nav nesamērīgs.²⁵⁴

Lietā Nr. 2010-69-01 par maksātnespējīgo darba devēju darbinieku prasījumu apmierināšanu Satversmes tiesa norādīja, ka apstrīdētās normas dod iespēju ierobežotā apmērā apmierināt visu to personu prasījumus, kurām saskaņā ar normatīvajiem aktiem uz to ir tiesības. Turklāt ierobežojums ir terminēts. Tādējādi labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu.²⁵⁵

Savukārt lietā Nr. 2014-03-01 par kandidēšanu pašvaldību vēlēšanās no vēlētāju apvienības saraksta Satversmes tiesa secināja, ka ar apstrīdēto normu noteiktā atšķirīgā attieksme nodrošina tās leģitīmā mērķa sasniegšanu, tomēr nevienam pilsonim neliedz tiesības likumā noteiktajā kārtībā īstenot savas pasīvās vēlēšanu tiesības. Turklāt sabiedrības ieguvums ir organizēts un labāk saprotams politiskais process, jo politiskajām partijām un to apvienībām noteiktais tiesiskais regulējums veicina politisko partiju darbības atklātību.²⁵⁶

Kā redzams, šajā izvērtējuma posmā Satversmes tiesas izdarītie secinājumi ir cieši saistīti tieši ar izskatāmās lietas un apstrīdētā regulējuma būtību un tādējādi lielākoties nav vispārināmi tiktāl, lai tos varētu attiecināt uz citām lietām un vēlāk piemērot tajās.

²⁵⁰ Sk., piemēram, 2006-10-03, 22.1., 22.4. punkts; 2017-35-03, 17.4. punkts.

²⁵¹ Sk., piemēram, 2013-09-01, 13.3. punkts.

²⁵² Sk., piemēram, 2010-69-01, 14.3. punkts.

²⁵³ Sk., piemēram, 2010-69-01, 14.3. punkts; 2013-04-01, 28. punkts; 2014-03-01, 24. punkts; 2017-35-03, 17.4. punkts.

²⁵⁴ Sk., piemēram, 2006-10-03, 22.1., 22.4. punkts.

²⁵⁵ 2010-69-01, 14.3. punkts.

²⁵⁶ 2014-03-01, 24. punkts.

3. Satversmes 91. panta otrais teikums

“Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas.”

3.1. Vispārīgas piezīmes

Satversmes 91. panta otrajā teikumā noteiktais, ka cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas, jāsaprot tādējādi, ka pamattiesībām jābūt vienlīdzīgām. Taču tas nenozīmē, ka tām jābūt vienādām. Vienlīdzība pieļauj diferencētu pieeju, ja tā demokrātiskā sabiedrībā ir attaisnojama.²⁵⁷ Satversmes 91. panta otrajā teikumā ir ietverts diskriminācijas aizlieguma princips, kas ir vienlīdzības principa palīgelements, proti, tas papildina un precizē vienlīdzības principu, kā arī palīdz šo principu piemērot konkrētās situācijās. Diskriminācijas aizlieguma principa mērķis ir novērst iespēju, ka demokrātiskā un tiesiskā valstī, pamatojoties uz kādu nepieļaujamu kritēriju, tiktu ierobežotas personas pamattiesības.²⁵⁸

Satversmes 91. pantā nav minēti nepieļaujamie kritēriji, uz kuru pamata diskriminācija ir aizliegta. Šie kritēriji pantā ir “jāielasa”, citstarp izmantojot tiesību normu interpretācijas metodes.²⁵⁹ Satversmes tiesa, konkretizējot Satversmes 91. panta saturu, ir norādījusi, ka šādi kritēriji var būt, piemēram, dzimums, rase, nacionālā piederība, reliģiskā pārliecība, piederība pie noteiktas sociālās grupas.²⁶⁰ Nepieļaujamo kritēriju katalogs atspoguļo sabiedrības izšķiršanos par to, kādas atšķirības starp tās locekļiem nav pieļaujamās kā atšķirīgas attieksmes pamats. Ja atšķirīgā attieksme balstīta uz kādu no kritērijiem, kas ietverti nepieļaujamo kritēriju katalogā, tās attaisnojums vai nu vispār nav iespējams, vai arī ir iespējams tikai izņēmuma gadījumā.²⁶¹ Uz konkrētu kritēriju attiecināma attaisnojuma pieļaujamība ir atkarīga no šā kritērija būtības un situācijas, kurā tas tiek izmantots.²⁶² Pastāv tādi kritēriji, kuru izmantošana nav attaisnojama, kā arī tādi kritēriji, kuru izmantošanu noteiktos gadījumos var attaisnot.²⁶³ Pie kritērijiem, kuru izmantošana nav attaisnojama un ir aizliegta, var pieskaitīt, piemēram, sociālo izcelsmi, piederību pie noteiktas rases, pasaules uzskatu²⁶⁴ vai invaliditāti.²⁶⁵

²⁵⁷ 2001-02-0106, secinājumu daļas 4. punkts.

²⁵⁸ 2005-02-0106, 9.3. punkts; 2010-17-01, 6.2.2. punkts; 2015-10-01, 15. punkts; 2018-22-01, 23. punkts; 2018-25-01, 16. punkts; 2019-27-03, 20.3.1. punkts; 2019-20-03, 22. punkts; 2019-36-01, 9. punkts; 2020-39-02, 17. punkts; 2020-49-01, 30. punkts.

²⁵⁹ 2018-22-01, 23. punkts.

²⁶⁰ 2005-02-0106, 9.3. punkts; 2008-37-03, 6. punkts; 2009-46-01, 6. punkts; 2010-29-01, 11. punkts; 2019-27-03, 20.3.2. punkts.

²⁶¹ 2015-10-01, 15. punkts; 2019-36-01, 14.1. punkts; 2020-39-02, 21.1. punkts.

²⁶² 2018-22-01, 23. punkts.

²⁶³ 2017-28-0306, 9. punkts; 2019-27-03, 20.3.2. punkts.

²⁶⁴ 2005-02-0106, 9.2. punkts.

²⁶⁵ 2019-36-01, 9. punkts.

Lai noteiktu, kuri kritēriji ietilpst Satversmes 91. panta saturā, citstarp jāizmanto tāds Latvijas tiesību sistēmu raksturojošs princips, ka tā ir atvērta starptautiskajām tiesībām.²⁶⁶ Satversmes 91. pants aizliedz personu diskrimināciju uz tādiem pamatiem, kas citstarp ietverti Starptautiskā pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām 26. pantā²⁶⁷ un Konvencijas 14. pantā,²⁶⁸ ņemot vērā to, ka tās 14. pants darbojas vienīgi kopsakarā ar citām Konvencijā garantētajām tiesībām.²⁶⁹ Satversmes 91. pantā ietvertais diskriminācijas aizlieguma princips ir interpretējams kopsakarā arī ar citiem starptautisko tiesību aktiem, piemēram, Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām²⁷⁰, Konvenciju par jebkuras sieviešu diskriminācijas izskaušanu,²⁷¹ Pārskatīto Eiropas Sociālo hartu,²⁷² Eiropas Savienības Pamattiesību hartu²⁷³ un LESD.²⁷⁴ Konkretizējot Satversmes normas, tostarp 91. pantu, kopsakarā ar starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos ietvertajām normām, jāmeklē tāds risinājums, kas nodrošinātu šo normu savstarpēju harmoniju.²⁷⁵ Turklāt uzmanība jāpievērš arī cilvēktiesību attīstības tendencēm pasaulē.²⁷⁶

²⁶⁶ 2018-12-01, 21. punkts; 2018-22-01, 23. punkts; 2019-27-03, 20.3.2. punkts.

²⁶⁷ 2004-18-0106, secinājumu daļas 5.1. punkts; 2017-28-0306, 10.1. punkts; 2018-12-01, 21. punkts; 2018-22-01, 23. punkts; 2018-25-01, 17. punkts.

²⁶⁸ 2017-28-0306, 10.1. punkts; 2018-25-01, 17. punkts; 2019-36-01, 9. punkts.

²⁶⁹ 2017-28-0306, 10.1. punkts; 2018-25-01, 17. punkts.

²⁷⁰ 2019-36-01, 9. punkts; 2019-27-03, 20.3.3. punkts; 2019-20-03, 23. punkts.

²⁷¹ 2018-25-01, 22.2. punkts.

²⁷² 2019-27-03, 20.3.3. punkts.

²⁷³ 2019-27-03, 20.3.3. punkts.

²⁷⁴ 2017-28-0306, 10.2. punkts.

²⁷⁵ 2017-28-0306, 10. punkts; 2018-25-01, 17. punkts; 2019-27-03, 20.3.2. punkts; 2018-25-01, 17. punkts; 2019-36-01, 9. punkts.

²⁷⁶ 2018-22-01, 23. punkts.

3.2. Nepieļaujamie kritēriji

3.2.1. Vecums

Satversmes tiesa ir secinājusi, ka cilvēktiesības aizliedz personas diskrimināciju tās vecuma dēļ.²⁷⁷ Ar vecumu saistītas diskriminācijas aizliegums ir balstīts uz mūsdienu tiesībfilozofisko atziņu, ka visi cilvēka mūža posmi ir vienvērtīgi.²⁷⁸ Tomēr atšķirīga attieksme vecuma dēļ var būt attaisnojama, ja attiecīgās valsts tiesību kontekstā tā ir objektīvi un saprātīgi pamatota ar leģitīmu mērķi un ja šā mērķa sasniegšanas līdzekļi ir atbilstīgi un nepieciešami.²⁷⁹ Arī nodarbošanās aizliegums, kas pamatots uz vecumu, ir pieļaujams izņēmuma gadījumos, ja tam ir īpaši svarīgi iemesli.²⁸⁰

Vērtējot akadēmisko amatu pildīšanai noteikto vecuma ierobežojumu lietā Nr. 2002-21-01, Satversmes tiesa ir norādījusi, ka sabiedriskā un juridiskā doma par diskrimināciju vecuma dēļ laika gaitā ir mainījusies. Pagājušā gadsimta vidū attieksme pret vecākās paaudzes cilvēkiem, atšķirībā no gadsimta sākumā dominējušā viedokļa, kļuva diskriminējošāka. Daudzās Eiropas valstīs personām līdz ar noteikta vecuma iestāšanos tika noteikts aizliegums ieņemt attiecīgus amatus. Daudzās Eiropas valstīs tika noteikts vecums, ar kura sasniegšanu atsevišķām augstskolu amatpersonām un docētājiem savs amats bija jāatstāj. Piemēram, pagājušā gadsimta astoņdesmitajos gados pastāvēja viedoklis, ka nav pareizi noteikt pārāk augstu vecuma cenzu – tas apgrūtinātu augstākās izglītības sektora darbu, jo būtu daudz gados vecu mācītspēku un daļa no tiem vairs nebūtu saglabājusi radošu pieeju darbam, turklāt augstais vecuma cenzs palēninātu jaunu mācītspēku iesaistīšanu akadēmiskajā darbā. Taču līdz ar iedzīvotāju novecošanos un cilvēktiesību attīstību minētais viedoklis ir mainījies.²⁸¹

Satversmes 106. pants aizsargā personas pret diskrimināciju darba tirgū un garantē indivīdam tiesības pretendēt uz jebkādu nodarbošanos.²⁸² Taču šo tiesību realizācija ir cieši saistīta ar katras personas spējām un kvalifikāciju.²⁸³ Satversmes 106. panta izpratnē tiesības brīvi izvēlēties darbavietu un nodarbošanos nozīmē, pirmkārt, visām personām vienlīdzīgu pieeju darba tirgum un, otrkārt, to, ka valsts nedrīkst noteikt personām citus ierobežojošus kritērijus kā vien noteiktas to spēju un kvalifikācijas prasības, bez kurām persona nevarētu pildīt attiecīgā amata pienākumus.²⁸⁴ Pamattiesību ierobežojums nav piemērots minētā mērķa sasniegšanai, ja to iespējams sasniegt ar citiem – saudzējošākiem līdzekļiem. Proti, par galveno

²⁷⁷ 2002-21-01, secinājumu daļas 1. punkts; 2010-17-01, 6.2.2. punkts; 2019-27-03, 20.3.4. punkts.

²⁷⁸ 2019-27-03, 20.3.4. punkts.

²⁷⁹ 2019-27-03, 20.3.4. punkts.

²⁸⁰ 2002-21-01, secinājumu daļas 1. punkts.

²⁸¹ 2002-21-01, secinājumu daļas 1. punkts.

²⁸² 2001-16-01, secinājumu daļas 2.1. punkts.

²⁸³ 2001-16-01, secinājumu daļas 2.2. punkts.

²⁸⁴ 2002-21-01, secinājumu daļas 1. punkts.

kritēriju, lai personas varētu pretendēt uz apstrīdētajās normās minētajiem akadēmiskajiem un administratīvajiem amatiem, ir jābūt nevis attiecīgās personas vecumam, bet gan tās spējām un kvalifikācijai.²⁸⁵

Lietā Nr. 2003-12-01 tika vērtēta tādas normas satversmība, kura noteica, ka valsts civildienesta attiecības izbeidzas, ierēdnim sasniedzot valsts noteikto pensijas vecumu, izņemot gadījumus, kad par attiecīgā ierēdņa atstāšanu amatā ir izdots iestādes vadītāja vai ministra pamatots rīkojums. Satversmes tiesa norādīja, ka apstrīdētā norma kalpojusi tam, lai izlīdzinātu valsts civildienesta struktūru pēc vecuma un nodrošinātu jaunākās paaudzes personām iespēju pildīt valsts civildienestu.²⁸⁶ Labas pārvaldības princips prasa, lai valstī funkcionētu godīgs, kompetents un motivēts civildienests. Šāda civildienesta nodrošināšana citstarp ietver arī jautājumus par: pirmkārt, dienesta attiecību izbeigšanu un karjeras plānošanu, otrkārt, civildienesta profesionālo kompetenci, treškārt, ierēdņu pastāvīgas tālāk kvalificēšanās nodrošināšanu un rotāciju. Apstrīdētā norma bija viens no līdzekļiem šo jautājumu risināšanai, jo ļāva iestādes vadītājam iepriekš noskaidrot, vai pensijas vecumu sasniegušo ierēdni var aizstāt cits kandidāts un vai šā kandidāta sagatavošanai būs nepieciešami papildu finanšu līdzekļi.²⁸⁷ Līdz ar to apstrīdētā norma gan pieļauj iespēju strādāt pensijas vecumu sasniegušajiem ierēdņiem, gan nodrošina labas pārvaldības principu. Tādējādi tā kopumā atbilst samērīguma principam, un Satversmes 91. panta izpratnē atšķirīga attieksme pret civildienestā strādājošiem atkarībā no viņu vecuma ir attaisnojama.²⁸⁸ Satversmes tiesa arī uzsvēra, ka Satversmes 91. pants un Starptautiskā pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām 2. pants vērtējams saistībā ar tām normām, kas regulē tiesības uz nodarbošanos, proti, Satversmes 101. un 106. pantu, kā arī minētā pakta 25. pantu.²⁸⁹

Sociālo tiesību jomā Satversmes 91. pants pieļauj īpašu vecuma grupu tiesisko aizsardzību.²⁹⁰ Tomēr tad, ja tiesību normā noteiktie ierobežojumi tiek saistīti ar citu sociālā nodrošinājuma maksājumu esību un apmēru, nevis ar personas vecumu, nevar uzskatīt, ka tiesību norma nonāktu pretrunā ar Satversmes 91. panta otro teikumu.²⁹¹ Piemēram, lietā Nr. 2010-17-01 Satversmes tiesa vērtēja tādu tiesību normu satversmību, kuras regulēja sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem un arodslimībām. Satversmes tiesa norādīja, ka atšķirībā no lietas Nr. 2002-21-01, kurā apstrīdētā norma liedza personai pretendēt uz amatu augstākajā izglītības iestādē pēc noteikta vecuma sasniegšanas, neviena no lietā Nr. 2010-17-

²⁸⁵ 2002-21-01, secinājumu daļas 3.3. punkts.

²⁸⁶ 2003-12-01, 9.1. punkts.

²⁸⁷ 2003-12-01, 9.2. punkts.

²⁸⁸ 2003-12-01, 9.3., 10. punkts.

²⁸⁹ 2003-12-01, 10. punkts.

²⁹⁰ 2019-27-03, 20.3.4. punkts.

²⁹¹ 2010-17-01, 6.2.2. punkts.

01 apstrīdētajām normām neliedz personai saņemt darbnespējas atlīdzību sakarā ar noteikta vecuma sasniegšanu. Apstrīdētajās normās noteiktie ierobežojumi tiek saistīti ar citu sociālā nodrošinājuma maksājumu esību un apmēru, nevis personas vecumu. Tādēļ apstrīdētās normas nav pretrunā ar Satversmes 91. panta otro teikumu.²⁹²

3.2.2. Pilsonība un valstiskā piederība

Latvijai saistošās starptautisko cilvēktiesību normas – Konvencijas 14. pants un Starptautiskā pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām 26. pants – paredz, ka pilsonība uzskatāma par vienu no kritērijiem, uz kuru pamata diskriminācija ir aizliegta. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka atšķirību noteikšana, pamatojoties uz pilsonības kritēriju, nav uzskatāma par absolūti aizliegtu, proti, noteiktos gadījumos šā kritērija izmantošana var tikt attaisnota.²⁹³ No saistībām, ko Latvija uzņēmusies līdz ar dalību Eiropas Savienībā, citstarp izriet tas, ka pilsonība ir kritērijs, uz kura pamata diskriminācija ir aizliegta. LESD 21. panta pirmā daļa kopsakarā ar 18. panta pirmo daļu nosaka ikvienam Eiropas Savienības pilsonim tiesības uz vienlīdzīgu attieksmi uzņemošajā dalībvalstī, proti, tiesības uz tādu pašu attieksmi, kāda ir pret šīs dalībvalsts pilsoņiem. Eiropas Savienības pilsoņa brīvas pārvietošanās tiesības nozīmē ne vien tiesības fiziski pārvietoties un uzturēties citā Eiropas Savienības dalībvalstī, bet arī tiesības netikt diskriminētam citā dalībvalstī tikai tā iemesla dēļ, ka viņš nav tās pilsonis. Turklāt tiesības brīvi pārvietoties aizsargā Eiropas Savienības pilsoni arī no tādiem dalībvalstu pasākumiem, kas varētu atturēt viņu izmantot minētās tiesības vai nostādīt viņu nelabvēlīgākā stāvoklī tikai tādēļ, ka viņš ir izmantojis brīvas pārvietošanās tiesības. Līdz ar to pilsonība ir viens no Satversmes 91. panta saturā ietilpstošajiem kritērijiem.²⁹⁴

Eiropas Savienības tiesību telpā atšķirīgā attieksme pilsonības dēļ ir pamatojama vienīgi ar objektīviem apsvērumiem, kas nav saistīti ar attiecīgo personu pilsonību. Ja tiesību normā ietvertā prasība salīdzināmā situācijā īpaši nošķir citas Eiropas Savienības dalībvalsts, Eiropas Ekonomikas zonas valsts vai Šveices Konfederācijas pilsoni, kurš ir izmantojis brīvas pārvietošanās tiesības, no Latvijas pilsoņiem un nepilsoņiem, tad šāda prasība pati par sevi nav saderīga ar brīvas pārvietošanās tiesību būtību un pārkāpj uz pilsonību balstītas diskriminācijas aizlieguma principu. Tāda ar tiesību normu radīta atšķirīga attieksme pret nodokļa maksātājiem, kuru īpašumā deklarēta citas Eiropas Savienības dalībvalsts, Eiropas Ekonomikas zonas valsts vai Šveices Konfederācijas pilsoņa dzīvesvieta, nevar tikt attaisnota, jo šādai atšķirīgai

²⁹² 2010-17-01, 6.2.2. punkts.

²⁹³ 2017-28-0306, 10.1. punkts.

²⁹⁴ 2017-28-0306, 10.2. punkts.

attieksmei nav leģitīma mērķa.²⁹⁵ Proti, Eiropas Savienības tiesību telpā pilsonības kritērijs nevar tikt izmantots atšķirīgas attieksmes noteikšanai pret nodokļa maksātājiem.²⁹⁶

Savukārt sociālo tiesību jomā atšķirīga attieksme pret Latvijas pastāvīgajiem iedzīvotājiem – nepilsoņiem, ārvalstniekiem un bezvalstniekiem – var tikt objektīvi pamatota ar Latvijas pensiju sistēmas raksturu un principiem. Proti, ja atšķirībā no Latvijas pilsoņiem, valsts pastāvīgo iedzīvotāju – nepilsoņu, ārvalstnieku un bezvalstnieku – ārpus Latvijas nostrādātie darba periodi līdz 1991. gada 1. janvārim netiek iekļauti apdrošināšanas stāžā, tad to nevar uzskatīt par diskrimināciju Satversmes izpratnē un šāds regulējums nav pretrunā ar Satversmes 91. pantu.²⁹⁷ Valstij, garantējot tiesības uz sociālo nodrošinājumu bezdarba gadījumā, ir pienākums rūpēties visupirms par tās pastāvīgo iedzīvotāju sociālo aizsardzību. Līdz ar to personas saiknei ar valsti cilvēka sociālo tiesību nodrošināšanā var būt izšķiroša nozīme. Tādēļ nav pamata uzskatīt, ka atšķirīgu sociālo garantiju – tiesību uz sociālo apdrošināšanu bezdarba gadījumam – noteikšana tiem termiņuzturēšanās atļauju saņēmējiem darba ņēmējiem, kuri ieradušies un tiek nodarbināti Latvijā tikai uz laiku, būtu pretrunīga.²⁹⁸

3.2.3. Valoda un tautība

Saskaņā ar Latvijai saistošajām starptautisko cilvēktiesību normām valoda un tautība ir tādi kritēriji, uz kuru pamata diskriminācija ir aizliegta. Tāpēc kritēriji ir ietverti arī Satversmes 91. panta otrā teikuma saturā. Tomēr atšķirīga attieksme, kas tiek balstīta uz valodas kritēriju, atzīstama par diskrimināciju tikai tad, ja tā nav attaisnota. Uz šo kritēriju attiecināma attaisnojuma pieļaujamība ir atkarīga no tā būtības un situācijas, kurā tas tiek izmantots.²⁹⁹

Valsts institūciju lēmumi valstij būtisku vērtību, piemēram, valsts valodas, aizsargāšanai ir uzskatāmi par politiskiem lēmumiem. Taču valsts valodas sekmēšanas politikai jābūt samērīgai un nediskriminējošai.³⁰⁰

Personām, kuru dzimtā valoda nav valsts valoda, no Satversmes 91. panta otrā teikuma neizriet tiesības prasīt atšķirīgas attieksmes nodrošināšanu attiecībā uz izglītības ieguves valodu valsts izglītības sistēmā ietilpstošajās valsts un pašvaldību izglītības iestādēs. Proti, Latvijā tie izglītojamie, kuru dzimtā valoda ir nevis valsts valoda, bet kāda cita valoda, neatrodas salīdzināmos apstākļos ar izglītojamiem, kuru dzimtā valoda ir valsts valoda. Šāds secinājums ir pamatots ar valsts valodas konstitucionālo statusu un nozīmi demokrātiskas valsts funkcionēšanā, kā arī to, ka ne Satversme, ne Latvijai saistošās starptautisko tiesību normas

²⁹⁵ 2017-28-0306, 15.4.1., 15.4.2. punkts.

²⁹⁶ 2017-28-0306, 15.4.1. punkts.

²⁹⁷ 2001-02-0106, secinājumu daļas 4. punkts.

²⁹⁸ 2001-11-0106, secinājumu daļas 3. punkts.

²⁹⁹ 2018-12-01, 21. punkts; 2018-22-01, 23. punkts.

³⁰⁰ 2005-02-0106, 15.3. punkts.

neuzliek valstij pienākumu nodrošināt, ka izglītojamais izglītības ieguves procesā var sev vēlamā proporcijā lietot citu valodu, kas nav valsts valoda.³⁰¹ No Satversmes 91. panta otrā teikuma neizriet arī pie mazākumtautībām piederošu personu tiesības prasīt atšķirīgas attieksmes nodrošināšanu pret tām attiecībā uz izglītības ieguves valodu privātajās izglītības iestādēs, kas īsteno formālās izglītības programmas un izglītības procesa noslēgumā izsniedz valsts atzītu izglītību apliecināšu dokumentu. Līdz ar to izglītojamie, kuru dzimtā valoda nav valsts valoda, arī attiecībā uz izglītības ieguves valodu privātajās izglītības iestādēs neatrodas salīdzināmos apstākļos ar izglītojamiem, kuru dzimtā valoda ir valsts valoda.³⁰²

No Satversmes ievada un starptautiskajās tiesībās pastāvošā labas ticības principa izriet arī Latvijas mērķis – Eiropas Savienības valodu apguves stiprināšana. Atšķirībā no mazākumtautību izglītības programmām iespēja izņēsuma kārtā iegūt izglītību kādā no Eiropas Savienības oficiālajām valodām likumā ir paredzēta nevis ar mērķi attīstīt attiecīgās valsts kultūru un identitāti, bet gan tādēļ, lai veicinātu padziļinātu svešvalodas apguvi. Tādējādi izglītojamie, kas iegūst vispārējo izglītību valsts un pašvaldību izglītības iestādēs, citstarp padziļināti apgūstot kādu no Eiropas Savienības valstu valodām, nav salīdzināmi ar izglītojamiem, kas izvēlējušies iegūt vispārējo izglītību valsts un pašvaldību izglītības iestādēs, kurās tiek īstenotas mazākumtautību izglītības programmas.³⁰³ Minētie secinājumi ir balstīti tieši uz konkrēto personu grupu savstarpēju salīdzinājumu un nav atkarīgi no tā, vai izglītība iegūstama valsts un pašvaldību vai privātajās izglītības iestādēs, un līdz ar to ir vienlīdz attiecināmi arī uz privātajām izglītības iestādēm.³⁰⁴

3.2.4. Dzimums

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka dzimums arī ir viens no Satversmes 91. panta saturā ietilpstošajiem kritērijiem.³⁰⁵

Vērtējot to, vai dzimuma kritērijā balstītai atšķirīgai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, citstarp jāņem vērā sieviešu tiesību un dzimumu līdztiesības izpratnes attīstības vēsturiskais konteksts.³⁰⁶ Proti, dzimums kā viens no aizliegtajiem diskriminācijas kritērijiem ticis noteikts sieviešu tiesību un dzimumu līdztiesības vēsturiskās attīstības rezultātā.³⁰⁷ Līdz 20. gadsimta sākumam lielākajā daļā pasaules valstu sievietes netika uzskatītas par pilntiesīgām sabiedrības locekļēm un sabiedrība kopumā bija patriarhāla. Gan par vīriešu, gan par sieviešu

³⁰¹ 2018-12-01, 21.1. punkts; 2018-22-01, 23.1. punkts.

³⁰² 2018-22-01, 23.1. punkts.

³⁰³ 2018-12-01, 21.2. punkts.

³⁰⁴ 2018-22-01, 23.2. punkts.

³⁰⁵ 2018-25-01, 17. punkts; 2020-39-02, 19. punkts.

³⁰⁶ 2018-25-01, 22. punkts.

³⁰⁷ 2018-25-01, 22.3. punkts.

lomu sabiedrībā bija iesakņojušies noteikti stereotipi, kas daļēji saglabājušies pat līdz mūsdienām. Sieviešu loma tradicionāli tika saistīta ar bērnu audzināšanu un ģimenes aprūpi. Sievietēm bija mazāk iespēju īstenot savas tiesības nekā vīriešiem, un sabiedrībā valdošo izpratni par sieviešu tiesībām ilustrē arī vēlēšanu tiesību piešķiršana sievietēm. Lai gan sieviešu emancipācija Eiropā sākās jau 20. gadsimta pirmajā pusē, vairākās Rietumeiropas valstīs sievietes vēlēšanu tiesības ieguva vien gadsimta beigās. Savukārt 20. gadsimta otrajā pusē modernā sabiedrība nonāca līdz izpratnei, ka noteiktas sabiedrības grupas, piemēram, arī sievietes, ir ievainojamākas un mazāk aizsargātas nekā citi sabiedrības locekļi. Tādēļ valstīm bija pienākums rīkoties – veikt noteiktus pasākumus šo personu situācijas uzlabošanai.³⁰⁸

Pēdējos gadu desmitos Eiropas kultūrtelpā ir notikusi klasisko dzimumu lomu dekonstrukcija. Proti, demokrātiskā tiesiskā valstī un sabiedrībā, nostiprinoties izpratnei par vīriešu un sieviešu līdztiesību, ir būtiski mainījušies stereotipi jeb priekšstati par katra dzimuma tradicionālajām lomām, citstarp arī ģimenē. Piemēram, šobrīd vairs netiek apšaubīts tas, ka tēvam un mātei ir vienādas tiesības bērnu audzināšanā, un tiek uzsvērts, cik svarīga ir tieši tēva nozīme bērna attīstībā. Lai gan anatomiski un fizioloģiski starp dzimumiem pastāv būtiskas atšķirības, arī jaunākajos neirozinātnes pētījumos ir atzīts, ka uzskats par izteiktām dzimumatšķirībām uztverē, domāšanā un uzvedībā ir novecojis. Smadzeņu un uztveres atšķirības starp dzimumiem ir nebūtiskas, rakstura īpašību, uztveres, emociju, domāšanas un uzvedības ziņā vīrieši un sievietes ir ļoti līdzīgi, turklāt lielākas atšķirības pastāv starp indivīdiem neatkarīgi no to dzimuma. Arī socializācijas ziņā līdzības starp abu dzimumu personām ir daudz lielākas nekā statistiski konstatējamās atšķirības.³⁰⁹

Latvijas tiesību sistēmā dzimumu diskriminācijas aizliegums ne vien ietver aizliegumu diskriminēt personu uz tās anatomisko dzimuma pazīmju pamata, bet arī tiek attiecināts uz sociālajām lomām, uzvedību, nodarbēm un īpašībām, ko sabiedrība uzskata par atbilstošām sievietēm un vīriešiem.³¹⁰

Lietā Nr. 2018-25-01 par brīvības atņemšanas soda izciešanas režīmu Satversmes tiesa atzina: tiesiskais regulējums, kas tikai pēc dzimuma kritērija, neņemot vērā katras notiesātās personas individuālās vajadzības un riskus, notiesātajiem vīriešiem paredz stingrāku soda izciešanas režīmu, kā arī no tā izrietošas atšķirīgas tiesības un ierobežojumus (īpaši tiesību uz privāto dzīvi ierobežojumus) salīdzinājumā ar notiesātajām sievietēm, nenodrošina notiesāto vīriešu tiesību ievērošanu. Tas arī notiesāto vīriešu ģimenēm nenodrošina tādu pašu aizsardzību kā notiesāto sieviešu ģimenēm un citstarp aizskar notiesāto vīriešu bērnu vislabākās

³⁰⁸ 2018-25-01, 22.1. punkts.

³⁰⁹ 2018-25-01, 28. punkts.

³¹⁰ 2020-39-02, 18. punkts.

intereses.³¹¹ Likumdevējs nedrīkst ar ekonomiska rakstura apsvērumiem pamatot to, kādēļ gadiem ilgi nav pārskatīts tāds regulējums, kas paredz atšķirīgu attieksmi pret notiesātajiem vīriešiem.³¹² Tāpat kontekstā ar resocializāciju un iekļaušanos dzīvē pēc atbrīvošanas no ieslodzījuma ģimenes attiecību saglabāšana ir vienlīdz svarīga kā notiesātajām sievietēm, tā notiesātajiem vīriešiem.³¹³

Arī tiesību normu piemērošanā nav pieļaujama atšķirīga attieksme, diskriminējot personas pēc dzimuma, piemēram, nepamatoti pieļaujot, ka vīriešus un sievietes atbrīvo no civil dienesta dažādā vecumā. Ja tiesību norma paredz, ka valsts civil dienesta attiecības izbeidzamas ar ierēdni, kurš sasniedz valsts noteikto pensijas vecumu, tad jāpiemēro tā likuma “Par valsts pensijām” norma, kura pensijas vecumu attiecībā uz sievietēm un vīriešiem regulē vienādi. Proti, pat ja ir spēkā norma, kas pārejas posmā nodrošina vienmērīgu pensionēšanās vecuma paaugstināšanu, līdz tiek sasniegts abiem dzimumiem vienādi noteiktais pensijas vecums, tā nav piemērojama un nevar kalpot par pamatu vīriešus un sievietes atbrīvot no civil dienesta, tiem sasniedzot atšķirīgu vecumu.³¹⁴

3.2.5. Invaliditāte

Invaliditāte ir viens no Satversmes 91. pantā ietilpstošajiem kritērijiem, uz kuru pamata diskriminācija ir aizliegta.³¹⁵ Invaliditāte ir saistīta ar funkcionāliem ierobežojumiem un ar tiem mijiedarbībā esošiem sociālajiem un vides faktoriem. Tātad ir iespējams tas, ka viena persona, kurai ir invaliditāte, nevar strādāt, savukārt cita persona, kurai ir līdzīgi traucējumi, bet kura atrodas citādā sociālajā vai darba situācijā, var būt spējīga visnotaļ efektīvi strādāt. Piemēram, I vai II grupas invaliditāte atbilstoši šo invaliditātes grupu aprakstiem ir saistīta ar būtisku darbspēju zudumu. Dažas no personām, kuru veselības stāvoklis to pieļauj, var strādāt to vajadzībām pielāgotos apstākļos savā profesijā ar individuālu darba režīmu vai pēc pārkvalifikācijas citā profesijā vai, ja invaliditāte ir smagāka, veikt neliela apjoma darbu to vajadzībām individuāli pielāgotos apstākļos. Vairums personu ar invaliditāti nav spējīgas strādāt, tomēr personām ar invaliditāti ir tiesības tikt nodarbinātām tāpat kā ikvienai citai personai un valstij ir pienākums šādu nodarbinātību sekmēt.³¹⁶

Valstij ir jānorāda ļoti būtiski iemesli, lai būtu attaisnojama atšķirīga (ierobežojoša) attieksme pret personām ar invaliditāti.³¹⁷ Atbilstoši no sociāli atbildīgas valsts principa

³¹¹ 2018-25-01, 29.2. punkts.

³¹² 2018-25-01, 29.3. punkts.

³¹³ 2018-25-01, 27. punkts.

³¹⁴ 2003-12-01, 10. punkts.

³¹⁵ 2019-27-03, 20.3.3. punkts; 2019-36-01, 9. punkts.

³¹⁶ 2019-36-01, 15.1. punkts.

³¹⁷ 2019-36-01, 14.1. punkts.

izrietošajam valsts pienākumam uzlabot mazaizsargātu sociālo grupu situāciju ir pieļaujami pasākumi, kas atvieglo personu ar invaliditāti stāvokli un veicina to integrāciju sabiedrībā. Valsts drīkst pret salīdzināmām personu grupām izturēties atšķirīgi, lai labotu to faktisko nevienlīdzību, turklāt noteiktos apstākļos par pārkāpumu var tikt atzīts tas, ka valsts necenšas šo nevienlīdzību novērst ar atšķirīgu attieksmi.³¹⁸

Invaliditātes pensiju sistēmas mērķis ir garantēt personai, kura veselības stāvokļa dēļ vairs nevar pilnvērtīgi iesaistīties darba tirgū, ienākumu atvietošanu atbilstoši sociālās apdrošināšanas iemaksām. Tādējādi arī invaliditātes pensiju sistēma ir saistīta ar personas darba ienākumu samazināšanos vai pilnīgu zudumu. Invaliditātes apdrošināšana ir saistīta nevis ar pašu invaliditātes iestāšanos, kas šīm personām jau bija konstatēts fakts, bet gan tieši ar darba ienākumu zudumu. Personas ar jau esošu invaliditāti ir īpaši pakļautas veselības stāvokļa pasliktināšanās draudiem, un tādēļ tām vēl jo vairāk ir nozīmīgs iepriekšējā ienākumu apjoma atvietošanas invaliditātes riska iestāšanās gadījumā. Ņemot vērā to, ka arī personām ar jau iestājušos I vai II grupas invaliditāti var pastiprināties esošie funkcionālie ierobežojumi, rasties jauni funkcionālie ierobežojumi vai kādā citā veidā pasliktināties veselības stāvoklis, tam attiecīgi novedot pie darba attiecību izbeigšanas un darba ienākumu zuduma, var secināt, ka arī šīm personām var iestāties invaliditātes risks.³¹⁹

Satversmes 109. pantā ietvertais sociālā nodrošinājuma jēdziens aptver dažādus sociālās drošības pasākumus, tostarp sociālo apdrošināšanu un sociālo palīdzību, kam jākalpo arī personu ar invaliditāti īpašo vajadzību apmierināšanai un šo personu iesaistīšanai sabiedrības dzīvē.³²⁰ Ja tiesību norma bez objektīva un saprātīga pamata attiecībā uz atlīdzību par darbaspēju zaudējumu paredz atšķirīgu attieksmi pret personām ar invaliditāti, kuras atrodas brīvības atņemšanas vietā, tad šāda norma neatbilst Satversmē garantētajām tiesībām uz sociālo nodrošinājumu.³²¹ Tāpat Satversmes 91. pantam neatbilst arī tāda tiesību norma, kura liedz tiesnesim sniegt asistenta pakalpojumu savam bērnam ar invaliditāti, jo tā nav piemērota atšķirīgās attieksmes leģitīmā mērķa – tiesu varas neatkarības nodrošināšana – sasniegšanai.³²²

Lietā Nr. 2011-20-01 Satversmes tiesa vērtēja tāda regulējuma atbilstību Satversmes 91. pantam, kas attiecās uz ieslodzījuma vietās esošām personām ar invaliditāti. Tiesa norādīja, ka vajadzība saņemt tādas veselības aprūpes pakalpojumus, kas novērstu veselības stāvokļa pasliktināšanos un mazinātu invaliditātes sekas, ir viena no personu ar invaliditāti pamatvajadzībām. Tādējādi personām ar invaliditāti nepieciešamo veselības aprūpes

³¹⁸ 2019-36-01, 14.2. punkts.

³¹⁹ 2019-36-01, 15.1. punkts.

³²⁰ 2003-22-01, 7. punkts.

³²¹ 2003-22-01, 14. punkts.

³²² 2015-10-01, 18.3. punkts.

pakalpojumu klāsts ir plašāks un ieslodzījuma vietā esoša persona ar invaliditāti atrodas pilnā valsts apgādībā tikai tad, ja var saņemt tieši tai nepieciešamos veselības aprūpes pakalpojumus. Par personu ar invaliditāti pamatvajadzībām uzskatāmas arī tās vajadzības, kas saistītas ar šo personu īpašo veselības stāvokli, un šīm pamatvajadzībām jātiek apmierinātām, ja personas ar invaliditāti atrodas pilnā valsts apgādībā.³²³ Ja persona ar invaliditāti atrodas ieslodzījuma vietā, tās tiesības uz sociālo nodrošinājumu vismaz minimālā līmenī tiek īstenotas pilnās valsts apgādības ietvaros un valsts sociālās drošības sistēma nodrošina, ka tiek īstenotas ikvienas sociāli neapdrošinātas personas ar invaliditāti tiesības uz sociālo nodrošinājumu minimālā līmenī.³²⁴ Ieslodzījuma vietā esošās personas ar invaliditāti, kurām pārtraukta valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta izmaksa un kurām tiek izmaksāta invaliditātes pensija, nav vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos.³²⁵

Satversmes tiesa ir vērtējusi arī normas, kas paredz atšķirīgu attieksmi pret divām personu ar invaliditāti grupām. Piemēram, attiecībā uz invaliditātes pensijas pārrēķina formulu invaliditātes grupas maiņas gadījumā Satversmes tiesa atzina, ka šādas tiesību normas satversmības izvērtējums ir veicams atbilstoši Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.³²⁶

³²³ 2011-20-01, 12.3. punkts.

³²⁴ 2011-20-01, 14. punkts.

³²⁵ 2011-20-01, 16.1. punkts.

³²⁶ 2012-09-01, 12. punkts; 2014-05-01, 12. punkts.

3.3. Īpašie pasākumi

Diskriminācijas izskaušanas labad valstīm var būt un dažos gadījumos pat ir pienākums veikt īpašus pasākumus, lai iespēju robežās izskaustu apstākļus, kas noved pie diskriminācijas. Šādi pasākumi ir tiesiski, ciktāl tie ir saprātīgi, objektīvi un proporcionāli diskriminācijas mazināšanas līdzekļi un tiek atcelti līdz ar vienlīdzības sasniegšanu pēc būtības. Arī sociāli atbildīgas valsts princips, kā arī Latvijai saistošās cilvēktiesību normas un to piemērošanas prakse nosaka tiesības un dažkārt arī pienākumu paredzēt īpašus pasākumus nevienlīdzīgā situācijā esošu personu grupu aizsardzībai, lai mazinātu vēsturiski vai sistēmiski radušos tiesību ierobežojumus.³²⁷ Tātad valsts var un noteiktos gadījumos tai pat ir pienākums veikt pašai vai noteikt, ka citas personas veic saprātīgus pielāgojumus, lai nodrošinātu atsevišķām personu grupām iespējas īstenot tiesības vienlīdzīgi ar pārējām sabiedrības grupām un veicinātu attiecīgo personu integrāciju sabiedrībā.³²⁸

Satversmes tiesas judikatūrā līdz šim aplūkoti tādi saprātīgie pielāgojumi vai īpašie pasākumi, kas attiecas uz personām ar invaliditāti³²⁹ un bērniem ar īpašām vajadzībām³³⁰, īpašie pasākumi sieviešu diskriminācijas izskaušanai³³¹ un pasākumi valsts valodas lietojuma aizsardzībai.³³²

Satversmes tiesa, skaidrojot saprātīga pielāgojuma jēdzienu, norādījusi, ka tas nozīmē vajadzīgās un atbilstošās izmaiņas un korekcijas – ja tās konkrētā gadījumā ir nepieciešamas un neuzliek nesamērīgu vai nepamatotu slogu –, kas tiek veiktas, lai nodrošinātu to, ka, piemēram, personas ar invaliditāti vienlīdzīgi ar citiem var izmantot vai īstenot visas cilvēka tiesības un pamatbrīvības. Šādi pielāgojumi nenostāda konkrētās personu grupas labākā stāvoklī kā citas personas un līdz ar to var tikt īstenoti ilgtermiņā. Saprātīgie pielāgojumi ietver, piemēram, pasākumu reorganizēšanu, darba grafika maiņu, mācību programmu un mācīšanas stratēģiju pielāgošanu, medicīnisko procedūru pielāgošanu vai iespēju piekļūt atbalsta personālam bez nesamērīga sloga.³³³ Saprātīgie pielāgojumi ir tieši saistīti ar diskriminācijas aizliegumu, bet īpašie pasākumi nodrošina labvēlīgāku attieksmi pret noteiktām personām, lai tādējādi labotu vēsturisko, sistemātisko un sistēmisko šo personu atstumšanu no tiesību izmantošanas. Turklāt saprātīgie pielāgojumi pēc savas dabas ir individuāli, bet īpašie

³²⁷ 2018-25-01, 23. punkts; 2019-27-03, 26. punkts; 2019-36-01, 14.2. punkts.

³²⁸ Sk., piemēram, 2018-25-01, 23. punkts; 2019-36-01, 14.2. punkts.

³²⁹ 2019-27-03; 2019-36-01.

³³⁰ 2019-20-03.

³³¹ 2018-25-01; 2020-39-02.

³³² 2005-02-0106.

³³³ 2019-36-01, 14.2. punkts.

pasākumi – vispārēji un mērķēti uz visiem sociāli nelabvēlīgākā stāvoklī esošas grupas locekļiem.³³⁴

Valsts var īstenot arī pagaidu īpašos pasākumus, nosakot atšķirīgu attieksmi, kas ir labvēlīgāka pret tām personām, kuras parasti atrodas nelabvēlīgākā stāvoklī, lai izskaustu pastāvošo nevienlīdzību un novērstu līdzsvara trūkumu nākotnē. Šādos gadījumos no labuma guvēja, piemēram, personas ar invaliditāti, skatpunkta labvēlīgāka attieksme tiek īstenota, pamatojoties uz tai piemītošu aizsargājamu īpašību, savukārt no mazāk izdevīgā stāvoklī nostādītās personas skatpunkta šī attieksme tiek īstenota, pamatojoties uz argumentu, ka šai personai konkrētā īpašība nepiemīt. Šādi pasākumi ietver, piemēram, resursu piešķiršanu, pārdali, mērķtiecīgu pieņemšanu darbā, kvotu sistēmas, attīstības un pilnvarošanas pasākumus, aprūpes un tehnoloģiskos palīgīdzekļus, kā arī dažāda veida informācijas un atbalsta programmas.³³⁵ Lai gan pārsvarā tie ir pagaidu rakstura pasākumi, taču dažkārt nepieciešami arī pastāvīgi īpašie pasākumi, ņemot vērā konkrēto situāciju un apstākļus, citstarp nozīmīgas problēmas vai strukturālas barjeras sabiedrībā.³³⁶

Attiecībā uz personām ar invaliditāti veiktajiem īpašajiem pasākumiem jāatbilst noteiktiem kritērijiem – tiem jābūt saistītiem ar mērķi paātrināt vai panākt šo personu vienlīdzību pēc būtības. Tādējādi šie pasākumi pēc savas būtības var būt tikai tādi, kuru mērķis ir veicināt personu ar invaliditāti neatkarību, personisko autonomiju un līdztiesību. Jo īpaši tie nedrīkst novest pie izolācijas, segregācijas, stereotipizācijas, stigmatizācijas vai citādas personu ar invaliditāti diskriminācijas. Proti, nepieciešams, lai īpašo pasākumu mērķis un rezultāts būtu efektīvas un iekļaujošas vienlīdzības panākšana pēc būtības.³³⁷ Pasākumiem jābūt visaptverošiem un vēršoties uz personu ar invaliditāti vienlīdzīgo iespēju un likumisko brīvību nodrošināšanu. Tādējādi tiek veicināta personu ar invaliditāti sociālā iekļaušana, kā arī mazināta nabadzība un sociālā atstumtība, sekmējot iekļaujošas vienlīdzības mērķu sasniegšanu.³³⁸ Īpašie pasākumi, kas nepieciešami, lai panāktu personu ar invaliditāti vienlīdzību vai paātrinātu virzību uz to, nav uzskatāmi par diskrimināciju.³³⁹

Lietā Nr. 2018-25-01 par brīvības atņemšanas soda izciešanas režīmu Satversmes tiesa citstarp atsaukusies uz Konvencijas par sieviešu diskriminācijas izskaušanu 4. panta pirmo daļu, atbilstoši kurai dalībvalstis ir tiesīgas veikt īpašus pagaidu pasākumus, kuru mērķis ir paātrināt vīriešu un sieviešu faktiskas vienlīdzības sasniegšanu, un norādījusi, ka šādi pasākumi

³³⁴ 2019-36-01, 14.2. punkts.

³³⁵ 2019-27-03, 26. punkts; 2019-36-01, 14.2. punkts.

³³⁶ 2019-27-03, 26. punkts.

³³⁷ 2019-36-01, 14.4. punkts.

³³⁸ 2019-27-03, 26. punkts.

³³⁹ 2019-27-03, 20.3.3. punkts.

nav uzskatāmi par diskriminējošiem.³⁴⁰ Tāpat Satversmes tiesa secināja: no juridiski saistošiem un rekomendējoša rakstura starptautiskajiem dokumentiem izriet, ka sievietes uzskatāmas par īpaši aizsargājamu ieslodzīto grupu, kurai ir specifiskas vajadzības, piemēram, attiecībā uz notiesāto sieviešu izvietošanu, klasifikāciju, veselības aprūpi, kontaktiem ar ārpasauli. Sievietēm ir atšķirīgas vajadzības ne tikai attiecībā uz veselības aprūpi, bet arī attiecībā uz psiholoģisko veselību, jo nereti notiesātās sievietes piedzīvojušas vardarbību vai guvušas citu traumatisku pieredzi. Tādējādi sievietes uzskatāmas par īpaši aizsargājamu ieslodzīto grupu un viņām ir specifiskas vajadzības, par kuru apmierināšanu valstij īpaši jā rūpējas, organizējot brīvības atņemšanas soda izpildi.³⁴¹ Turklāt īpašie pasākumi, kuru mērķis ir paātrināt vīriešu un sieviešu faktiskās vienlīdzības sasniegšanu, nekādā ziņā nedrīkst izraisīt nelīdztiesīgu vai diferencētu standartu saglabāšanos un tie jāatceļ, kad tiek sasniegti mērķi, proti, ir nodrošinātas vienādas iespējas un līdztiesīga attieksme. Likumdevējam ir periodiski jāpārbauda, vai īpašās grupas papildu aizsardzība joprojām ir nepieciešama, jo laika gaitā situācija var mainīties un var pienākt tāds brīdis, kad valsts īstenoti īpaši pasākumi kādas sabiedrības grupas tiesību aizsardzībai vairs nav nepieciešami un attaisnojami. Proti, kādā brīdī ieguvums no pasākumiem, kurus valsts īstenojusi sieviešu stāvokļa uzlabošanai, var neatsvērt kaitējumu, ko vīriešiem nodara pret viņiem īstenotā atšķirīgā attieksme.³⁴²

Lietā Nr. 2020-39-02 par Stambulas konvenciju Satversmes tiesa norādīja: lai atzītu, ka atšķirīgā attieksme ir daļa no īpašajiem pasākumiem, vajag izvērtēt, vai šī atšķirīgā attieksme ir vērsta uz sieviešu un vīriešu faktiskās līdztiesības nodrošināšanu un vai sieviešu ieguvums no tās atbilst īpašo pasākumu mērķim.³⁴³ Savukārt, lai pārbaudītu, vai Latvijā pastāv tādi apstākļi, kas prasa īpašu pasākumu īstenošanu, Satversmes tiesa pārbaudīja to, vai sabiedrībā pastāv tādi stereotipi, kas atspoguļo varas un resursu nevienlīdzīgu sadalīšanu sieviešu un vīriešu starpā, nostādot sievietes pakārtotā stāvoklī un pakļaujot viņas dzimtē balstītas vardarbības riskam.³⁴⁴ Citstarp Satversmes tiesa, atsaucoties uz šajā jomā veiktajiem pētījumiem, konstatēja, ka Latvijā pret sievietēm vērstas vardarbības rādītājs ir viens no augstākajiem visā Eiropā. Turklāt Latvijā ir problēmas ar palīdzības sniegšanu dzimtē balstītas vardarbības upuriem, piemēram, nav pietiekami daudz par vardarbības upuriem kļuvušu sieviešu patvēruma centru un seksuālās vardarbības upuru patvēruma centru. Tāpat Latvijas sabiedrība nav pietiekami informēta par organizācijām un speciālistiem, kas sniedz palīdzību no vardarbības cietušām sievietēm. Līdz ar to tika secināts, ka Latvijā pastāv tādi apstākļi, kas

³⁴⁰ 2018-25-01, 23.1. punkts.

³⁴¹ 2018-25-01, 23.2. punkts.

³⁴² 2018-25-01, 24. punkts.

³⁴³ 2020-39-02, 21.3. punkts.

³⁴⁴ 2020-39-02, 23. punkts.

pieļauj īpašu pasākumu īstenošanu attiecībā uz sievietēm, paredzot pret viņām atšķirīgu attieksmi.³⁴⁵

Lietā Nr. 2005-02-0106 par izglītības ieguves valodu Satversmes tiesa vērsa uzmanību uz noteiktiem pasākumiem valsts valodas lietošanas jomā. Proti, ņemot vērā Latvijas vēsturisko pieredzi, kā arī to, ka latviešu valodas dominance valsts teritorijā vēl joprojām nav pietiekami nodrošināta, var pastāvēt nepieciešamība valstij veikt pozitīvus pasākumus un pastiprināti aizsargāt valsts valodas lietošanu.³⁴⁶

Savukārt lietā Nr. 2019-20-03 Satversmes tiesa atzina, ka Latvijā tiek īstenoti īpaši pasākumi, lai bērni ar īpašām vajadzībām iekļautos izglītības sistēmā. Šā mērķa sasniegšanai citstarp ir izveidota speciāla izglītības programma, kuras mērķis un pamatprasības, tostarp latviešu valodas apguve, pēc iespējas sakrīt ar mazākumtautību izglītības programmas noteikumiem. Šīs programmas īstenošanā bērnam ar īpašām vajadzībām tiek nodrošināts atbalsts, kā arī īpaša un individuāla pieeja un attieksme, kas nepieciešama, lai viņam būtu iespēja iegūt atbilstošu izglītību vienlīdzīgi ar citiem. Proti, valstī tiek veikti pozitīvi pasākumi, lai nodrošinātu to, ka bērni ar īpašām vajadzībām pēc iespējas labāk iekļaujas Latvijas izglītības sistēmā un līdz ar to sabiedrībā, apgūstot latviešu valodu atbilstoši savām spējām. Tādējādi apstrīdētās normas atbilst Satversmes 91. pantam.³⁴⁷

³⁴⁵ 2020-39-02, 23. punkts.

³⁴⁶ 2005-02-0106, 15.3. punkts.

³⁴⁷ 2019-20-03, 23., 26.1., 26.3. punkts.

4. Satversmes 91. pantā ietverto principu konkretizācija dažādās tiesību jomās

4.1. Vispārīgas piezīmes

Kā atzinusi Satversmes tiesa, noskaidrojot, vai tiesību normas nav pretrunā ar tiesiskās vienlīdzības principu, ir jāņem vērā tiesību joma, kurā tās ietilpst.³⁴⁸ Apstrīdēto normu raksturs, saikne ar citām Satversmes normām un vieta pamattiesību sistēmā ietekmē likumdevēja rīcības brīvību un līdz ar to arī Satversmes tiesas īstenotās kontroles apjomu.³⁴⁹ Proti, Satversmes 91. pantā ietvertās tiesības ir “salīdzinošas” – tās var pieprasīt vienlīdzīgu attieksmi, bet pašas par sevi nevar atklāt, kādai šai attieksmei jābūt, proti, labvēlīgai vai nelabvēlīgai.³⁵⁰ Attiecīgi jāizmanto citi apsvērumi, kas atrodas ārpus vienlīdzības jēdziena robežām.³⁵¹

³⁴⁸ Sk., piemēram, 2005-08-01, 5. punkts; 2006-04-01, 15.2. punkts; 2008-37-03, 10. punkts; 2009-43-01, 20. punkts; 2016-03-01, 10. punkts; 2020-39-02, 18. punkts.

³⁴⁹ 2006-04-01, 15.2. punkts; 2008-37-03, 10. punkts; 2012-26-03, 11. punkts.

³⁵⁰ 2006-04-01, 15.1. punkts; 2006-10-03, 12. punkts; 2007-01-01, 17. punkts; 2009-43-01, 20. punkts; 2010-17-01, 6.2.1. punkts; 2010-70-01, 9. punkts; 2011-19-01, 8. punkts; 2012-12-01, 8.1. punkts; 2012-14-03, 11. punkts; 2012-21-01, 9. punkts; 2018-06-0103, 12.1. punkts; 2019-09-03, 18. punkts; 2020-14-01, 12. punkts; 2020-34-03, 9.2. punkts.

³⁵¹ 2006-04-01, 15.1. punkts; sk. arī 2006-10-03, 12. punkts; 2007-01-01, 17. punkts; 2009-43-01, 20. punkts; 2010-17-01, 6.2.1. punkts; 2010-70-01, 9. punkts; 2011-19-01, 8. punkts; 2012-12-01, 8.1. punkts; 2012-14-03, 11. punkts; 2012-21-01, 9. punkts; 2019-36-01, 8. punkts; 2020-34-03, 9.2. punkts.

4.2. Tiesību jomas

4.2.1. Sociālās aizsardzības joma

Satversmes tiesa vairākkārt – lietās Nr. 2001-02-0106, Nr. 2001-11-0106, Nr. 2002-15-01, Nr. 2003-14-01, Nr. 2003-19-0103, Nr. 2003-22-01, Nr. 2005-08-01, Nr. 2006-04-01, Nr. 2006-10-03, Nr. 2006-13-0103, Nr. 2007-13-03, Nr. 2009-44-01, Nr. 2009-46-01, Nr. 2010-17-01, Nr. 2010-20-0106, Nr. 2010-29-01, Nr. 2011-20-01, Nr. 2012-09-01, Nr. 2012-12-01, Nr. 2013-01-01, Nr. 2014-05-01, Nr. 2015-21-01, Nr. 2016-11-01, Nr. 2018-06-0103, Nr. 2018-21-01, Nr. 2019-27-03, Nr. 2019-36-01, Nr. 2020-13-01, Nr. 2020-07-03 un Nr. 2020-35-01 – vērtējusi sociālās aizsardzības jomā pieņemtu tiesību normu atbilstību tiesiskās vienlīdzības principam.

Lietā Nr. 2001-02-0106 par ārvalstnieku un bezvalstnieku sociālās apdrošināšanas stāžu Satversmes tiesa norādīja, ka sociālās tiesības ir specifiska cilvēktiesību joma, kura valstu konstitucionālajos likumos un starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos formulēta kā vispārīgi valsts pienākumi. Regulēšanas mehānisms ir atstāts katras valsts likumdevēja ziņā, turklāt sociālo tiesību īstenošana ir atkarīga no valsts ekonomiskās situācijas un pieejamiem resursiem. Tādējādi likumdevējs, neieskaitot apdrošināšanas stāžā līdz 1991. gada 1. janvārim ārpus Latvijas nostrādātos darba periodus, nav pārkāpis Satversmes 91. pantu. Latvijas valstij nav jāuzņemas citas valsts saistības personu nodrošināšanā ar vecuma pensiju par citas valsts teritorijā nostrādāto laiku.³⁵²

Lietā Nr. 2001-11-0106 par pastāvīgās uzturēšanās atļaujas nepieciešamību bezdarbnieka statusa iegūšanai Satversmes tiesa atzina, ka valstij, garantējot tiesības uz sociālo nodrošinājumu bezdarba gadījumā, ir pienākums rūpēties visupirms par tās pastāvīgo iedzīvotāju sociālo drošību (aizsardzību). Līdz ar to personas saiknei ar valsti cilvēka sociālo tiesību nodrošināšanā var būt izšķiroša nozīme. Tā kā Latvija ir apņēmusies garantēt tiesības uz sociālo nodrošinājumu bezdarba gadījumā tikai tiem darba ņēmējiem, kuru dzīvesvieta ir Latvijas teritorijā, nav pietiekama pamata uzskatīt par pretiesisku atšķirīgu sociālo garantiju noteikšanu tiem termiņuzturēšanās atļauju saņēmušajiem darba ņēmējiem, kuri ieradušies un tiek nodarbināti Latvijā tikai uz laiku (viesstrādniekiem). Vienlaikus tiesa atzīmēja, ka, ņemot vērā Latvijas sociālās apdrošināšanas sistēmas mērķi un galvenos principus, likumdevējam būtu jāizvērtē, vai termiņuzturēšanās atļauju saņēmušie darba ņēmēji (viesstrādnieki), kuri obligāti tiek iesaistīti sociālās apdrošināšanas sistēmā, būtu pakļaujami arī sociālajai apdrošināšanai bezdarba gadījumam.³⁵³

³⁵² 2001-02-0106, 4. punkts.

³⁵³ 2001-11-0106, 3. punkts.

Lietā Nr. 2012-09-01 par invaliditātes pensijas apmēru personām, kuras turpinājušas strādāt un maksāt sociālās apdrošināšanas iemaksas, Satversmes tiesa norādīja, ka likumdevēja rīcībai, pieņemot lēmumus sociālo tiesību jomā, vienmēr ir jāatbilst Satversmes normām un principiem. Kaut arī no Satversmes 109. panta neizriet valsts pienākums noteiktai personu grupai sniegt konkrēta apjoma sociālos pakalpojumus, saskaņā ar tiesiskās vienlīdzības principu šāds pienākums var izrietēt no fakta, ka attiecīgs sociālais pakalpojums paredzēts kādai citai vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos esošai personu grupai, ja vien nav pamata pret salīdzināmajām personu grupām izturēties atšķirīgi. Turklāt tiesa uzsvēra, ka sociālās apdrošināšanas sistēmas ietvaros saņemamam sociālās apdrošināšanas pakalpojumam proporcionāli jāatbilst veiktajām sociālajām iemaksām.³⁵⁴ Līdzīgi arī lietā Nr. 2014-05-01 par invaliditātes pensijas pārrēķināšanu invaliditātes grupas maiņas gadījumā Satversmes tiesa atzina: ja valsts sociālās apdrošināšanas sistēmas ietvaros tiek uzlikts pienākums personām, kurām invaliditāte jau ir noteikta, veikt sociālās iemaksas tādā pašā apmērā, kādā tās veic visi pārējie, tad valstij ir jā rūpējas, lai arī šo personu veiktās sociālās iemaksas samērīgi atspoguļojas pārrēķinātās invaliditātes pensijas apmērā.³⁵⁵

Lietā Nr. 2012-12-01 par vecuma pensijas piemaksu Satversmes tiesa secināja: sociālo tiesību jomā atšķirīgas attieksmes pamatā ir ideja, ka valsts nolūkā nodrošināt sociālo taisnīgumu uzņemas atbildību par tās pilsoņiem, kuru pamatvajadzības tai jāapmierina, ievērojot savā rīcībā esošos resursus. Absolūta tiesiskās vienlīdzības principa piemērošana sociālo tiesību jomā var radīt nopietnas finansiālas sekas. Tas vien, ka persona nebauda kādas konkrētas sociālās tiesības, pats par sevi nav uzskatāms par pamattiesību pārkāpumu. Atšķirīga attieksme rada personu tiesību pārkāpumu tikai tad, ja tai nav pamatota iemesla. Satversmes tiesa ņēma vērā, ka izskatāmajā lietā apstrīdētā norma attiecas uz tādiem finansiāla rakstura atbalsta pasākumiem, kuri ir atkarīgi no likumdevēja rīcības brīvības ietvariem. Jo plašāka ir likumdevēja rīcības brīvība konkrēta sociālo tiesību jomā ietilpstoša jautājuma regulēšanā, jo mazāka ir tiesiskā aizsardzība, ko personām nosaka Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertais tiesiskās vienlīdzības princips.³⁵⁶

Lietā Nr. 2018-21-01 par aizbildņa atlīdzību, kurš pārceļas uz pastāvīgu dzīvi ārvalstī, Satversmes tiesa norādīja: likumdevējam ir rīcības brīvība noteikt valsts sociālās aizsardzības sistēmas tiesisko regulējumu, bet tā pieņemtajiem lēmumiem jābūt atbilstošiem vispārējiem tiesību principiem, tostarp tiesiskās vienlīdzības principam. Satversmes tiesa uzsvēra arī to, ka nepieciešamība taupīt valsts budžeta līdzekļus var attaisnot valsts atteikšanos piešķirt līdzekļus

³⁵⁴ 2012-09-01, 9., 12.1. punkts.

³⁵⁵ 2014-05-01, 19.2. punkts.

³⁵⁶ 2012-12-01, 14.1. punkts.

mazāk svarīgu tās funkciju veikšanai vai vispārēju taupības pasākumu ieviešanu ekonomiskās lejupslīdes apstākļos, taču valsts budžeta līdzekļu ietaupījums nevar kalpot par leģitīmu mērķi atšķirīgai attieksmei pret personām, kas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos, īpaši ja tā skar bērna vislabākās intereses uzaugt ģimeniskā vidē.³⁵⁷

Lietā Nr. 2019-27-03 tika vērtēts valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmērs pensijas vecumu sasniegušām personām jeb senioriem un nenodarbinātām personām ar invaliditāti. Satversmes tiesa atzina, ka valstij ir atbilstoši jā rūpējas par senioriem, citstarp sekmējot viņu sociālo iekļaušanu un mazinot viņu sociālo atstumtību. Tāpat valstij ir pienākums īstenot visaptverošus pasākumus, kas vērsti uz personu ar invaliditāti vienlīdzīgo iespēju un likumisko brīvību nodrošināšanu, – tādējādi tiek veicināta personu ar invaliditāti sociālā iekļaušana, kā arī mazināta nabadzība un sociālā atstumtība, sekmējot iekļaujošās vienlīdzības mērķu sasniegšanu.³⁵⁸

4.2.2. Nodarbinātības joma

Tiesiskās vienlīdzības princips nodarbinātības jomā aplūkots Satversmes tiesas lietās Nr. 2002-21-01, Nr. 2006-31-01, Nr. 2011-14-03, Nr. 2016-10-01, Nr. 2017-15-01 un Nr. 2018-14-01.

Satversmes 106. panta pirmajā teikumā noteikts, ka ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai. Lietā Nr. 2002-21-01 par personas vecumu kā kritēriju tiesībām ieņemt amatus augstākās izglītības iestādēs Satversmes tiesa norādīja, ka minētās tiesības nozīmē, pirmkārt, visām personām vienlīdzīgu pieeju darba tirgum un, otrkārt, to, ka valsts nedrīkst noteikt personām citus ierobežojošus kritērijus kā vien noteiktas to spēju un kvalifikācijas prasības, bez kurām persona nevarētu pildīt attiecīgā amata pienākumus. Tiesa uzsvēra, ka par galveno kritēriju tam, lai personas varētu pretendēt uz apstrīdētajās normās minētajiem akadēmiskajiem un administratīvajiem amatiem, ir jābūt nevis šo personu vecumam, bet gan to spējām un kvalifikācijai.³⁵⁹ Līdz ar to Satversmes tiesa atzina apstrīdētās normas par neatbilstošām Satversmes 106. pantam, bet šo normu atbilstību Satversmes 91. pantam atsevišķi neizvērtēja.

Lietā Nr. 2006-31-01 tika vērtēts, vai Satversmes 91. pantam un Satversmes 107. pantā paredzētajām tiesībām saņemt veiktajam darbam atbilstošu samaksu atbilst tiesību norma, kas paredz ieturējumus no ieslodzītajiem aprēķinātās darba samaksas daļējai ar ieslodzīto uzturēšanu saistīto izdevumu segšanai. Satversmes tiesa atzina, ka ieslodzīto personu darbs

³⁵⁷ 2018-21-01, 13.3., 16.3. punkts.

³⁵⁸ 2019-27-03, 20.3.4., 26. punkts.

³⁵⁹ 2002-21-01, secinājumu daļas 1., 3.3. punkts.

vērtējams kā sociāli lietderīga aktivitāte, kuras primārais mērķis nav ienākumu gūšana sadzīves vajadzību apmierināšanai, bet gan sociālās rehabilitācijas iespēju pavēršana ieslodzītajiem. Tādēļ valstij nav pienākuma vispārējās darba tiesiskajās attiecībās noteiktās tiesības un sociālās garantijas attiecināt arī uz ieslodzītajiem, kas tiek nodarbināti brīvības atņemšanas soda izciešanas laikā. Līdz ar to apstrīdētā norma atbilst Satversmes 107. pantam. Tāpat Satversmes tiesa norādīja, ka saskaņā ar apstrīdēto normu ieturējumi daļējai ieslodzīto uzturēšanas izdevumu segšanai tiek izdarīti tikai no to ieslodzīto darba samaksas, kuri tiek nodarbināti, taču nav paredzēts, ka šādi ieturējumi būtu izdarāmi arī no citu ieslodzīto regulārajiem ienākumiem. Tādējādi apstrīdētā norma rada tādu situāciju, ka nodarbinātais ieslodzītais ar savas darba samaksas ieturējumiem piedalās arī to ieslodzījuma vietā ievietoto personu uzturēšanā vai sadzīves apstākļu uzlabošanā, kurām ir citi ienākumu avoti. Šādai atšķirīgai attieksmei nav leģitīma mērķa, tādēļ Satversmes tiesa atzina apstrīdēto normu par neatbilstošu Satversmes 91. pantam.³⁶⁰

Lietā Nr. 2011-14-03 par ārstu tiesībām izvēlēties darbavietu pēc rezidentūras pabeigšanas Satversmes tiesa salīdzināja rezidentus medicīnā ar citiem studējošajiem. Ārstiem pēc pamatstudiju programmas pabeigšanas vēl jāstudē rezidentūrā, lai apgūtu un pilnveidotu specialitātei nepieciešamās teorētiskās zināšanas un praktiskās iemaņas. Tādējādi rezidentūra veido būtisku ārsta izglītības daļu un bez tās persona nevar iegūt ārsta sertifikātu. Ņemot vērā rezidentūras īpatnības, mērķi un nozīmi ārsta profesijā, jāatzīst, ka rezidenti neatrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos ar citiem studējošajiem. Līdz ar to apstrīdētās normas, kuras topošajiem ārstiem uzliek pienākumu pēc rezidentūras pabeigšanas vismaz trīs gadus strādāt valsts vai pašvaldību ārstniecības iestādēs vai arī atmaksāt ar apmācību rezidentūrā saistītos izdevumus, atbilst Satversmes 91. pantam. Satversmes tiesa atzina apstrīdētās normas par atbilstošām arī Satversmes 106. pantam, jo tajās paredzētais pamattiesību ierobežojums ir samērīgs. Pirmkārt, normatīvie akti neparedz personai pienākumu, bet vienīgi tiesības slēgt līgumu par to, ka šīs personas apmācība rezidentūrā tiks apmaksāta no valsts budžeta līdzekļiem. Otrkārt, personai tad, ja tā izvēlējusies studēt rezidentūrā par valsts budžeta līdzekļiem, pēc rezidentūras pabeigšanas tiek dota iespēja izvēlēties, kurā no vairākām ārstniecības iestādēm tā strādās turpmākos trīs gadus. Treškārt, tad, ja persona vēlas strādāt citā ārstniecības iestādē Latvijā vai izbraukt no Latvijas, tai ir iespēja atmaksāt apmācībai rezidentūrā izlietos valsts budžeta līdzekļus, turklāt šie līdzekļi jāatmaksā nevis uzreiz, bet gan pakāpeniski.³⁶¹

³⁶⁰ 2006-31-01, 14.2.–14.3., 18.4. punkts.

³⁶¹ 2011-14-03, 13.2., 18.3. punkts.

4.2.3. Nodokļu joma

Lietā Nr. 2016-14-01 par solidaritātes nodokli darba ņēmējiem Satversmes tiesa, pirmkārt, vispārīgi raksturoja tiesiskās vienlīdzības principa piemērošanu nodokļu tiesību jomā un, otrkārt, kontekstā ar šo principu aplūkoja dažādām nodokļa maksātāju grupām noteiktās atšķirīgās nodokļa likmes.

Visupirms Satversmes tiesa norādīja, ka pēc jauna nodokļa ieviešanas attiecīgā regulējuma izmaiņas vienmēr pašas par sevi izšķir divas personu grupas, proti: personas, kas ir nodokļa maksātājas, un personas, kam nodoklis nav jāmaksā, un vienlaikus paredz arī atšķirīgu attieksmi pret šīm grupām. Tomēr tas apstāklis vien, ka jauna nodokļa regulējuma ietvaros abu šo personu grupu tiesības ir reglamentētas pēc būtības atšķirīgi, pats par sevi vēl nav tiesiskās vienlīdzības principa pārkāpums. Savukārt, vērtējot likumdevēja rīcības brīvības robežas attiecībā uz kāda nodokļa noteikšanu konkrētam objektam, jāņem vērā, ka jauna nodokļa ieviešana ir ar valsts attīstības prioritātēm saistīts politiskas izšķiršanās jautājums. Likumdevēja izšķiršanās par to, kāds nodoklis būtu nepieciešams, ir lietderības jautājums. Nodokļu maksāšanas pienākums pats par sevi neaizskar personai Satversmē noteiktās pamattiesības. Līdz ar to Satversmes 91. pantā noteiktās pamattiesības nav aplūkojamas atrauti no personas konstitucionālā pienākuma maksāt pienācīgā kārtībā noteiktus nodokļus. Tiesa secināja, ka nodokļa subjekts un objekts izskatāmās lietas apstākļos paši par sevi nerada tiesiskās vienlīdzības principa pārkāpumu, proti, izskatāmajā lietā atšķirīga attieksme pret salīdzināmajām grupām izriet no noteiktajām nodokļa likmēm.³⁶²

Nosakot jaunu nodokli, valstij ir jāpārliciecinās par tiesiskās vienlīdzības principa un citu no Satversmes izrietošo nodokļu politikas principu ievērošanu, samērojot personas tiesības ar nepieciešamību nodrošināt visas sabiedrības labklājību un radot tādu nodokļa regulējumu, kas būtu vērsts uz šo principu iedzīvināšanu un īstenošanu. Vērtējot Saeimas argumentu, ka atšķirīgās nodokļa likmes tika noteiktas ar mērķi sniegt īpašu atbalstu atsevišķām solidaritātes nodokļa maksātāju grupām (piemēram, strādājošiem pensionāriem un personām ar invaliditāti), Satversmes tiesa uzsvēra: likumdevējam, paredzot šādu īpašu regulējumu, kas vērsts uz noteikta mērķa sasniegšanu, ir jāsniedz speciāls pamatojums tam, kādā ziņā tieši konkrētā personu grupa atrodas citādā, atšķirīgā situācijā nekā pārējās personas.³⁶³

Satversmes tiesa norādīja, ka viens no jautājumiem, kas likumdevējam jāapsver, lai noskaidrotu, vai attiecīgais nodoklis būs efektīvs, ir nodokļa administrēšanas izmaksas. Tomēr administrēšanas izmaksas nevar būt pamats tam, lai radītu nevienlīdzīgu nodokļa likmju sadalījumu starp salīdzināmos apstākļos esošiem nodokļa maksātājiem. Administrēšanas

³⁶² 2016-14-01, 22.1., 23. punkts.

³⁶³ 2016-14-01, 27., 27.1. punkts.

vienkāršība, kas izskatāmās lietas apstākļos izpaužas kā sociālās apdrošināšanas ietvaros noteikto likmju pārņemšana, nav objektīvs pamats konkrētu solidaritātes nodokļa likmju izvēlei pēc būtības, nosakot jauna nodokļa maksāšanas pienākumu patstāvīga regulējuma ietvaros. Proti, administrēšanas vienkāršība pati par sevi nepamato to, ka pastāvētu kāds objektīvs kritērijs, kas prasītu pret solidaritātes nodokļa maksātājiem izturēties atšķirīgi, diferencējot nodokļa likmi. Ja nodokļa maksāšanas pienākums ir noteikts konkrētam subjektu lokam un balstīts uz noteiktu nodokļa objektu, tad atšķirīgu nodokļa likmju piemērošanai jābūt pamatotai ar objektīvām atšķirībām nodokļa subjektu starpā saistībā ar likumdevēja izraudzīto nodokļa objektu. Tātad administrēšanas vienkāršība nevar būt vienīgais objektīvais pamats atšķirīgas attieksmes noteikšanai pret savstarpēji salīdzināmām solidaritātes nodokļa maksātāju grupām.³⁶⁴

Visbeidzot tika izvērtēts Saeimas arguments, ka nodokļa likmju atšķirības ir nelielas un attiecas tikai uz nelielu nodokļa maksātāju skaitu. Satversmes tiesa atzina: fakts, ka solidaritātes nodokļa maksātāju skaits ir neliels, pats par sevi nevar pamatot atšķirīgu attieksmi, proti, nodokļa likmju diferencēšanu pēc tādiem kritērijiem, kas nav vērsti uz konkrētā nodokļa mērķi. Likumā nav iespējams noregulēt katras personas konkrēto situāciju, tomēr likumam būtu jānodrošina pietiekami diferencēta attieksme, lai tā norma atšķirīgā tiesiskā un faktiskā situācijā neizraisītu neatbilstību Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertajam tiesiskās vienlīdzības principam. Konkrētajā gadījumā visi solidaritātes nodokļa maksātāji atrodas salīdzināmos apstākļos. Līdz ar to attieksmei pret šīm personām jābūt vienādai. Atšķirīgu attieksmi pret konkrētu solidaritātes nodokļa maksātāju grupu likumdevējs var paredzēt tikai tad, ja šādi attieksmei ir leģitīms mērķis. Leģitīms mērķis šajā gadījumā būtu tādu apsvērumu kopums, kuri pamatotu to, ka starp solidaritātes nodokļa maksātājiem pastāv tādas atšķirības, kas prasa noteikt atšķirīgas nodokļa likmes. Tiesa norādīja, ka to ieņēmumu lielums, kuri tiek iekasēti valsts budžetā no solidaritātes nodokļa, nav uzskatāms par atšķirīgas attieksmes, tas ir, pamattiesību ierobežojuma, leģitīmo mērķi. Nozīmīgs budžeta ieņēmumu apjoms (nodokļa fiskālais efekts) pats par sevi nevar tikt izmantots kā attaisnojums pamattiesību ierobežojumam Satversmes 91. panta pirmā teikuma izpratnē. Satversmes tiesa atzīmēja arī to, ka solidaritātes nodoklis dod tādu ieguldījumu valsts budžetā, kas ļauj finansēt sabiedrībai nozīmīgus pasākumus. Tomēr likumdevējam, rūpējoties par to, lai valsts budžeta ieņēmumi būtu pietiekami, ir pienākums izstrādāt tādu nodokļa regulējumu, kas nodrošinātu ienākumu taisnīgu un solidāru pārdali sabiedrībā, īstenojot efektīvu un savlaicīgu nodokļu politiku. Izskatāmajā lietā tas nozīmē noteikt tādas solidaritātes nodokļa likmes, kam ir objektīvs un saprātīgs pamats.

³⁶⁴ 2016-14-01, 27.2. punkts.

Tā kā atšķirīgai attieksmei pret solidaritātes nodokļa maksātāju grupām, kas noteikta ar Solidaritātes nodokļa likuma 6. pantu, nav leģitīma mērķa, šī apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.³⁶⁵

Līdzīgus apsvērumus kā iepriekš aplūkotajā lietā Satversmes tiesa izmantoja arī lietā Nr. 2016-16-01 par solidaritātes nodokli darba devējiem.

Savukārt lietā Nr. 2017-28-0306 tika vērtētas nekustamā īpašuma nodokļa likmju atšķirības tiesiskās vienlīdzības principa un diskriminācijas aizlieguma principa aspektā. Apstrīdētā norma reglamentēja kārtību, kādā nekustamā īpašuma nodokļa maksātājam piemēro samazinātās nodokļa likmes, ja īpašumā deklarēta ārzemnieka dzīvesvieta. Samazinātās nodokļa likmes piemēro vienīgi tad, ja ārzemniekam dzīvesvieta Latvijā bija deklarēta 1. janvārī septiņus gadus pirms attiecīgā taksācijas gada. Turpretī gadījumā, ja nodokļa objektā dzīvesvieta ir deklarēta Latvijas pilsonim vai nepilsonim, šāda papildu prasība netiek izvirzīta. Tādējādi nekustamā īpašuma nodokļa maksātājam, kura īpašumā deklarēta Latvijas pilsoņa, nepilsoņa vai apstrīdētajā normā noteiktajai prasībai atbilstoša ārzemnieka dzīvesvieta, piemēro samazinātās nodokļa likmes, savukārt nekustamā īpašuma nodokļa maksātājam, kura īpašumā deklarēta tāda ārzemnieka dzīvesvieta, kurš neatbilst apstrīdētajā normā noteiktajai prasībai, piemēro nekustamā īpašuma nodokļa pamatlikmi.³⁶⁶

Satversmes tiesa atzina, ka apstrīdētajā normā ietvertā prasība citas Eiropas Savienības dalībvalsts, Eiropas Ekonomikas zonas valsts vai Šveices Konfederācijas pilsoni, kurš ir izmantojis brīvas pārvietošanās tiesības, īpaši nošķir no Latvijas pilsoņiem un nepilsoņiem salīdzināmā situācijā. Šāda prasība pati par sevi nav saderīga ar brīvas pārvietošanās tiesību būtību un pārkāpj diskriminācijas aizlieguma principu pilsonības dēļ. Savukārt ar apstrīdēto normu noteiktajai atšķirīgajai attieksmei pret nodokļa maksātājiem, kuru īpašumā deklarēta tāda ārzemnieka dzīvesvieta, kurš nav citas Eiropas Savienības dalībvalsts, Eiropas Ekonomikas zonas valsts vai Šveices Konfederācijas pilsonis, nav leģitīma mērķa. Ievērojot minēto, Satversmes tiesa atzina apstrīdēto normu par neatbilstošu Satversmes 91. pantam.³⁶⁷

Lietā Nr. 2017-35-03 tika vērtēts, vai Satversmes 91. panta pirmajam teikumam kopsakarā ar Satversmes 105. panta pirmo teikumu atbilst kārtība, kādā piemēro nekustamā īpašuma nodokļa samazināto likmi personām, kurām pieder daudzdzīvokļu māja, kura nav sadalīta dzīvokļu īpašumos, vai telpu grupa nedzīvojamā ēkā, kuras lietošanas veids ir dzīvošana. Minētās personas tika salīdzinātas ar tādām personām, kurām pieder dzīvokļa īpašums vai viendzīvokļa māja. Pirmajai personu grupai samazināto nodokļa likmi piemēro par

³⁶⁵ 2016-14-01, 27.3. punkts.

³⁶⁶ 2017-28-0306, 8., 13. punkts.

³⁶⁷ 2017-28-0306, 15.4.1.–15.4.2. punkts.

30 kvadrātmetriem uz katru īpašumā deklarēto personu, turpretī otrajai personu grupai to piemēro neatkarīgi no telpu platības, kas piekrīt attiecīgajā īpašumā dzīvesvietu deklarējušai personai. Satversmes tiesa uzsvēra, ka Satversmes 91. panta pirmais teikums kopsakarā ar Satversmes 105. panta pirmo teikumu liedz izdot tādas tiesību normas, kas bez objektīva un saprātīga pamata pieļauj atšķirīgu attieksmi pret vienādos un salīdzināmos apstākļos esošiem nodokļa maksātājiem. Spriedumā atzīts, ka apstrīdētajā normā ietvertais kritērijs – vienai dzīvesvietu deklarējušai personai piekrītošo telpu platība – atspoguļo pašvaldības izšķiršanos par konkrētam nekustamā īpašuma nodokļa objektam piemērojamā nodokļa aprēķināšanas principu un šī izšķiršanās var būt pamatota gan ar tiesiskiem, gan lietderības apsvērumiem. Atsaucoties uz savu līdzšinējo judikatūru nodokļu tiesību jomā, tiesa norādīja: pārbaudot atšķirīgās attieksmes samērīgumu kopsakarā ar Satversmes 105. panta pirmo teikumu, jāņem vērā tas, ka nodokļu tiesību specifika ietekmē konstitucionālās kontroles apjomu. Proti, ja ir ievēroti vispārējie tiesību principi un citas Satversmes normas, izšķiršanās par to, kāda nodokļa likme vai kāds nodokļa aprēķināšanas princips būtu samērīgs un nepieciešams, ir politikas un lietderības jautājums. Satversmes tiesa secināja, ka izraudzītajam nodokļa aprēķināšanas principam ir saprātīgs izskaidrojums, jo Rīgas dome, nosakot vienai dzīvesvietu deklarējušai personai piekrītošo telpu platību, izmantojusi statistikas datus. Aprēķinot nodokļa apmēru saskaņā ar apstrīdēto normu, Rīgas dome izmanto tās rīcībā jau esošu informāciju, kura neprasa papildu apstrādi vai izvērtēšanu. Turpretim tad, ja nodokļa aprēķināšanai nepieciešamie dati būtu jāpieprasa no citām valsts institūcijām vai pašiem nodokļa maksātājiem, varētu samazināties nodokļa aprēķināšanas efektivitāte.³⁶⁸

4.2.4. Izglītības joma

Tādu tiesību normu, kas regulē izglītības jomu, atbilstība Satversmes 91. pantam vērtēta lietās Nr. 2004-18-0106, Nr. 2011-14-03, Nr. 2018-12-01, Nr. 2018-22-01 un Nr. 2019-20-03.

Lietā Nr. 2018-12-01 tika vērtēts tiesiskais regulējums par izglītības ieguves valodu valsts un pašvaldību izglītības iestādēs, kuras īsteno mazākumtautību izglītības programmas pamatzglītības un vidējās izglītības pakāpē. Pieteikuma iesniedzējs uzskatīja, ka apstrīdētās normas neatbilst citstarp Satversmes 91. panta otrajam teikumam, kas aizliedz pie mazākumtautībām piederošu personu diskrimināciju uz valodas pamata. Savukārt Satversmes tiesa norādīja, ka izglītojamie, kuru dzimtā valoda ir nevis valsts valoda, bet kāda cita valoda, neatrodas salīdzināmos apstākļos ar izglītojamiem, kuru dzimtā valoda ir valsts valoda. Proti, personām, kuru dzimtā valoda nav valsts valoda, nav tiesību prasīt atšķirīgas attieksmes

³⁶⁸ 2017-35-03, 9., 15., 15.1.–15.2. punkts.

nodrošināšanu attiecībā uz izglītības ieguves valodu valsts izglītības sistēmā ietilpstošajās valsts un pašvaldību izglītības iestādēs. Turklāt izglītojamie, kas izvēlējušies iegūt izglītību atbilstoši mazākumtautību izglītības programmām, nav salīdzināmi ar izglītojamiem, kas padziļināti apgūst kādu no Eiropas Savienības valstu valodām. Tāpat viņi nav salīdzināmi ar tiem pie mazākumtautībām piederošiem izglītojamiem, kuri mācās izglītības iestādēs, kas īsteno mazākumtautību izglītības programmas saskaņā ar Latvijas Republikas divpusējiem vai daudzpusējiem starptautiskajiem līgumiem. Tā kā diskriminējoša attieksme nav konstatējama, apstrīdētās normas atbilst Satversmes 91. panta otrajam teikumam.³⁶⁹ Līdzīgus apsvērumus Satversmes tiesa izteica arī lietā Nr. 2018-22-01, kurā tika vērtēts tiesiskais regulējums par mācību valodu privātajās izglītības iestādēs,³⁷⁰ un lietā Nr. 2019-20-03, kurā tika vērtēts tiesiskais regulējums par latviešu valodas apguvi pirmsskolas izglītības posmā.³⁷¹

Jāpiebilst, ka lietā Nr. 2019-20-03 pieteikumu iesniedzēji citstarp norādīja, ka apstrīdētās normas rada nepamatotu vienādu attieksmi pret divām mazākumtautību izglītojamo grupām (proti, bērniem ar īpašām vajadzībām esot nepieciešama atšķirīga attieksme attiecībā uz valodas lietošanu). Izvērtējusi minētos apsvērumus, Satversmes tiesa atzina, ka Satversmes 91. pantā ir ietverts ne tikai uz aizliegtu kritēriju – bērna īpašās vajadzības – balstītas nevienlīdzīgas attieksmes aizliegums, bet arī valsts pienākums īstenot papildu pasākumus, lai pēc iespējas nodrošinātu to, ka aizliegtais kritērijs nav šķērslis bērnam izmantot Satversmē ietvertās tiesības, tostarp tiesības uz izglītību. Vienlaikus tiesa uzsvēra, ka mazākumtautībai piederošam bērnam ar īpašām vajadzībām ir īpašs risks tikt izstumtam no sabiedrības, tādēļ valsts valodas apgūšana šādā situācijā ir vēl jo svarīgāka. Latvijā tiek īstenoti īpaši pasākumi, lai bērns ar īpašām vajadzībām iekļautos izglītības sistēmā. Tādējādi apstrīdētās normas atbilst Satversmes 91. pantam.³⁷²

4.2.5. Veselības aizsardzības joma

Lietā Nr. 2008-37-03 par zāļu iegādes izdevumu kompensāciju Satversmes tiesa aplūkoja tiesiskās vienlīdzības principu kopsakarā ar Satversmes 111. pantā ietvertajām tiesībām uz veselības aizsardzību. Tiesa atzina, ka mūsdienu medicīnas un zinātnes straujās attīstības rezultātā ir pieejams plašs dažādu slimību ārstēšanai paredzēto zāļu un medicīnisko ierīču klāsts. Taču valstu finanšu resursi ir ierobežoti un tās nevar apmaksāt ikvienam iedzīvotājam visas tam nepieciešamās zāles, medicīniskās ierīces un ārstēšanu. Līdzekļu piešķiršana vienai pacientu grupai vienlaikus nozīmē to, ka citai pacientu grupai šie līdzekļi

³⁶⁹ 2018-12-01, 21.1.–21.3. punkts.

³⁷⁰ 2018-22-01, 23.1.–23.2. punkts.

³⁷¹ 2019-20-03, 21. punkts.

³⁷² 2019-20-03, 23., 26.1., 26.3. punkts.

tiek liegti. Tāpēc faktiski ikvienai valstij nākas saskarties ar grūto uzdevumu sadalīt resursus un līdz ar to noteikt, kam, kādos apstākļos un kāda veida ārstēšana tiks apmaksāta. Pasaulē nav izstrādāti universāli kritēriji, pēc kuriem šajā ziņā varētu noteikt prioritātes, tāpēc valstij ir liela rīcības brīvība šo jautājumu izlemšanā. Tomēr šī rīcības brīvība nav neierobežota. Pirmkārt, valstij jānodrošina tiesības uz veselības aizsardzību vismaz minimālajā līmenī. Otrkārt, nav pieļaujama neatbilstoša veselības aprūpes resursu sadale. Valstij ir pienākums nodrošināt efektīvu resursu izmantošanu un panākt taisnīgu līdzsvaru veselības aprūpei atvēlēto finanšu resursu sadalē, ievērojot atsevišķu pacientu nepieciešamību saņemt dārgus veselības aprūpes pakalpojumus un vispārējo nepieciešamību nodrošināt veselības aprūpes pieejamību pēc iespējas lielākai sabiedrības daļai. Ar apstrīdētajām normām nosakot kompensācijas apmēra ierobežojumu 10 000 latu apmērā vienam pacientam 12 mēnešu periodā, valsts ir centusies panākt to, lai varētu sniegt atbalstu pēc iespējas lielākam pacientu skaitam. Līdz ar to var veidoties arī tāda situācija, ka noteiktā ierobežojuma dēļ kāda persona faktiski nespēj iegādāties tai nepieciešamās zāles. Savukārt tad, ja šāda ierobežojuma nebūtu, varētu veidoties citāda situācija, proti, individuālajam zāļu kompensācijas mehānismam paredzētie līdzekļi tiktu iztērēti, sniedzot atbalstu tikai nedomdzem cilvēkiem, kuriem nepieciešamas ļoti dārgas zāles. Tādējādi ar apstrīdētajām normām noteiktais ierobežojums ir balstīts uz saprātīgiem apsvērumiem. Tā kā atšķirīgajai attieksmei ir leģitīms mērķis un ir ievērots samērīguma princips, apstrīdētās normas atbilst Satversmes 91. pantam.³⁷³

Lietā Nr. 2014-08-03 Satversmes tiesa vērtēja tādu tiesību normu satversmību, kuras neparedzēja valsts finansējumu dzemdībpalīdzības pakalpojumiem, kas sniegti ārpus valsts nodrošinātās veselības aprūpes pakalpojumu finansēšanas sistēmas. Tiesa norādīja, ka likumdevējs ir garantējis visām sievietēm iespēju saņemt bezmaksas dzemdībpalīdzību valsts izveidotās apmaksāto veselības aprūpes pakalpojumu sistēmas ietvaros. Valsts šajā jomā ir nodrošinājusi veselības aprūpes pakalpojumu esību un pieejamību, un tai nav pienākuma garantēt dzemdībpalīdzību kādā citā personai vēlamā vietā un veidā ārpus minētās sistēmas. Līdz ar to sievietes, kurām palīdzība plānotu fizioloģisku dzemdību gadījumā tiek sniegta valsts nodrošinātās veselības aprūpes pakalpojumu finansēšanas sistēmas ietvaros, un sievietes, kurām šāda dzemdībpalīdzība tiek sniegta ārpus minētās sistēmas, atrodas atšķirīgos apstākļos un šīs grupas nav salīdzināmas. Tā kā personu grupas neatrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos, apstrīdētās normas atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.³⁷⁴

³⁷³ 2008-37-03, 12.1.3., 12.4.1.–12.4.2. punkts.

³⁷⁴ 2014-08-03, 12.–13. punkts.

4.2.6. Valsts dienesta joma

Lietā Nr. 2001-06-03 par Saeimas deputātiem paredzētajām kompensācijām Satversmes tiesa atzina, ka visiem parlamenta locekļiem savā starpā jābūt formāli vienlīdzīgiem. Satversmes 91. pantā ietvertais vispārējais tiesiskās vienlīdzības princips šo noteikumu vēl nostiprina. No tā izriet: ikvienam neatkarīgi no sociālajām atšķirībām, arī no mantiskā stāvokļa, ir jābūt vienlīdzīgām iespējām kļūt par parlamenta locekli un ievēlēšanas gadījumā īstenot mandātu ar citiem deputātiem vienlīdzīgos apstākļos. Turklāt katram deputātam pienākas vienlīdz augsti aprēķināts atalgojums neatkarīgi no tā, vai dzīvojamā telpa viņam pieder vai viņš to īrē, kā arī neatkarīgi no tā, cik tālu no Rīgas viņš dzīvo u. tml. Izņēmums atalgojuma ziņā, pamatojoties uz svarīgiem apstākļiem, ir atzīstams tikai attiecībā uz tiem Saeimas locekļiem, kuri saskaņā ar Saeimas lēmumu pilda sevišķas parlamentārās funkcijas, piemēram, uz Saeimas priekšsēdētāju vai Saeimas sekretāru.³⁷⁵

Lietā Nr. 2003-12-01 par ierēdņa amata atstāšanu pēc pensijas vecuma sasniegšanas Satversmes tiesa secināja, ka valstij ir pienākums nodrošināt vienlīdzīgu pieeju valsts civildienestam, tomēr darbs civildienestā atšķiras no privātajā sektorā veicamā darba gan pēc tiesisko attiecību nodibināšanas juridiskajiem aspektiem, gan veicamā darba mērķiem. Ierēdņi ir valsts amatpersonas, kam uzticēta valsts uzdevumu pildīšana valsts pārvaldes sistēmā. Ierēdņi ir tādās publiski tiesiskajās attiecībās ar valsti, kurās, pretēji darba tiesībās noteiktajam, nepastāv līgumslēdzēju pušu vienlīdzības princips. Ņemot vērā ierēdņu lomu un uzdevumus valsts pārvaldes funkciju īstenošanā, valsts vienpusēji regulē arī ierēdņu pilnvaras, darba tiesību aizsardzību, ieskaitot atalgojumu un sociālās garantijas, kā arī dienesta attiecību izbeigšanu. Viens no priekšnoteikumiem tam, lai persona varētu pildīt valsts dienestu, ir tās atbilstība noteiktajam vecumam. Proti, apstrīdētā norma paredz ierēdņa maksimālo vecumu, pielīdzinot to valsts noteiktajam pensijas vecumam. Visas sabiedrības interesēs ir nodrošināt to, lai ierēdņu “korpuss” (kopums) nenovecotu un tiktu uzturēts civildienestā nodarbināto personu līdzsvars vecuma ziņā. Turklāt ierēdņu darbs civildienestā ir ne tikai ierēdņu, bet arī visas sabiedrības nodarbinātības politikas jautājums – ierobežojot tiesības strādāt personām, kurām jau ir nodrošināts iztikas avots, proti, pensija, tiek paplašinātas iespējas strādāt tām personām, kuras sev iztiku var pelnīt tikai ar darbu. Tādējādi atšķirīgā attieksme pret civildienestā strādājošiem atkarībā no viņu vecuma ir attaisnojama.³⁷⁶

Lietā Nr. 2007-08-01 tika vērtēta tiesību norma, kas uzlika pienākumu Biroja amatpersonām, kurām nav augstākās izglītības, uzsākt studijas augstākās izglītības iestādē. Satversmes tiesa atzina, ka Biroja amatpersonai sava teorētiskā un praktiskā sagatavotība

³⁷⁵ 2001-06-03, secinājumu daļas 8. punkts.

³⁷⁶ 2003-12-01, 7.–10. punkts.

attiecīgo pienākumu pildīšanai ir jāapliecina valsts atzītā izglītības procesā. Labums, ko sabiedrība gūst no šā formālā kritērija piemērošanas, visupirms ir drošība par to, ka Biroja amatpersonas pienākumu pildīšana ir uzticēta personām, kuru teorētiskā un praktiskā sagatavotība ir pietiekama. Persona, kas uzkrājusi atbilstošas zināšanas, izkopusi mācīšanās prasmi un attīstījusi saskarsmi ar citiem sabiedrības locekļiem nepieciešamās spējas, daudz labāk izprot citu cilvēku pamattiesības un var nodrošināt šo tiesību aizsardzību augstākā līmenī. Tiesa secināja, ka apstrīdētā norma ieviesta, lai nodrošinātu saudzējošu pāreju uz jauno regulējumu – lai personas, kurām nav augstākās izglītības, to attiecīgā laika posmā varētu iegūt un tām nebūtu jāpamet darbs Birojā. Tādējādi apstrīdētajai normai ir objektīvs un saprātīgs pamats, tā ir samērīga un līdz ar to atbilst Satversmes 91. un 106. pantam.³⁷⁷

Lietās Nr. 2015-10-01 un Nr. 2015-22-01 tika vērtēta tiesību norma, kas noteica amatu savienošanas ierobežojumus tiesnešiem. Atbilstoši minētajai normai tiesnesis atšķirībā no citiem vecākiem nedrīkstēja sniegt asistenta pakalpojumu savam bērnam ar invaliditāti. Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētajā normā tiesnešiem noteiktais amatu savienošanas aizliegums nav absolūts. Tiesneša amatu ir atļauts savienot ar apstrīdētajā normā norādītajiem amatiem, piemēram, pedagoga, zinātnieka, profesionāla sportista un radošo darbu. To ir atļauts savienot arī ar saimniecisko darbību, ja šīs darbības ietvaros tiek gūti ienākumi no lauksaimnieciskās ražošanas, mežizstrādes, zvejniecības, lauku tūrisma vai prakses ārsta profesionālās darbības, kā arī saimniecisko darbību, kura tiek veikta, pārvaldot amatpersonai piederošo nekustamo īpašumu, kā arī tāda pilnvarojuma izpildi, uz kura pamata amatpersona rīkojas sava radnieka vārdā, ja tas nerada interešu konfliktu. Tādējādi likumdevējs, nosakot ar tiesneša amatu savienojamos amatus un nodarbošanās veidus, par būtiskiem atzinis tiesneša kā indivīda autonomijas nosacījumus, kas izriet no viņa radniecības saitēm (radnieka pilnvarojumu izpilde), viņam piederošo īpašumu pārvaldīšanas (piemēram, mežizstrāde, lauku tūrisms) un individuālās profesionālās darbības (piemēram, ārsta prakse, pedagoģiskā darbība). Likumdevējs atzinis, ka šie nosacījumi nerada tiesnesim interešu konflikta risku neatkarīgi no viņa gūtās atlīdzības vai cita veida finansiālā ieguvuma apjoma. Tomēr Saeima nav sniegusi argumentus tam, kāpēc tieši asistenta pakalpojuma sniegšana savam bērnam ar invaliditāti pretstatā visiem citiem apstrīdētajā normā pieļautajiem nodarbošanās veidiem nostādītu tiesnesi interešu konflikta situācijā. Tāpat nav sniegts pamatojums tam, kāpēc tiesneša amata savienošana ar asistenta pakalpojuma sniegšanu savam bērnam ar invaliditāti tiesneša neatkarību pakļautu lielākam riskam nekā tiesneša amata savienošana ar apstrīdētajā normā pieļautajiem nodarbošanās veidiem. Satversmes tiesa uzsvēra: lai gan likumā nav iespējams

³⁷⁷ 2007-08-01, 14., 15.3.–15.4. punkts.

noregulēt katras personas konkrēto situāciju, tomēr likumam būtu jānodrošina pietiekami diferencēta attieksme, lai norma atšķirīgā tiesiskā un faktiskā situācijā neizraisītu neatbilstību Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertajam tiesiskās vienlīdzības principam.³⁷⁸ Līdzīgu apsvērumu dēļ par neatbilstošu Satversmes 91. panta pirmajam teikumam tika atzīta arī lietā Nr. 2015-22-01 apstrīdētā norma, kas liedza tiesnesim sniegt asistenta pakalpojumu viņa ģimenē ar nedalītu māsasimniecību dzīvojošai pilngadīgai personai ar invaliditāti.³⁷⁹

Valsts amatpersonas amatu savienošanas ierobežojumi vērtēti arī lietā Nr. 2019-03-01 par aizliegumu savienot pašvaldības deputāta amatu ar tādas attiecīgās pašvaldības iestādes vadītāja vai viņa vietnieka amatu, kura īsteno sociālo funkciju. Satversmes tiesa atzina, ka valsts amatpersonas statuss nozīmē īpašu tiesisku attiecību pastāvēšanu starp personu un valsti un ir cieši saistīts ar valsts funkciju pildīšanu. Nosacījums par īpašu uzticamību un lojalitāti pret valsti ir pamatā ar amatpersonas statusu saistītajiem ierobežojumiem, kas paši par sevi nav uzskatāmi par neatbilstošiem tiesiskās vienlīdzības principam. Apstrīdētajā normā ietvertu amatu savienošanas ierobežojumu mērķis ir nodrošināt to, ka persona pašvaldībā vienlaikus neieņem vairākus tādus amatus, kuri atrodas padotības attiecībās. Proti, pašvaldības domes uzdevums ir uzraudzīt pašvaldības iestāžu darbu, bet, ja pašvaldības domes deputāts vienlaikus ir arī pašvaldības iestādes vadītājs, tas var tieši skart šīs uzraudzības veikšanu, jo pašvaldības domes deputāti pieņem lēmumus, kas tieši ietekmē domes padotībā esošās iestādes. Tomēr publisko amatu nesavienojamības princips ļauj paredzēt arī izņēmumus, kuru noteikšanā likumdevējam ir zināma rīcības brīvība. Konkrētajā gadījumā likumdevējs ir paredzējis izņēmumu no apstrīdētajā normā paredzētā ierobežojuma, nosakot, ka pašvaldības domes deputāts drīkst ieņemt vadītāja amatu iestādē, kas veic tādas pašvaldību autonomās funkcijas kā gādāt par iedzīvotāju izglītību, rūpēties par kultūru un sekmēt tradicionālo kultūras vērtību saglabāšanu un tautas jaunrades attīstību, nodrošināt veselības aprūpes pieejamību, kā arī veicināt iedzīvotāju veselīgu dzīvesveidu un sportu. Apstrīdētā norma nav pieņemta patvaļīgi, un likumdevēja izraudzītais risinājums nav acīmredzamā pretrunā ar vispārējiem tiesību principiem un citām Satversmes normām. Tādējādi likumdevējs, pieņemot apstrīdēto normu, savu rīcības brīvību ir izmantojis pienācīgi un nav pārkāpis tiesiskās vienlīdzības principu.³⁸⁰

4.2.7. Soda izpildes joma

Lietā Nr. 2003-22-01 tika vērtēta tiesību norma, kas paredzēja apturēt par darbspēju zaudējumu noteiktās atlīdzības izmaksu personām, kuras izcieš sodu brīvības atņemšanas vietā.

³⁷⁸ 2015-10-01, 18.1.–18.2. punkts; sk. arī 2015-22-01.

³⁷⁹ 2015-22-01, 16. punkts.

³⁸⁰ 2019-03-01, 11.1.–11.3., 15. punkts.

Satversmes tiesa atzina, ka personas ar invaliditāti, kurām piešķirta invaliditātes pensija, un personas ar invaliditāti, kurām piešķirta atlīdzība par darbspēju zaudējumu, atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos, taču apstrīdētā norma paredz atšķirīgu attieksmi pret tām. Proti, atlīdzības par darbspēju zaudējumu izmaksa personām, kuras atrodas brīvības atņemšanas vietā, tiek apturēta, bet invaliditātes pensijas izmaksa arī brīvības atņemšanas vietā turpinās. Tādējādi vienas ieslodzīto grupas īpašās vajadzības paliek neapmierinātas, turklāt tai netiek nodrošināta ne efektīva medicīniskā, ne pietiekama sociālā aprūpe, nedz arī finansiāls atbalsts zudušo ienākumu vietā. Tā kā apstrīdētajā normā paredzētajai atšķirīgajai attieksmei nav objektīva un saprātīga pamata, šī norma neatbilst Satversmes 91. un 109. pantam.³⁸¹

Lietā Nr. 2018-25-01 tika vērtēts tiesiskais regulējums, kas vīriešiem paredzēja atšķirīgu brīvības soda izciešanas režīmu salīdzinājumā ar sievietēm. Minētais regulējums noteica, ka vīrieši par smagiem un sevišķi smagiem noziegumiem izcieš brīvības atņemšanas sodu slēgtajā cietumā, bet sievietes par tāda paša smaguma noziegumu izdarīšanu izcieš sodu daļēji slēgtajā cietumā. Atšķirīgā soda izciešanas režīma dēļ notiesātajiem vīriešiem un sievietēm noteikts atšķirīgs tiesību un ierobežojumu apjoms. Šis atšķirības visuzskatāmāk izpaužas attiecībā uz ierobežojumiem komunikācijā ar ģimeni. Satversmes tiesa atzina, ka atšķirīgā attieksme pret notiesātajiem vīriešiem radusies, valstij īstenojot īpašus pasākumus notiesāto sieviešu tiesību nodrošināšanai un vēsturiski radušās dzimumu nevienlīdzības mazināšanai. Tomēr īpašie pasākumi nekādā ziņā nedrīkst izraisīt nelīdztiesīgu vai diferencētu standartu saglabāšanos un tie jāatceļ, kad tiek sasniegti mērķi, proti, ir nodrošinātas vienādas iespējas un līdztiesīga attieksme. Tāpēc likumdevējam ir periodiski jāpārliedz, vai īpašās grupas papildu aizsardzība joprojām ir nepieciešama. Satversmes tiesa norādīja, ka ģimenes attiecību saglabāšana ir vienlīdz svarīga kā notiesātajām sievietēm, tā notiesātajiem vīriešiem. Tādējādi tiesiskais regulējums, kas notiesātajiem vīriešiem paredz stingrāku soda izciešanas režīmu un no tā izrietošas atšķirīgas tiesības un ierobežojumus (īpaši tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību ierobežojumus) salīdzinājumā ar notiesātajām sievietēm, nenodrošina notiesāto vīriešu tiesību ievērošanu. Turklāt Satversmes tiesa noraidīja Saeimas argumentu, ka līdzšinējās kārtības grozīšana varētu radīt praktiskas grūtības. Likumdevējs nedrīkst ar ekonomiska rakstura apsvērumiem pamatot to, kādēļ gadiem ilgi nav pārskatīts tāds regulējums, kas paredz atšķirīgu attieksmi pret notiesātajiem vīriešiem. Līdz ar to Satversmes tiesa atzina, ka apstrīdētajā regulējumā paredzētajai atšķirīgajai attieksmei nav objektīva un saprātīga pamata, tāpēc minētais regulējums neatbilst Satversmes 91. pantam.³⁸²

³⁸¹ 2003-22-01, 9.–11., 12.2., 14. punkts.

³⁸² 2018-25-01, 20.1., 20.3., 23.3., 24., 27., 29.2., 29.3. punkts.

4.2.8. Procesuālo tiesību joma

Tiesiskās vienlīdzības princips procesuālo tiesību jomā Satversmes tiesā piemērots lietās Nr. 2002-09-01, Nr. 2007-25-01, Nr. 2010-01-01, Nr. 2013-04-01, Nr. 2013-09-01, Nr. 2016-07-01, Nr. 2017-10-01, Nr. 2019-11-01, Nr. 2020-05-01 un Nr. 2020-14-01.

Lietā Nr. 2002-09-01 tika vērtēta tiesību norma, kas nosaka sešu mēnešu termiņu konstitucionālās sūdzības iesniegšanai. Satversmes tiesa atzina, ka konstitucionālās sūdzības iesniedzējs neatrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos ar Satversmes tiesas likuma 17. panta pirmajā daļā norādītajiem publisko tiesību subjektiem, pēc kuru pieteikuma tiek īstenota abstraktā tiesību normu kontrole un kuriem nav noteikts termiņš pieteikuma iesniegšanai. Atšķirībā no konstitucionālās sūdzības iesniedzēja, kurš var vērsties Satversmes tiesā tikai sakarā ar savu pamattiesību aizskārumu, abstraktās tiesību normu kontroles subjekti tiesā var vērsties, lai aizstāvētu publiskās intereses.³⁸³

Lietā Nr. 2010-01-01 tika vērtēta tiesību norma, kas neparedzēja apelācijas instances tiesas sprieduma pārsūdzību administratīvo pārkāpumu lietās. Satversmes tiesa atzina, ka likumdevējam ir plaša rīcības brīvība pieņemt procesuālos likumus un gan noteikt lietu kategorijas, kuras attiecīgajos procesos tiek skatītas, gan arī lemt par dažādu kategoriju lietu izskatīšanas kārtību. Tāpat likumdevējam ir tiesības noteikt pamattiesībām atbilstošu lietu izskatīšanas, tostarp nolēmumu pārsūdzēšanas, kārtību. Mehāniska, pilnīgi vienāda procesa noteikšana visu kategoriju lietu skatīšanai nebūtu nedz iespējama, nedz arī vēlama. Starp tiesvedības procesiem ir objektīvas atšķirības, arī tādas, kas attiecas uz skartajām tiesiskajām attiecībām, tiesvedības uzsākšanu, pierādīšanas pienākumu, tiesas specializāciju vai pagaidu aizsardzības līdzekļu piemērošanu. Satversmes tiesa piebilda: savstarpēji salīdzinot dažādu tiesas procesu tiesisko regulējumu, neapšaubāmi būtu iespējams atrast pat vairākas visiem procesiem kopīgas pazīmes vai analogas īpašības, tomēr tās nevarētu kalpot par pamatu personas prasībai šos procesus pilnībā vienādot, piemēram, nosakot visu tiesas procesu dalībniekiem identiskas tiesības attiecībā uz tiesas nolēmumu pārsūdzēšanu. Likumdevējs ir tiesīgs katrā tiesvedības procesa veidā noteikt atšķirīgu regulējumu attiecībā uz nolēmumu pārsūdzēšanu kasācijas instances tiesā. Līdz ar to apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.³⁸⁴

Lietā Nr. 2013-04-01 tika vērtēta tiesību norma, kas civilprocesā paredzēja atlīdzināt izdevumus vienīgi par tādu juridisko palīdzību, kuru sniedzis advokāts. Satversmes tiesa secināja, ka šāda atšķirīga attieksme ir samērīga. Pamudinot personas saņemt juridisko palīdzību tieši no personas, kurai ir atbilstoša kvalifikācija, var ievērojami samazināt to

³⁸³ 2002-09-01, 3.1.–3.2. punkts.

³⁸⁴ 2010-01-01, 17. punkts.

gadījumu skaitu, kad tiesību aizsardzības līdzekļi tiesā netiek izmantoti pietiekami pareizi vai prasmīgi, kā arī uz sacīkstes principu balstīta tiesas procesa ietvaros sekmēt taisnīgāka iznākuma panākšanu. Tādējādi kvalificēta juridiskā palīdzība sekmē ne vien tās personas tiesību aizsardzību, kurai šī palīdzība tiek sniegta, bet arī visa tiesas procesa taisnīgu un efektīvu norisi. Turklāt kvalificētas juridiskās palīdzības izmantošana nodrošina arī to, ka tiesāšanās izdevumi, kas rodas juridiskās palīdzības saņēmējam, ir prognozējami un saprātīgi. Tādējādi civilprocesā tiek aizsargātas arī tās personas tiesības, kurai par sliktu civillietu ir izšķirta. Šī persona tiek pasargāta no riska, ka tai jāatlīdzina netaisnīgi izdevumi, proti, tādas izmaksas, kas nav saistītas ar juridiskās palīdzības sniegšanu konkrētajā lietā, vai nepamatoti augstas izmaksas.³⁸⁵

Lietā Nr. 2020-14-01 tika vērtēta tiesību norma, kas paredzēja civilprocesā samaksātās valsts nodevas atmaksu triju gadu laikā no brīža, kad tā iemaksāta valsts budžetā. Satversmes tiesa secināja, ka prasītājiem, kuru lietās tiesvedības ilgums nav pārsniedzis trīs gadus, ir iespēja iesniegt pieteikumu par valsts nodevas atmaksu, savukārt tiem prasītājiem, kuru lietās tiesvedības ilgums no viņiem neatkarīgu apstākļu dēļ ir pārsniedzis trīs gadus, apstrīdētajā normā noteiktais termiņš izbeidzas jau pirms tam, kad viņiem varētu rasties iespēja izmantot tiesības iesniegt pieteikumu par valsts nodevas atmaksu. Tādējādi apstrīdētā norma paredz vienādu attieksmi pret atšķirīgos apstākļos esošām personu grupām, turklāt šai attieksmei nav objektīva un saprātīga pamata. Proti, norma, kas noteiktai personu grupai tiesību izmantošanas termiņu padara atkarīgu no tādiem apstākļiem, kurus šīs personas faktiski nevar ietekmēt, ir uzskatāma par patvaļīgu, jo tā nav saistīta ar apstākļiem, kuri šīs personas būtiski atšķir no citiem šīs normas subjektiem. Šāda norma ir pretēja arī taisnīguma un tiesiskās drošības principiem. Līdz ar to apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.³⁸⁶

4.2.9. Vēlēšanu tiesību joma

Ar vēlēšanu tiesībām saistītu tiesību normu atbilstību tiesiskās vienlīdzības principam Satversmes tiesa vērtējusi lietās Nr. 2001-06-03, Nr. 2002-08-01, Nr. 2005-13-0106, Nr. 2014-03-01 un Nr. 2017-25-01.

Lietā Nr. 2001-06-03 par Saeimas deputātiem paredzētajām kompensācijām Satversmes tiesa atzina, ka vēlēšanu jomā ikvienam jābūt iespējai savas pilsoņa tiesības īstenot maksimāli vienlīdzīgā veidā. Tas attiecas ne vien uz aktīvo un pasīvo vēlēšanu tiesību īstenošanu šaurākā nozīmē, bet arī uz mandāta īstenošanu. Vēlēšanu tiesības un parlamentārās tiesības neatzīst

³⁸⁵ 2013-04-01, 24. punkts.

³⁸⁶ 2020-14-01, 9.–10., 12. punkts.

attiecībā uz deputāta statusu būtiskus, sevišķus, ar deputāta personu saistītus apstākļus, kas varētu attaisnot deputātu statusa atšķirības.³⁸⁷

Lietā Nr. 2002-08-01 par piecu procentu barjeru Saeimas vēlēšanās Satversmes tiesa aplūkoja Satversmes 6. pantā noteikto vienlīdzīgu vēlēšanu principu kā vienu no tiesiskās vienlīdzības principa aspektiem. Vienlīdzīgu vēlēšanu princips paredz, ka katram vēlētajam ir viena balss vai vienāds skaits balsu, ievēlamo deputātu skaits ir vienmērīgi sadalīts starp vēlēšanu apgabaliem un visu politisko partiju un vēlēšanu kandidātu iespējas ir vienlīdzīgas. Vienlīdzīguma princips nenozīmē, ka visiem kandidātu sarakstiem vienas vietas iegūšanai parlamentā jāsaņem pilnīgi vienāds vēlētāju balsu skaits. Pietiek ar to, ka ir vienlīdzīgas vēlēšanu kandidātu sarakstu iespējas iegūt deputātu vietas Saeimā. Iespējas ir vienlīdzīgas, ja valsts institūciju attieksme pret visiem kandidātu sarakstiem ir neitrāla. Tas attiecas uz kandidātu sarakstu vēlēšanu kampaņām, pieeju plašsaziņas līdzekļiem, kā arī partiju un to kampaņu publisko finansēšanu. Turklāt vienlīdzīgas iespējas var tikt īstenotas ne tikai tā, ka attieksme pret visām partijām ir vienāda neatkarīgi no to parlamentārās pārstāvības vai elektorāta atbalsta, bet arī tā, ka attieksme pret partijām ir atkarīga no rezultātiem, ko tās sasniegušas vēlēšanās. Satversmes tiesa atzina arī to, ka atkāpes no proporcionālās vēlēšanu sistēmas, arī procentuālās vēlēšanu barjeras noteikšana, nav vienlīdzīgu vēlēšanu principa pārkāpums. Vēlēšanu barjeras noteikšanu attaisno nepieciešamība izveidot parlamentu, kas būtu spējīgs saskaņoti darboties, pildot tam Satversmē noteiktās funkcijas. Tādējādi apstrīdētā norma nepārkāpj Satversmes 6. pantā noteikto vienlīdzīgu vēlēšanu principu un līdz ar to nav pretrunā arīdzan ar Satversmes 91. pantu, kurš paredz vienlīdzību cilvēktiesību, arī vēlēšanu tiesību, īstenošanā.³⁸⁸

Lietā Nr. 2005-13-0106 tika vērtēts aizliegums kandidēt Saeimas un pašvaldību domju vēlēšanās personām, kuras pēc 1991. gada 13. janvāra darbojušās Latvijas Komunistiskajā partijā vai citās pret Latvijas demokrātisko valsts iekārtu vērstās organizācijās vai arī bijušas PSRS, Latvijas PSR vai ārvalstu valsts drošības dienestu, izlūkdienestu vai pretizlūkošanas dienestu štata darbinieki. Satversmes tiesa atzina, ka apstrīdētās normas vispār atbilst augstāka juridiska spēka tiesību normām, tostarp arī Satversmes 91. pantam. Taču attiecībā uz pieteikuma iesniedzēju normas, kas nosaka ierobežojumus bijušajiem PSRS vai Latvijas PSR drošības dienestu štata darbiniekiem, tika atzītas par neatbilstošām augstāka juridiska spēka tiesību normām. Tiesa norādīja, ka personas, kuras savulaik cīnījās par Latviju kā neatkarīgu un demokrātisku valsti, un personas, kuras aktīvi iestājās pret to, nevar uzskatīt par vienlīdz bīstamām valsts drošībai, teritoriālajai vienotībai un demokrātijai. Tādējādi attieksmei pret

³⁸⁷ 2001-06-03, secinājumu daļas 8. punkts.

³⁸⁸ 2002-08-01, secinājumu daļa.

personām, kuras Latvijas valstij kritiskajā laikā izdarījušas nepārprotamu izvēli par labu Latvijai kā neatkarīgai un demokrātiskai republikai un sniegušas tai savu atbalstu, ir nepieciešama atšķirīga attieksme. Likumdevējs, nosakot vienlīdz smagus pasīvo vēlēšanu tiesību ierobežojumus visiem bijušajiem Valsts drošības komitejas štata darbiniekiem un neparedzot iespēju atšķirīgi izturēties pret personām, kuras ar savu rīcību sekmējušas Latvijas kā neatkarīgas un demokrātiskas republikas atjaunošanu, ir pieļāvis vienādu attieksmi pret personām, kas atrodas būtiski atšķirīgos apstākļos. Šādai attieksmei nav saprātīga un objektīva pamata. Gadījumos, kad persona ar aktīvu darbību ir pierādījusi savu pozitīvo attieksmi pret Latvijas valsti, turklāt publiski atzinusi, ka savulaik ir bijusi Valsts drošības komitejas štata darbinieks, nepastāv bažas, ka šī persona varētu būtiski apdraudēt Latvijas drošību, ja izvēli par tās piemērotību deputāta darbam izdarīs vēlētāji.³⁸⁹

³⁸⁹ 2005-13-0106, 20., 20.1., 20.2. punkts.

Izmantoto nolēmumu rādītājs

	Nolēmums	Nodaļa
1.	Satversmes tiesas 2001. gada 3. aprīļa spriedums lietā Nr. 2000-07-0409 “Par Ministru kabineta 1999. gada 6. jūlija noteikumu Nr. 249 “Grozījumi Ministru kabineta 1998. gada 6. oktobra noteikumos “Noteikumi par tirdzniecības kārtību tirgos, gadatirgos, ielu tirdzniecības vietās un izbraukumos”” 1.1. punkta atbilstību likuma “Par uzņēmējdarbību” 4. panta otrajai daļai un 32. panta pirmās daļas 1. punktam, Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam un “Vispārējās vienošanās par tarifiem un tirdzniecību” (VVT 1947) III panta 4. paragrāfam, Ministru kabineta iekārtas likuma 14. pantam un likuma “Par Igaunijas Republikas, Latvijas Republikas un Lietuvas Republikas līgumu par brīvo tirdzniecību ar lauksaimniecības precēm” 3. panta otrajai daļai”	1.1.; 1.3.1.; 1.3.3.; 2.1.; 2.2.2.; 2.5.
2.	Satversmes tiesas 2001. gada 26. jūnija spriedums lietā Nr. 2001-02-0106 “Par likuma “Par valsts pensijām” pārejas noteikumu 1. punkta (daļā par ārvalstnieku un bezvalstnieku, kuru pastāvīgā dzīvesvieta 1991. gada 1. janvārī bija Latvija, apdrošināšanas stāžu) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 89., 91. un 109. pantam un 1950. gada 4. novembra Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14. pantam un šīs konvencijas 1. protokola 1. pantam”	1.3.3.; 2.6.; 3.1.; 3.2.2.; 4.2.1.
3.	Satversmes tiesas 2001. gada 5. decembra spriedums lietā Nr. 2001-07-0103 “Par likuma “Par izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu” 2. panta un Ministru kabineta 1998. gada 31. augusta noteikumu Nr. 327 “Pieteikumu iesniegšanas un izskatīšanas, lēmumu pieņemšanas, darba garantiju un sociālo garantiju atjaunošanas un zaudējumu atlīdzības izmaksas kārtība”	1.1.

	3. punkta 1. apakšpunkta atbilstību Satversmes 91. un 92. pantam”	
4.	Satversmes tiesas 2002. gada 21. janvāra spriedums lietā Nr. 2001-09-01 “Par Ministru kabineta 2001. gada 27. februāra noteikumu Nr. 92 “Cukurbiešu piegādes apjomu noteikšanas kārtība cukurbiešu audzētājiem” 2.1. punkta daļā par cukurbiešu piegādes apjoma noteikšanu, pamatojoties uz cukurbiešu audzētājam 2000. gadā noteikto cukurbiešu piegādes apjomu, atbilstību Satversmes 91. pantam”	2.2.1.
5.	Satversmes tiesas 2002. gada 22. februāra spriedums lietā Nr. 2001-06-03 “Par Saeimas Prezidija 2000. gada 28. februāra “Noteikumu par kārtību, kādā no Saeimas budžeta kompensējami izdevumi, kas deputātam radušies, realizējot savas pilnvaras” 4., 5., 6., 7., 8. punkta un 9. punkta pirmā teikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam”	1.4.3.; 2.1.; 2.2.2.; 2.4.2.; 2.5.; 4.2.6.; 4.2.9.
6.	Satversmes tiesas 2002. gada 25. februāra spriedums lietā Nr. 2001-11-0106 “Par likuma “Par nodarbinātību” 6. panta pirmajā daļā ietvertās prasības par pastāvīgās uzturēšanās atļaujas nepieciešamību bezdarbnieka statusa iegūšanai atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 109. pantam”	2.1.; 2.2.2.; 2.3.1.; 3.2.2.; 4.2.1.
7.	Satversmes tiesas 2002. gada 19. marta spriedums lietā Nr. 2001-12-01 “Par likuma “Par valsts pensijām” pārejas noteikumu 26. punkta atbilstību Satversmes 91. un 109. pantam”	2.6.2.
8.	Satversmes tiesas 2002. gada 4. jūnija spriedums lietā Nr. 2001-16-01 “Par Prokuratūras likumā (33. panta pirmā daļa), Latvijas Republikas advokatūras likumā (14. panta 3. punkts) un Notariāta likumā (9. panta 3. punkts) ietvertās prasības par Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes atzinuma nepieciešamību atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 106. pantam”	2.2.2.; 2.4.2.; 2.6.2.; 3.2.1.;

9.	Satversmes tiesas 2002. gada 23. septembra spriedums lietā Nr. 2002-08-01 “Par Saeimas vēlēšanu likuma 38. panta pirmās daļas otrā teikuma atbilstību Satversmes 6., 8., 91. un 116. pantam”	4.2.9.
10.	Satversmes tiesas 2002. gada 21. oktobra spriedums lietā Nr. 2002-05-010306 “Par likuma “Par akcīzes nodokli” 4. panta 3. punkta un 10. panta piektās daļas, kā arī Ministru kabineta 2000. gada 10. oktobra noteikumu Nr. 349 “Muitas procedūras – ieviešana uz laiku – izpildes kārtība” 24. punkta daļā par transportlīdzeklim piemērojamiem muitas maksājumiem atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 89., 91. un 105. pantam, 1990. gada 26. jūnija Stambulas konvencijas par pagaidu ieviešanu 2. panta otrajai daļai un šīs konvencijas C pielikuma 7. pantam un 9. panta otrajai daļai, kā arī 1973. gada 18. maija Kioto konvencijas par muitas procedūru vienkāršošanu un harmonizēšanu F3 pielikuma 30. un 34. standartam”	1.1.
11.	Satversmes tiesas 2002. gada 26. novembra spriedums lietā Nr. 2002-09-01 “Par Satversmes tiesas likuma 19. ² panta ceturtās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 92. pantam”	1.1.; 1.3.3.; 2.1.; 2.2.2.; 2.4.1.; 4.2.8.
12.	Satversmes tiesas 2002. gada 23. decembra spriedums lietā Nr. 2002-15-01 “Par likuma “Par valsts pensijām” pārejas noteikumu 16. punkta 1. apakšpunkta daļā “no 1991. gada 1. janvāra” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91. un 109. pantam”	1.1.; 2.1.; 2.2.2.; 2.3.1.; 2.4.2.; 2.6.; 2.6.2.; 4.2.1.
13.	Satversmes tiesas 2002. gada 24. decembra spriedums lietā Nr. 2002-16-03 “Par Energoapgādes regulēšanas padomes “Dabas gāzes tarifu aprēķināšanas metodikas” 2.8. punkta 1. un 2. apakšpunkta (redakcijā, kādā tie izteikti ar Energoapgādes regulēšanas padomes 2000. gada 19. decembra rīkojuma Nr. 192 1. punktu) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam, likuma “Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem” 5. pantam un Enerģētikas likuma 84. panta pirmās daļas 5. punktam un	2.2.2.

	85. panta pirmās daļas 2. punktam (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2001. gada 1. oktobrim)”	
14.	Satversmes tiesas 2003. gada 10. janvāra spriedums lietā Nr. 2002-17-0103 “Par likuma “Par zemes privatizāciju lauku apvidos” 12. panta otrās daļas 1. un 3. punkta un Ministru kabineta 1997. gada 20. maija noteikumu Nr. 187 “Kārtība, kādā izmaksājama kompensācija naudā, dzēšot par bijušo zemes īpašumu lauku apvidos piešķirtos zemes īpašuma kompensācijas sertifikātus” 3.1., 3.2.2., 3.2.3. un 3.3. apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91. un 105. pantam”	1.1.
15.	Satversmes tiesas 2003. gada 20. maija spriedums lietā Nr. 2002-21-01 “Par Augstskolu likuma 27. panta ceturtās daļas un 28. panta otrās daļas teksta “vai uz laiku līdz 65 gadu vecuma sasniegšanai” un likuma “Par zinātnisko darbību” 29. panta piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 106. pantam”	1.4.3.; 3.2.1.; 4.2.2.
16.	Satversmes tiesas 2003. gada 30. jūnija lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2003-09-01 “Par Civilprocesa likuma 82. panta piektās daļas un 453. panta otrās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 92. pantam”	2.2.2.
17.	Satversmes tiesas 2003. gada 29. oktobra spriedums lietā Nr. 2003-05-01 “Par Krimināllikuma 271. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 100. pantam”	1.1.
18.	Satversmes tiesas 2003. gada 4. decembra spriedums lietā Nr. 2003-14-01 “Par Prokuroru izdienas pensiju likuma 2. panta sestās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam”	1.1.; 2.3.; 2.3.2.; 2.6.; 4.2.1.
19.	Satversmes tiesas 2003. gada 18. decembra spriedums lietā Nr. 2003-12-01 “Par Valsts civildienesta likuma 41. panta 1. punkta “f” apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91., 101. un 106. pantam”	2.4.2.; 3.2.1.; 3.2.4.; 4.2.6.
20.	Satversmes tiesas 2004. gada 14. janvāra spriedums lietā Nr. 2003-19-0103 “Par likuma “Par maternitātes un	1.1.; 2.1.; 2.2.2.; 2.3.1.; 2.6.1.; 2.6.2.; 4.2.1.

	slimības apdrošināšanu” 31. panta ceturrtās daļas, pārejas noteikumu 2. punkta 4. apakšpunkta un Ministru kabineta 1998. gada 28. jūlija noteikumu Nr. 270 “Vidējās apdrošināšanas iemaksu algas aprēķināšanas kārtība un valsts sociālās apdrošināšanas pabalstu piešķiršanas, aprēķināšanas un izmaksas kārtība” 8. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91. un 109. pantam”	
21.	Satversmes tiesas 2004. gada 9. februāra spriedums lietā Nr. 2003-21-0306 “Par Ministru kabineta 2003. gada 5. augusta noteikumu Nr. 438 “Grozījumi Ministru kabineta 1997. gada 13. maija noteikumos Nr. 180 “Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas garantijas (rezerves) fonda nolikums”” 2. un 6. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam un Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14. pantam”	1.1.; 2.1.; 2.2.2.; 2.3.; 2.3.1.
22.	Satversmes tiesas 2004. gada 26. marta spriedums lietā Nr. 2003-22-01 “Par likuma “Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām” 17. panta piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 109. pantam”	1.1.; 2.1.; 2.2.2.; 2.3.; 2.4.2.; 3.2.5.; 4.2.1.; 4.2.7.
23.	Satversmes tiesas 2004. gada 21. maija spriedums lietā Nr. 2003-23-01 “Par likuma “Par pašvaldībām” 43. panta pirmās daļas 6. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91., 106. un 107. pantam”	1.1.; 1.3.3.; 2.1.; 2.3.; 2.3.1.; 2.4.1.
24.	Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija spriedums lietā Nr. 2004-18-0106 “Par Izglītības likuma pārejas noteikumu 9. punkta 3. apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91. un 114. pantam, Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 1. protokola 2. pantam un tās 14. pantam (saistībā ar 1. protokola 2. pantu), Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 26. un 27. pantam, Starptautiskās konvencijas par visu veidu rasu diskriminācijas izskaušanu 5. pantam, Konvencijas par bērna tiesībām 2. un 30. pantam,	2.3.2.; 2.6.1.; 2.6.2.; 3.1.; 4.2.4.

	kā arī Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 18. pantam”	
25.	Satversmes tiesas 2005. gada 14. septembra spriedums lietā Nr. 2005-02-0106 “Par Izglītības likuma 59. panta otrās daļas otrā teikuma daļā par piedalīšanos privāto izglītības iestāžu finansēšanā, ja tiek īstenotas izglītības programmas valsts valodā, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam un Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14. pantam (saistībā ar Pirmā protokola 2. pantu)”	1.1.; 1.2.; 1.3.1.; 2.6.1.; 3.1.; 3.2.3.; 3.3.
26.	Satversmes tiesas 2005. gada 11. novembra spriedums lietā Nr. 2005-08-01 “Par likuma “Par valsts pensijām” pārejas noteikumu 15. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam”	1.1.; 1.4.1.; 4.1.; 4.2.1.
27.	Satversmes tiesas 2006. gada 6. jūnija spriedums lietā Nr. 2005-25-01 “Par 2004. gada 7. aprīļa likuma “Grozījumi likumā “Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju”” 13. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam”	1.1.; 1.2.; 2.1.; 2.6.1.
28.	Satversmes tiesas 2006. gada 15. jūnija spriedums lietā Nr. 2005-13-0106 “Par Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 5. un 6. punkta un Pilsētas domes, novada domes un pagasta padomes vēlēšanu likuma 9. panta pirmās daļas 5. un 6. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 9., 91. un 101. pantam un Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 25. un 26. pantam”	1.1.; 1.3.3.; 2.1.; 2.3.2.; 2.4.1.; 4.2.9.
29.	Satversmes tiesas 2006. gada 16. oktobra spriedums lietā Nr. 2006-05-01 “Par Radio un televīzijas likuma 46. panta sestās, septītās, astotās un devītās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 58. un 91. pantam”	1.1.
30.	Satversmes tiesas 2006. gada 8. novembra spriedums lietā Nr. 2006-04-01 “Par likuma “Par valsts pensijām” pārejas noteikumu 16. punkta 12. apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91. un 109. pantam”	1.1.; 1.4.1.; 2.1.; 4.1.; 4.2.1.

31.	Satversmes tiesas 2006. gada 11. decembra spriedums lietā Nr. 2006-10-03 “Par Ministru kabineta 2004. gada 7. decembra noteikumu Nr. 1003 “Kārtība, kādā piešķir un izmaksā bērna kopšanas pabalstu un piemaksu pie bērna kopšanas pabalsta par dvīņiem vai vairākiem vienās dzemdībās dzimušiem bērniem” 3.1. punktā un Ministru kabineta 2006. gada 8. augusta noteikumu Nr. 644 “Noteikumi par bērna kopšanas pabalsta un piemaksas pie bērna kopšanas pabalsta par dvīņiem vai vairākiem vienās dzemdībās dzimušiem bērniem apmēru, tā pārskatīšanas kārtību un pabalsta un piemaksas piešķiršanas un izmaksas kārtību” 2.2. punktā ietvertās normas vārdu “un ne vairāk kā 392 lati mēnesī” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam”	1.1.; 1.3.3.; 1.4.1.; 2.1.; 2.2.2.; 2.6.; 2.6.1.; 2.6.2.; 4.1.; 4.2.1.
32.	Satversmes tiesas 2007. gada 4. janvāra spriedums lietā Nr. 2006-13-0103 “Par Ministru kabineta 2000. gada 15. augusta noteikumu Nr. 272 “Grozījumi Militārpersonu izdienas pensiju likumā” 3. punkta, 2000. gada 30. novembra likuma “Grozījumi Militārpersonu izdienas pensiju likumā” 3. panta un 2006. gada 25. maija likuma “Grozījums Militārpersonu izdienas pensiju likumā” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 109. pantam”	1.1.; 1.3.3.; 1.3.4.; 2.1.; 2.3.; 2.3.1.; 2.6.; 2.6.1.; 4.2.1.
33.	Satversmes tiesas 2007. gada 10. maija spriedums lietā Nr. 2006-29-0103 “Par Valsts civildienesta likuma pārejas noteikumu 5. punkta un Ministru kabineta 2001. gada 20. februāra noteikumu Nr. 79 “Ierēdnim izvirzāmās obligātās prasības – augstākā izglītība – piemērošanas kārtība un termiņš” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91., 101. un 106. pantam”	1.1.; 1.3.3.; 2.1.; 2.3.1.
34.	Satversmes tiesas 2007. gada 8. jūnija spriedums lietā Nr. 2007-01-01 “Par likuma “Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” 13. panta pirmās daļas 2. punkta vārdu “līdz 1996. gada 1. janvārim” un 13. panta pirmās daļas 3. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam”	1.1.; 1.2.; 1.3.3.; 1.4.1.; 2.1.; 2.3.; 2.3.1.; 2.6.; 2.6.1.; 4.1.

35.	Satversmes tiesas 2007. gada 14. jūnija spriedums lietā Nr. 2006-31-01 “Par Latvijas Sodū izpildes kodeksa 55. panta otrās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 107. pantam”	1.1.; 1.2.; 1.3.3.; 2.1.; 2.3.; 2.3.1.; 2.3.2.; 2.6.1.; 4.2.2.
36.	Satversmes tiesas 2007. gada 18. oktobra spriedums lietā Nr. 2007-03-01 “Par Satversmes tiesas likuma 7. panta ceturtās daļas vārdu “bez pilnvaru termiņa ierobežojuma” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 83. pantam, 91. pantam un 101. panta pirmajai daļai”	1.1.; 1.2.; 2.1.; 2.3.; 2.6.; 2.6.1.; 2.6.2.
37.	Satversmes tiesas 2007. gada 1. novembra spriedums lietā Nr. 2007-08-01 “Par Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likuma pārejas noteikumu 7. punkta otrā, trešā un ceturtā teikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 106. pantam”	1.1.; 1.3.3.; 2.1.; 2.3.; 2.6.1.; 2.6.2.; 4.2.6.
38.	Satversmes tiesas 2007. gada 19. decembra spriedums lietā Nr. 2007-13-03 “Par Ministru kabineta 2006. gada 8. augusta noteikumu Nr. 644 “Noteikumi par bērna kopšanas pabalsta un piemaksas pie bērna kopšanas pabalsta par dvīņiem vai vairākiem vienās dzemdībās dzimušiem bērniem apmēru, tā pārskatīšanas kārtību un pabalsta un piemaksas piešķiršanas un izmaksas kārtību” 6. punkta vārda “nepārtraukti” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 110. pantam”	1.1.; 1.3.3.; 2.1.; 2.2.2.; 2.6.; 4.2.1.
39.	Satversmes tiesas 2008. gada 29. aprīļa spriedums lietā Nr. 2007-25-01 “Par Kriminālprocesa likuma pārejas noteikumu 3. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam”	1.1.; 1.2.; 1.3.3.; 1.3.6.; 2.1.; 2.3.; 2.3.1.; 2.6.; 2.6.1.; 2.6.2.; 4.2.8.
40.	Satversmes tiesas 2008. gada 29. decembra spriedums lietā Nr. 2008-37-03 “Par Ministru kabineta 2006. gada 31. oktobra noteikumu Nr. 899 “Ambulatorajai ārstēšanai paredzēto zāļu un medicīnisko ierīču iegādes izdevumu kompensācijas kārtība” 100. un 100. ¹ punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam”	1.1.; 1.2.; 1.3.3.; 1.4.1.; 2.1.; 2.4.2.; 2.6.1.; 3.1.; 4.1.; 4.2.5.
41.	Satversmes tiesas 2009. gada 13. februāra spriedums lietā Nr. 2008-34-01 “Par likuma “Par zemes reformu Latvijas	2.1.; 2.3.1.; 2.4.2.; 2.6.

	Republikas pilsētās” 12. panta trešajā daļā un likuma “Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju” 54. panta pirmajā un otrajā daļā lietotā vārda “noma” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 105. pantam”	
42.	Satversmes tiesas 2009. gada 21. decembra spriedums lietā Nr. 2009-43-01 “Par likuma “Par valsts pensiju un valsts pabalstu izmaksu laika periodā no 2009. gada līdz 2012. gadam” 2. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 109. pantam un 3. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91., 105. un 109. pantam”	1.4.1.; 1.4.3.; 4.1.
43.	Satversmes tiesas 2010. gada 2. februāra spriedums lietā Nr. 2009-46-01 “Par Černobiļas atomelektrostacijas avārijas seku likvidēšanas dalībnieku un Černobiļas atomelektrostacijas avārijas rezultātā cietušo personu sociālās aizsardzības likuma pārejas noteikumu 1. punkta pirmā teikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam”	1.1.; 1.2.; 2.1.; 2.6.; 3.1.; 4.2.1.
44.	Satversmes tiesas 2010. gada 18. februāra spriedums lietā Nr. 2009-74-01 “Par Dzīvojamo māju pārvaldīšanas likuma 13. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 106. pantam”	1.4.1.
45.	Satversmes tiesas 2010. gada 15. marta spriedums lietā Nr. 2009-44-01 “Par likuma “Par valsts pensiju un valsts pabalstu izmaksu laika periodā no 2009. gada līdz 2012. gadam” 5. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91. un 110. pantam”	1.1.; 1.3.3.; 2.1.; 2.3.2.; 4.2.1.
46.	Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra spriedums lietā Nr. 2010-01-01 “Par Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 286. ¹⁴ panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 92. pantam”	1.1.; 1.2.; 2.1.; 2.3.1.; 4.2.8.
47.	Satversmes tiesas 2010. gada 29. oktobra spriedums lietā Nr. 2010-17-01 “Par likuma “Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un	1.1.; 1.3.3.; 1.4.1.; 2.1.; 2.4.1.; 2.6.1.; 3.1.; 3.2.1.; 4.1.; 4.2.1.

	arodslimībām” 20. panta devītās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91., 105. un 109. pantam, šā likuma 14. panta septītās daļas, kā arī likuma “Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām” 20. panta devītās daļas (likuma redakcijā no 2004. gada 25. novembra līdz 2009. gada 16. jūnijam) un likuma “Grozījumi likumā “Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām”” 6. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91. un 109. pantam”	
48.	Satversmes tiesas 2011. gada 17. februāra spriedums lietā Nr. 2010-20-0106 “Par likuma “Par valsts pensijām” pārejas noteikumu 1. punkta (daļā par Latvijas nepilsoņu darba un tam pielīdzināto periodu pielīdzināšanu apdrošināšanas stāžam) atbilstību Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14. pantam kopsakarā ar Pirmā protokola 1. pantu un Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam”	4.2.1.
49.	Satversmes tiesas 2011. gada 18. februāra spriedums lietā Nr. 2010-29-01 “Par likuma “Par valsts pensijām” pārejas noteikumu 30. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91. un 109. pantam”	1.1.; 1.2.; 1.3.3.; 2.1.; 2.3.; 2.6.; 2.6.1.; 2.6.2.; 3.1.; 4.2.1.
50.	Satversmes tiesas 2011. gada 30. marta spriedums lietā Nr. 2010-60-01 “Par Kredītiestāžu likuma 59.² panta, 59.³ panta, 59.⁴ panta, 117. panta ceturtais daļas 3. punkta, 173. panta ceturtais daļas un 185. panta pirmās prim daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 90., 91., 92. un 105. pantam”	1.1.; 1.3.4.; 2.1.; 2.6.
51.	Satversmes tiesas 2011. gada 20. maija spriedums lietā Nr. 2010-70-01 “Par likuma “Par uzņēmumu ienākuma nodokli” 14. panta otrās un trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 105. pantam”	1.1.; 1.4.1.; 2.1.; 2.2.2.; 2.3.1.; 2.4.2.; 2.6.; 2.6.1.; 4.1.
52.	Satversmes tiesas 2011. gada 10. jūnija spriedums lietā Nr. 2010-69-01 “Par likuma “Par darbinieku aizsardzību darba devēja maksātnespējas gadījumā” pārejas noteikumu	1.1.; 1.3.3.; 2.1.; 2.2.2.; 2.4.2.; 2.6.; 2.6.1.; 2.6.2.

	6. un 7. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 91. pantam”	
53.	Satversmes tiesas 2011. gada 3. novembra spriedums lietā Nr. 2011-05-01 “Par Publisko iepirkumu likuma 39. panta pirmās daļas 6. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 105. pantam”	1.1.; 1.2.; 2.1.; 2.3.; 2.3.1.; 2.4.2.; 2.6.; 2.6.1.; 2.6.2.
54.	Satversmes tiesas 2011. gada 28. novembra spriedums lietā Nr. 2011-02-01 “Par likuma “Par zemes reformu Latvijas Republikas lauku apvidos” 22. panta pirmās daļas otrā teikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam”	1.2.; 2.1.; 2.2.2.; 2.3.1.; 2.4.2.; 2.6.; 2.6.1.; 2.6.2.
55.	Satversmes tiesas 2012. gada 30. janvāra spriedums lietā Nr. 2011-09-01 “Par Ceļu satiksmes likuma 9. panta ceturtais daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 105. pantam”	2.1.; 2.2.2.; 2.4.2.; 2.6.1.; 2.6.2.
56.	Satversmes tiesas 2012. gada 3. maija spriedums lietā Nr. 2011-14-03 “Par Ministru kabineta 2001. gada 13. marta noteikumu Nr. 120 “Rezidentu sadales un rezidentūras finansēšanas noteikumi” 3. ¹ 5. apakšpunkta un 11. punkta un Ministru kabineta 2009. gada 25. augusta noteikumu Nr. 972 “Rezidentu sadales un rezidentūras finansēšanas noteikumi” 11. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 106. pantam”	1.1.; 1.2.; 2.1.; 2.3.2.; 4.2.2.; 4.2.4.
57.	Satversmes tiesas 2012. gada 7. jūnija spriedums lietā Nr. 2011-19-01 “Par likuma “Par zemes īpašnieku tiesībām uz kompensāciju par saimnieciskās darbības ierobežojumiem īpaši aizsargājamās dabas teritorijās un mikroliegumos” 6. panta otrās daļas 4. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 105. pantam”	1.1.; 1.4.1.; 2.1.; 2.2.2.; 2.3.1.; 2.6.1.; 2.6.2.; 4.1.
58.	Satversmes tiesas 2012. gada 21. jūnija spriedums lietā Nr. 2011-20-01 “Par Valsts sociālo pabalstu likuma 20. panta pirmās daļas 1. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 109. pantam”	1.1.; 1.2.; 2.1.; 2.3.2.; 3.2.5.; 4.2.1.

59.	Satversmes tiesas 2013. gada 31. janvāra spriedums lietā Nr. 2012-09-01 “Par likuma “Par valsts pensijām” pārejas noteikumu 16. punkta 1. apakšpunkta, ciktāl tas attiecas uz invaliditātes pensijas pārrēķina formulu invaliditātes grupas maiņas gadījumā, ja invaliditātes pensijas saņēmējs līdz invaliditātes grupas maiņai ir bijis darba ņēmējs un veicis sociālās iemaksas, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 109. pantam”	1.1.; 1.2.; 2.1.; 2.2.2.; 2.3.; 2.3.1.; 2.4.2.; 2.6.1.; 2.6.2.; 3.2.5.; 4.2.1.
60.	Satversmes tiesas 2013. gada 13. februāra spriedums lietā Nr. 2012-12-01 “Par likuma “Par valsts pensijām” pārejas noteikumu 41. punkta vārdu „līdz 2011. gada 31. decembrim” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 109. pantam”	1.2.; 1.4.1.; 2.1.; 2.3.1.; 2.4.2.; 2.6.1.; 4.1.; 4.2.1.
61.	Satversmes tiesas 2013. gada 9. aprīļa spriedums lietā Nr. 2012-14-03 “Par Ministru kabineta 2006. gada 31. oktobra noteikumu Nr. 899 “Ambulatorajai ārstēšanai paredzēto zāļu un medicīnisko ierīču iegādes izdevumu kompensācijas kārtība” 84. ¹ un 89. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 111. pantam”	1.1.; 1.2.; 1.4.1.; 2.3.; 4.1.
62.	Satversmes tiesas 2013. gada 12. jūnija spriedums lietā Nr. 2012-21-01 “Par 2009. gada 12. marta likuma “Grozījumi Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likumā” 5. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 91. pantam”	1.1.; 1.4.1.; 4.1.
63.	Satversmes tiesas 2013. gada 28. jūnija spriedums lietā Nr. 2012-26-03 “Par Ministru kabineta 2006. gada 31. oktobra noteikumu Nr. 899 “Ambulatorajai ārstēšanai paredzēto zāļu un medicīnisko ierīču iegādes izdevumu kompensācijas kārtība” 67. ¹ 3. apakšpunkta (2010. gada 28. decembra redakcijā) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam”	1.1.; 1.2.; 2.1.; 2.2.2.; 2.6.; 4.1.
64.	Satversmes tiesas 2013. gada 7. novembra spriedums lietā Nr. 2012-24-03 “Par Ministru kabineta 2009. gada 7. jūlija noteikumu Nr. 733 “Noteikumi par valsts valodas zināšanu	1.1.; 1.2.; 2.1.; 2.2.1.; 2.6.

	apjomu un valsts valodas prasmes pārbaudes kārtību profesionālo un amata pienākumu veikšanai, pastāvīgās uzturēšanās atļaujas saņemšanai un Eiropas Kopienas pastāvīgā iedzīvotāja statusa iegūšanai un valsts nodevu par valsts valodas prasmes pārbaudi” 1. pielikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 101. pantam, kā arī Valsts valodas likuma 6. panta pirmajai daļai un Ministru kabineta iekārtas likuma 31. pantam”	
65.	Satversmes tiesas 2013. gada 8. novembra spriedums lietā Nr. 2013-01-01 “Par Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja amatpersonu izdienas pensiju likuma 3. panta 3. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 109. pantam”	1.1.; 1.4.1.; 2.1.; 2.2.2.; 2.3.; 2.3.1.; 2.4.2.; 2.6.; 2.6.1.; 2.6.2.; 4.2.1.
66.	Satversmes tiesas 2013. gada 19. novembra spriedums lietā Nr. 2013-09-01 “Par Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 21. panta otrās daļas vārdu “ja par to paredzētais naudas sods nepārsniedz trīsdesmit latus” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam”	1.1.; 1.2.; 1.3.5.; 2.1.; 2.3.1.; 2.4.2.; 2.6.; 2.6.1.; 2.6.2.; 4.2.8.
67.	Satversmes tiesas 2014. gada 7. februāra spriedums lietā Nr. 2013-04-01 “Par Civilprocesa likuma 33. panta trešās daļas 1. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 92. pantam”	1.1.; 1.2.; 2.1.; 2.3.1.; 2.4.2.; 2.6.1.; 2.6.2.; 4.2.8.
68.	Satversmes tiesas 2014. gada 13. jūnija spriedums lietā Nr. 2014-02-01 “Par Noguldījumu garantiju likuma 17. panta 4. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam”	1.1.; 1.2.; 1.3.5.; 2.1.; 2.3.; 2.3.1.; 2.4.2.; 2.6.; 2.6.1.; 2.6.2.
69.	Satversmes tiesas 2014. gada 11. decembra spriedums lietā Nr. 2014-05-01 “Par likuma “Par valsts pensijām” 16. panta ceturtās daļas (redakcijā, kas bija spēkā no 1997. gada 7. janvāra līdz 2013. gada 30. septembrim, un 2013. gada 17. jūlija redakcijā), ciktāl tā attiecas uz invaliditātes pensijas pārrēķina formulu invaliditātes grupas maiņas gadījumā, ja invaliditātes pensijas saņēmējs līdz invaliditātes grupas maiņai ir bijis darba ņēmējs un veicis	1.1.; 2.1.; 2.3.1.; 2.4.2.; 2.6.1.; 2.6.2.; 3.2.5.; 4.2.1.

	sociālās iemaksas, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 109. pantam”	
70.	Satversmes tiesas 2015. gada 12. februāra spriedums lietā Nr. 2014-08-03 “Par Ministru kabineta 2013. gada 17. decembra noteikumu Nr. 1529 “Veselības aprūpes organizēšanas un finansēšanas kārtība” 16. pielikuma “Veselības aprūpes pakalpojumu tarifi par profilakses, diagnostikas, ārstēšanas un rehabilitācijas pakalpojumiem” 555. punkta, ciktāl tas neparedz tarifu par plānotajām ārpusstacionāra dzemdībām, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam”	1.1.; 1.4.1.; 2.1.; 4.2.5.
71.	Satversmes tiesas 2015. gada 25. februāra spriedums lietā Nr. 2014-03-01 “Par Republikas pilsētas domes un novada domes vēlēšanu likuma 15. panta pirmās daļas, ciktāl tā nepieļauj vēlētāju apvienībām iesniegt kandidātu sarakstus novados, kuru iedzīvotāju skaits ir lielāks par 5 000, un republikas pilsētās, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 101. pantam”	1.1.; 2.1.; 2.2.2.; 2.4.2.; 2.6.1.; 2.6.2.; 4.2.9.
72.	Satversmes tiesas 2015. gada 29. aprīļa spriedums lietā Nr. 2014-31-01 “Par Civilprocesa likuma 44. panta pirmās daļas 1. punkta b) apakšpunkta (2012. gada 29. novembra likuma redakcijā) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91., 92. un 105. pantam”	1.1.
73.	Satversmes tiesas 2015. gada 23. novembra spriedums lietā Nr. 2015-10-01 “Par likuma “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” 7. panta trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 110. pantam”	1.1.; 1.2.; 1.3.6.; 2.1.; 2.2.; 2.2.3.; 2.3.; 2.6.1.; 2.6.2.; 3.1.; 3.2.5.; 4.2.6.
74.	Satversmes tiesas 2016. gada 2. marta spriedums lietā Nr. 2015-11-03 “Par Latvijas Bankas 2014. gada 15. septembra noteikumu Nr. 141 “Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas prasības, veicot ārvalstu valūtu skaidrās naudas pirkšanu un pārdošanu” 19. un 20. punkta atbilstību Latvijas Republikas	1.1.; 1.2.; 1.3.5.; 2.1.; 2.2.2.; 2.3.; 2.3.1.; 2.4.2.; 2.5.

	Satversmes 1. un 64. pantam, kā arī 91. panta pirmajam teikumam”	
75.	Satversmes tiesas 2016. gada 21. aprīļa spriedums lietā Nr. 2015-21-01 “Par likuma “Par valsts pensijām” 12. panta pirmās daļas, ciktāl tā paredz pensijas kapitāla aktualizācijai izmantot indeksu, kas mazāks par “1”, un pārejas noteikumu 65.2. apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam, 105. un 109. pantam”	1.1.; 1.2.; 1.3.3.; 1.4.1.; 2.1.; 2.3.1.; 4.2.1.
76.	Satversmes tiesas 2016. gada 27. jūnija spriedums lietā Nr. 2015-22-01 “Par likuma “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” 7. panta trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 110. panta pirmajam teikumam un 91. panta pirmajam teikumam”	2.2.; 2.2.3.; 2.6.1.; 2.6.2.; 4.2.6.
77.	Satversmes tiesas 2016. gada 21. oktobra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2016-03-01 “Par likuma “Par valsts pensijām” pārejas noteikumu 42. ¹ punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91., 105. un 109. pantam”	4.1.
78.	Satversmes tiesas 2016. gada 15. novembra spriedums lietā Nr. 2015-25-01 “Par likuma “Par nodokļiem un nodevām” 60., 61. un 62. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam, 92. pantam un 105. pantam”	1.2.; 1.3.3.; 2.1.; 2.3.; 2.3.2.
79.	Satversmes tiesas 2017. gada 8. marta spriedums lietā Nr. 2016-07-01 “Par Kriminālprocesa likuma 356. panta otrās daļas un 360. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam, 91. panta pirmajam teikumam, 92. un 105. pantam”	1.1.; 1.2.; 2.1.; 2.2.1.; 2.3.; 2.3.1.; 4.2.8.
80.	Satversmes tiesas 2017. gada 6. aprīļa lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2016-10-01 “Par Maksātnespējas likuma 9. panta pirmās daļas otrā teikuma un likuma “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” 4. panta pirmās daļas 26. punkta un	1.1.; 1.2.; 2.2.1.; 2.3.; 2.3.2.; 4.2.2.

	pārejas noteikumu 22. ² punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam”	
81.	Satversmes tiesas 2017. gada 15. jūnija spriedums lietā Nr. 2016-11-01 “Par likuma “Par valsts pensijām” 11. panta ceturtās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 109. pantam”	2.2.2.; 2.3.; 2.4.2.; 2.6.1.; 2.6.2.; 4.2.1.
82.	Satversmes tiesas 2017. gada 11. oktobra spriedums lietā Nr. 2017-10-01 “Par Kriminālprocesa likuma 629. panta piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam un Kriminālprocesa likuma 631. panta trešās daļas otrā teikuma atbilstību Satversmes 91. panta pirmajam teikumam”	2.1.; 2.3.; 2.6.; 4.2.8.
83.	Satversmes tiesas 2017. gada 19. oktobra spriedums lietā Nr. 2016-14-01 “Par Solidaritātes nodokļa likuma 3., 5., 6., 7. un 9. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 109. pantam”	1.1.; 2.1.; 2.2.1.; 2.3.1.; 2.3.2.; 2.4.2.; 2.5.; 2.6.1.; 4.2.3.
84.	Satversmes tiesas 2017. gada 16. novembra spriedums lietā Nr. 2016-16-01 “Par Solidaritātes nodokļa likuma 3., 5. un 6. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam”	2.3.1.; 2.3.2.; 2.4.2.; 2.5.; 2.6.1.; 4.2.3.
85.	Satversmes tiesas 2018. gada 15. maija spriedums lietā Nr. 2017-15-01 “Par Ārstniecības likuma 53. ¹ panta septītās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 107. pantam”	1.1.; 1.2.; 2.1.; 2.2.2.; 2.3.; 2.3.1.; 2.5.; 2.6.1.; 4.2.2.
86.	Satversmes tiesas 2018. gada 29. jūnija spriedums lietā Nr. 2017-25-01 “Par Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 6. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 9. un 91. pantam”	1.1.; 1.2.; 2.1.; 2.3.; 2.3.2.; 2.6.; 4.2.9.
87.	Satversmes tiesas 2018. gada 29. jūnija spriedums lietā Nr. 2017-28-0306 “Par Rīgas domes 2015. gada 9. jūnija saistošo noteikumu Nr. 148 “Par nekustamā īpašuma nodokli Rīgā” 3. ¹ punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam un Līguma par Eiropas Savienības darbību 18. panta pirmajai daļai un 21. panta pirmajai daļai”	1.3.2.; 1.4.2.; 1.4.3.; 2.2.2.; 2.3.; 2.3.1.; 2.4.2.; 2.6.1.; 3.1.; 3.2.2.; 4.2.3.

88.	Satversmes tiesas 2018. gada 18. oktobra spriedums lietā Nr. 2017-35-03 “Par Rīgas domes 2015. gada 9. jūnija saistošo noteikumu Nr. 148 “Par nekustamā īpašuma nodokli Rīgā” 3.2.1. apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 105. panta pirmajam teikumam”	1.4.1.; 2.3.; 2.3.1.; 2.4.2.; 2.6.1.; 2.6.2.; 4.2.3.
89.	Satversmes tiesas 2018. gada 12. decembra spriedums lietā Nr. 2018-06-0103 “Par Valsts sociālo pabalstu likuma 12. panta pirmās daļas un Ministru kabineta 2014. gada 23. decembra noteikumu Nr. 805 “Noteikumi par prognozējamās invaliditātes, invaliditātes un darbspēju zaudējuma noteikšanas kritērijiem, termiņiem un kārtību” 9. pielikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 109. pantam”	1.4.1.; 2.1.; 2.3.1.; 2.4.2.; 2.5.; 4.1.; 4.2.1.
90.	Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa spriedums lietā Nr. 2018-12-01 “Par 2018. gada 22. marta likuma “Grozījumi Izglītības likumā” 1. panta pirmās daļas, otrās daļas vārdu “pirmsskolas izglītības un pamatizglītības pakāpē, ievērojot šā likuma 41. panta noteikumus”, 3. panta pirmās daļas vārda “pamatizglītības” un 2018. gada 22. marta likuma “Grozījumi Vispārējās izglītības likumā” 2. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta otrajam teikumam, 112. pantam un 114. pantam”	1.4.3.; 2.3.2.; 3.1.; 4.2.4.
91.	Satversmes tiesas 2019. gada 2. maija spriedums lietā Nr. 2018-14-01 “Par Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 14. panta 7. ¹ daļas 1. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam”	1.1.; 1.2.; 1.3.3.; 1.3.4.; 2.1.; 2.2.2.; 2.3.; 2.3.1.; 2.3.2.; 2.5.; 2.6.1.; 4.2.2.
92.	Satversmes tiesas 2019. gada 16. maija spriedums lietā Nr. 2018-21-01 “Par Valsts sociālo pabalstu likuma 4. panta pirmās daļas un 20. panta pirmās daļas 2. punkta, ciktāl tas attiecas uz atlīdzību par aizbildņa pienākumu pildīšanu, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 109. pantam”	1.1.; 1.2.; 2.1.; 2.3.; 2.3.1.; 2.5.; 2.6.1.; 4.2.1.

93.	Satversmes tiesas 2019. gada 7. novembra spriedums lietā Nr. 2018-25-01 “Par Latvijas Sodū izpildes kodeksa 50. ⁴ panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam”	1.4.3.; 2.1.; 2.2.2.; 2.3.; 2.3.1.; 2.5.; 2.6.; 2.6.1.; 3.1.; 3.2.4.; 3.3.; 4.2.7.
94.	Satversmes tiesas 2019. gada 13. novembra spriedums lietā Nr. 2018-22-01 “Par 2018. gada 22. marta likuma “Grozījumi Izglītības likumā” 1. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam, 91. panta otrajam teikumam, 112. panta pirmajam teikumam un 114. pantam”	1.1.; 1.3.3.; 2.1.; 2.3.2.; 3.1.; 3.2.3.; 4.2.4.
95.	Satversmes tiesas 2019. gada 17. decembra spriedums lietā Nr. 2019-03-01 “Par likuma “Par pašvaldībām” 38. panta otrās daļas 4. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam”	1.4.1.; 2.1.; 2.5.; 2.6.1.; 2.6.2.; 4.2.6.
96.	Satversmes tiesas 2020. gada 20. februāra spriedums lietā Nr. 2019-09-03 “Par Finanšu un kapitāla tirgus komisijas 2018. gada 20. decembra normatīvo noteikumu Nr. 198 “Finanšu un kapitāla tirgus dalībnieku maksājumu apmēra Finanšu un kapitāla tirgus komisijas finansēšanai 2019. gadā noteikšanas un pārskatu iesniegšanas normatīvie noteikumi” 2.11. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam”	1.4.1.; 2.1.; 2.3.1.; 2.4.2.; 2.5.; 4.1.
97.	Satversmes tiesas 2020. gada 12. marta spriedums lietā Nr. 2019-11-01 “Par Civilprocesa likuma 464. ¹ panta trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 92. panta pirmajam teikumam”	2.1.; 2.2.1.; 2.5.; 4.2.8.
98.	Satversmes tiesas 2020. gada 19. jūnija spriedums lietā Nr. 2019-20-03 “Par Ministru kabineta 2018. gada 21. novembra noteikumu Nr. 716 “Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem” 2. pielikuma 9. punkta un 4. pielikuma 9. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. pantam, 91. pantam, 112. panta pirmajam teikumam un 114. pantam”	2.1.; 2.3.2.; 2.4.1.; 2.5.; 2.6.1.; 3.1.; 3.3.; 4.2.4.

99.	Satversmes tiesas 2020. gada 9. jūlija spriedums lietā Nr. 2019-27-03 “Par Ministru kabineta 2009. gada 22. decembra noteikumu Nr. 1605 “Noteikumi par valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta un apbedīšanas pabalsta apmēru, tā pārskatīšanas kārtību un pabalstu piešķiršanas un izmaksas kārtību” 2. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam, 91. panta otrajam teikumam un 109. pantam”	1.1.; 1.2.; 1.3.3.; 1.4.3.; 2.1.; 2.4.1.; 2.5.; 2.6.; 3.1.; 3.2.1.; 3.2.5.; 3.3.; 4.2.1.
100.	Satversmes tiesas 2020. gada 10. jūlija spriedums lietā Nr. 2019-36-01 “Par likuma “Par valsts sociālo apdrošināšanu” 6. panta otrās daļas (redakcijā, kas bija spēkā no 1998. gada 1. janvāra līdz 2002. gada 31. decembrim) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 109. pantam”	1.1.; 1.3.3.; 1.4.1.; 1.4.3.; 2.1.; 2.3.; 2.5.; 3.1.; 3.2.5.; 3.3.; 4.1.; 4.2.1.
101.	Satversmes tiesas 2020. gada 16. jūlija spriedums lietā Nr. 2020-05-01 “Par Civilprocesa likuma 37. panta pirmās daļas, ciktāl tā neparedz par apelācijas sūdzību iemaksātās valsts nodevas atmaksāšanu gadījumā, kad tiek atteikts pieņemt apelācijas sūdzību, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam”	1.1.; 1.2.; 2.1.; 2.3.; 2.5.; 2.6.; 4.2.8.
102.	Satversmes tiesas 2020. gada 2. novembra spriedums lietā Nr. 2020-14-01 “Par Civilprocesa likuma 37. panta otrās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 105. pantam”	1.1.; 1.2.; 1.4.1.; 2.1.; 2.2.2.; 2.3.; 2.4.1.; 2.5.; 2.6.; 4.1.; 4.2.8.
103.	Satversmes tiesas 2020. gada 19. novembra spriedums lietā Nr. 2020-13-01 “Par likuma “Par maternitātes un slimības apdrošināšanu” 10. ⁴ panta ceturtās daļas 2. punkta un Valsts sociālo pabalstu likuma 7. panta 1. ¹ daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 110. pantam”	1.1.; 1.2.; 2.1.; 2.3.; 2.3.1.; 2.3.2.; 2.6.; 4.2.1.
104.	Satversmes tiesas 2020. gada 10. decembra spriedums lietā Nr. 2020-07-03 “Par Ministru kabineta 2011. gada 5. decembra noteikumu Nr. 924 “Noteikumi par vecuma pensijas minimālo apmēru” 2.2. apakšpunkta, Ministru kabineta 2009. gada 22. decembra noteikumu Nr. 1605	4.2.1.

	“Noteikumi par valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta un apbedīšanas pabalsta apmēru, tā pārskatīšanas kārtību un pabalstu piešķiršanas un izmaksas kārtību” 2.1. apakšpunkta (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2019. gada 31. decembrim), kā arī Ministru kabineta 2019. gada 3. decembra noteikumu Nr. 579 “Noteikumi par minimālās valsts vecuma pensijas apmēru” 2. punkta un 3.2. apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 109. pantam”	
105.	Satversmes tiesas 2020. gada 11. decembra spriedums lietā Nr. 2020-26-0106 “Par likuma “Par valsts apdraudējuma un tā seku novēršanas un pārvarēšanas pasākumiem sakarā ar Covid-19 izplatību” 8. un 9. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam, 91. panta pirmajam teikumam un 105. panta pirmajam un trešajam teikumam un 9. panta atbilstību Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. pantam”	1.1.; 1.2.; 1.3.3.; 2.1.; 2.3.; 2.3.2.
106.	Satversmes tiesas 2021. gada 31. marta spriedums lietā Nr. 2020-35-01 “Par likuma “Par valsts sociālo apdrošināšanu” 6. panta piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 109. pantam”	2.2.3.; 4.2.1.
107.	Satversmes tiesas 2021. gada 8. aprīļa spriedums lietā Nr. 2020-34-03 “Par Ministru kabineta 2009. gada 27. oktobra noteikumu Nr. 1250 “Noteikumi par valsts nodevu par īpašuma tiesību un ķīlas tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā” 13. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91., 105. un 110. pantam”	1.4.1.; 4.1.
108.	Satversmes tiesas 2021. gada 27. maija spriedums lietā Nr. 2020-49-01 “Par Komercedarbības atbalsta kontroles likuma 8. panta pirmās daļas un 8.¹ panta otrās un trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91., 92. un 105. pantam”	1.1.; 1.2.; 1.3.3.; 2.1.; 2.3.; 3.1.
109.	Satversmes tiesas 2021. gada 4. jūnija spriedums lietā Nr. 2020-39-02 “Par Eiropas Padomes 2011. gada 11. maija Konvencijas par vardarbības pret sievietēm un vardarbības	1.1.; 1.4.1.; 1.4.3.; 2.1.; 2.3.; 2.4.2.; 2.5.; 3.1.; 3.2.4.; 3.3.; 4.1.

ģimenē novēršanu un apkarošanu 3. panta “c” punkta, 4. panta 3. punkta un 12. panta 1. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes ievadam, 1., 99. un 110. pantam, 4. panta 4. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam un 14. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 112. pantam”